

LUND UNIVERSITY

Stortorget i Malmö Pre-urbana aktiviteter, KvarTERSbebyggelse, klosterområde, gatunivåer och Torget

Thomasson, Joakim; Nilsson, Håkan

2009

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Thomasson, J., & Nilsson, H. (2009). *Stortorget i Malmö Pre-urbana aktiviteter, KvarTERSbebyggelse, klosterområde, gatunivåer och Torget*. (Rapport 2009:028; Vol. 2009:028). Malmö Museer.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Schaktningsövervakningar åren 1937 till 2005

Stortorget i Malmö

PRE-URBANA AKTIVITETER, KVARTERSBEBYGGELSE, KLOSTEROMRÅDE,
GATUNIVÅER OCH TORGET

Malmö äldre stadsområde, RAÄ 20, Malmö Stad
Skåne län

Malmö Museer
Arkeologienheten
Rapport 2009:028

Joakim Thomasson & Håkan Nilsson

Schaktningsövervakningar åren 1937 till 2005

Stortorget i Malmö

PRE-URBANA AKTIVITETER, KVARTERSBEBYGGELSE, KLOSTEROMRÅDE,
GATUNIVÅER OCH TORGET

Malmö äldre stadsområde, RAÄ 20, Malmö Stad
Skåne län

Malmö Museer

Box 406

201 24 Malmö

Tel: 040-34 44 75

Besöksadress: Malmöhusvägen 3

www.malmo.se/kulturmiljo

Schaktningsövervakningar åren 1937 till 2005

Stortorget i Malmö

– Pre-urbana aktiviteter, Kvartersbebyggelse, klosterområde, gatunivåer och Torget

Malmö äldre stadsområde, RAÄ 20, Malmö Stad, Skåne län

Malmö Museer, Arkeologienheten Rapport 2009:028

Författare: Joakim Thomasson & Håkan Nilsson

Grafisk form: Anders Gutehall

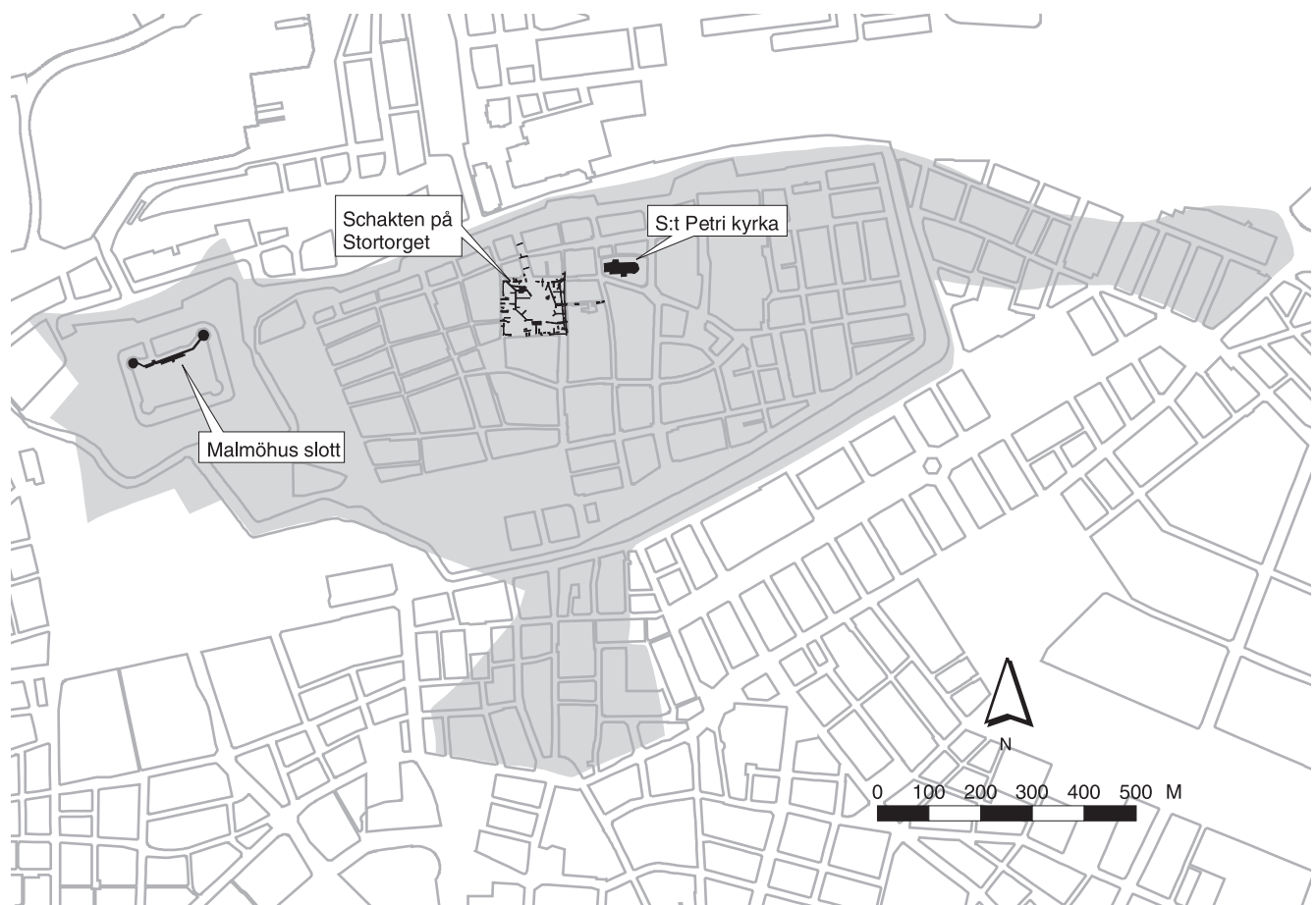
Omslagsbild: Stortorget år 1804. Ur *Malmö stads historia 2* 1977:353.

Tryck: Elanders Sverige AB

© Malmö Museer 2009

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Rapportens uppläggning	6
Rapportens målsättningar	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Stortorget	9
Bevaringsförhållanden och topografi	11
Helgeandshuset och Helgeandsklostret	13
Rostockergården	14
Kvartersbebyggelse	14
Gatorna	16
Pre-urbana aktiviteter	17
Resultat från undersökningarna genomförda åren 2004–2005	18
Syfte och metod	20
Kommunikation	22
Fyndmaterialet	22
Helligesthus kirkestrede	23
Helligest strede	26
Kindheste strede	40
Södergatan	53
Kompanigatan	62
Schaktningsövervakning år 1978	63
Dokumentationsmaterialet	63
Undersökningsresultat	64
Tio schaktningsövervakningar åren 1937 till 2001	74
1: Torgets norra del – transformatorstation år 1937	79
2: Sydöstra delarna – toalett år 1958	80
3: Sydöstra delarna – fjärrvärme år 1959	83
4: Hela Stortorget – dagvatten år 1962	84
5: Östra delarna – vid fontänen år 1988	90
6: Nordvästra delarna år 1994	92
7: Nordvästra delarna – nätstation år 1995	93
8: Nordvästra delarna av Stortorget och Hamngatan, vattenledningar år 1995	95
9: Sydvästra delarna – toalett år 1996	97
10: Utanför Residenset – fjärrvärme år 2001	98
Utvärdering	101
Bevaringsförhållanden och topografi	101
Pre-urbana aktiviteter	102
Kvartersbebyggelse	103
Helgeandshuset och Helgeandsklostret	104
Rostockergården	105
Gatorna	106
Referenser	108
Tekniska och administrativa uppgifter	110

Figur 1. Malmö äldres stadsområde (grå skraffering), med undersökningsytorna markerade (svart skraffering).

Sammanfattning

Rapporten är en sammanställning av tretton arkeologiska schaktningsövervakningar genomförda under åren 1937 till 2005. Undersökningarna genomfördes företrädesvis på Stortorget i Malmö, registrerad som fornlämning 20. Totalt innefattas 86 schakt med en sammanlagd yta av 2 733 m², vilket motsvarar omkring 13 % av det 19 530 m² stora torget. Rapporten syftar till skapa en samlad bild av fornlämningens bevarandegrad och utbredning i torgområdet, samt en uppdatering av det kulturhistoriska kunskapsläget.

Stortorget anlades, med det nya rådhuset längs med stora delar av dess östra sida, under åren 1538 till 1545. Dessförinnan var området ett kvarter. Vid tiden för torgets anläggande fanns ett Helgeandskloster i de nordvästra delarna, rostockerköpmännens gård fanns i nordost. I de resterande delarna fanns nio profana tomter, avdelade av stadens *vandløb*.

Bevaringsförhållandena: Mest gynnsamma bevaringsförhållanden finns i Stortorgskvarterets sydvästra, centrala östra och dess inre delar. Schaktningar har främst företagits i de delar av kvarterets som anslutit till de kringliggande gatorna. I flera fall har det dock inte schaktats ned till bottensanden, dessutom har mer iögonfallande lämningar bevarats. Kulturlagerdjupet uppgår som mest till 2,5 m. I de centrala östra och sydöstra delarna av torget finns gynnsamma bevaringsförhållanden för organiskt material. Lämningstyperna består av grundmurar, dagermurar, syllstenar, gatu- och gårdsbeläggningar, gravar, lerbottnar samt olika typer av kulturlager, som daterats till perioden 1200-tal till modern tid.

Pre-urbana aktiviteter: I de nordöstra delarna framkom lerklädda fiskberedningsgropar (lerbottnar). Till detta anslöt omtrampade marklager och rester efter en partiellt nedgrävd hydda. I de västra delarna framkom stolphål och omtrampade marklager som varit i bruk före det att varaktig tätbebyggelse anlades på platsen.

Kvartersbebyggelse: Varaktig tätbebyggelse etableras under 1300-talet. Byggnaderna var konstruerade med jordgrävda stolpar, som efterföljdes av väggar på syllsten. Någon gång under senmedeltid förändras huskonstruktionerna. På de delar av tomterna som ansluter till gatumark grundläggs många av husen på kallmur, och i flera fall hade dessa byggnader halvkällare. I de nordvästra och sydöstra delarna har kvarteret haft en annorlunda utbredning än vad som tidigare har antagits.

Helgeandsklostret: När klostret anläggs under slutet av 1400-talet etableras även kyrkogården. I samband med detta raseras halvkällarförsedda tegelbyggnader i de norra delarna av området. Mycket tyder på att stora delar av detta område tidigare använts för profanbebyggelse. I de centrala västra delarna av tomten framkom rester efter vad som bör ha varit själva klosterkyrkan, och delar av en av klosterlängorna som legat längs med den i väster anslutande gatan.

Rostockergården: I det nordöstra hörnet av tomten fanns ett gavelvänt halvkällarförsett tegelhus. Före detta hade det funnits ett flertal likaledes halvkällarförsedda byggnader längs med den i norr anslutande gatan. Längre söderut, längs med Södergatan, framkom lämningar efter ytterligare byggnader. Gårdsplanen har varit belagd med kuller- och knaddersten. Lämningarna har inte kunnat dateras.

Gatorna: Lämningar efter gator framkom i de västra, södra och östra delarna av torget. Knadderstensbeläggningar, förmodligen anlagda under slutet av 1200-talet början av 1300-talet, påträffades i samtliga av dessa vägsträckningar. Denna har på flera platser ersatts av kullersten. Oftast antydde denna typ av beläggning av sätsand. Intill byggnader fanns det på ett par platser rester efter broläggning. Gatorna i norr och söder har under perioder av medeltiden haft andra sträckningar än vad som kunnat utläsas från det skriftliga materialet.

Inledning

Åren 2004 och 2005 genomförde VA-verket i Malmö ledningsreoveringar på Stortorget, samt Kompanigatan och Kyrkogatan. Detta medförde att Malmö Museer fick i uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne att övervaka arbetena och dokumentera äldre lämningar (1st dnr 431-16088-04; 431-28271-05). För att minimera ingreppen och arbetsinsatserna användes en metod som kallas *cracking*. Metoden innebär att schakt tas upp i delar av de äldre ledningarnas sträckning. Från dessa trycks sedan de befintliga äldre ledningarna sönder och ersätts av nya. Undersökningsytorna är belägna inom Malmö äldre stadsområde, registrerad som fornlämning RAÄ 20:1 i Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS).

Malmö Museer har sedan början av 1900-talet genomfört ett flertal schaktningsövervakningar vid markarbeten på torget, varav elva projekt inte rapporterats. För samtliga av dessa har dokumentationen upprättats i samband med schaktningsarbeten, inte som arkeologiska undersökningar där arkeologer styrt grävningsarbetena. Föreliggande rapport är en redovisning av dokumentationsmaterialet, bevaringsförhållanden och de grundläggande resultaten från samtliga orapporterade undersökningar.

Sammanlagt rapporteras således tretton projekt vars fältarbeten utförts under perioden från år 1937 till år 2005. Totalt innefattas 86 schakt med en sammanlagd yta av 2 733 m², vilket motsvarar omkring 14 % av det 19 530 m² stora torget (i några fall överlappas undersökningsytorna, dessutom innefattas även schakten i Hamngatan, Kompanigatan och Kyrkogatan i summan av undersökningsytorna). Inom ramen för rapportarbetet har även samtliga undersökningsytor (som kunnat identifieras) på Stortorget digitaliserats, och tillsänts FMIS.

Joakim Thomasson har skrivit de huvudsakliga delarna av rapporttexten. Håkan Nilsson har sammanställt underlagsmaterial (textutkast, tabeller och figurer), författat delar av texterna angående undersökningsresultaten, samt georefererat och digitaliserat äldre ritningsmaterial. Anna Carlberg Kriig har tagit fram underlag, samt registrerat fyndmaterialet. Therese Ohlsson har varit behjälplig med text- och figurredigering. Håkan Nilsson och Anna Carlberg Kriig fungerade som platschefer vid 2005-års undersökning, Anna Carlberg Kriig vid 2004-års undersökning.

RAPPORTENS UPPLÄGGNING

Rapporten inleds med en redovisning av topografi och fornlämningsmiljö. I detta presenteras en övergripande beskrivning av kunskapsläget avseende bebyggelseutveckling, tomtindelning och topografi. Kapitlet innehåller även en redovisning av samtliga rapporterade undersökningar/observationer (jfr tabell 2), med påföljande summering av de huvudsakliga undersökningsresultaten.

Undersökningsresultaten presenteras i tre separata kapitel (jfr kolumnen *del* i tabell 1). Samtliga av dessa inleds med en sammanfattning av bevaringsförhållandena och undersökningsresultaten. Sammanfattningen är disponerad efter en rekonstruktion av kvarterets tomtindelning före det att Stortorget anlades. I sammanfattningen finns även tabeller som redovisar omfattning, bevarandegrad och de lämningstyper som framkommit.

- Inledningsvis redogörs för 2004- och 2005-års undersökningar.
- Sedan för de schaktningsövervakningar som genomfördes år 1978.
- Avslutningsvis finns rapporteringar av tio mindre (i bemärkelsen mindre dokumentationsmaterial och/eller begränsade undersökningar), vars fältarbeten utfördes under perioden från år 1937 till 2001.

Dokumentationsmaterialen, de metoder som använts samt lagstiftning är olikartat. Det har inte heller gjorts förändringar av beteckningar i dokumentationsmaterialen. Detta medför att rapporten kan ge ett onödigt komplicerat intryck. Men det har varit en målsättning att rapporten skall vara en ingång till dokumentationsmaterialet. I den mån det finns beskrivningar av metoder, prioriteringar, fyndinsamlingsprinciper, målsättningar och andra omständigheter vid dokumentationstillfällena redovisas dessa per undersökning, och alltså inte i ett gemensamt inledande metodkapitel.

Likaså har principerna för museets fyndhantering och arkivering förändrats. I denna rapport har arkivnumret så långt det varit möjligt (jfr redovisningen av de tio mindre undersökningarna), använts som identifikator och referens. Detta nummersystem relaterar till Malmö museers antikvariskt-topografiska arkiv (MMA) och till den databas som upprättats över dess innehåll (MK ATain). Detta är uppbyggt med bokstavsprefixet G som syftar på de områden i Malmö äldre stadsområde som idag antingen utgörs av gatu- eller torgmark, åtföljt av en siffra som avser en/ett specifik gata/torg. De nummer som följer efter kommateringens avser den specifika observationen på denna plats. Observationer i kvartersmark har inte bokstavsprefix, men är i övrigt uppbyggt på samma sätt. Numreringen härrör i detta fall från Anders Ulrik Isberg historiska Malmökartan, publicerad år 1875 (Isberg 1975).

Inventarienumren fungerar som accessionsnummer till fyndmaterialet. Det finns två olika serier i det nu aktuella materialet. MHM-beteckningen användes under 1950-talet fram till 1990-talet och avser den period då arkeologin organisatoriskt var det stadsantikvariska avdelningen vid Malmö Museer. Beteckningen MK, som användes fram till år 2008, avser den tid då arkeologin bedrevs inom en särskild organisation som var direkt underställd kulturförvaltningen i Malmö stad. Åtminstone från 1970-talet har inventarienumren även fungerat som projektidentiteter. Detta innebär bl.a. att det digitala dokumentationsmaterialet är (i nuvarande stund) strukturerat i enlighet med dessa projektnummer.

Fyndmaterialet presenteras löpande per undersökning. Detta har registrerats i intrasisdatabaser (fördelade per projekt). Fyndlistor biläggs inte rapporten. Företrädesvis benämns detta efter material, åtföljande av sakord. Keramikmaterialet är registrerat i förhållande till Broberg- och Hasselmos godsclassificeringssystem (jfr Broberg & Hasselmo 1981). Registreringsprinciper finns beskrivna i redogörelsen för undersökningarna genomförda åren 2004–2005. Insamlingsprinciper skiftar efter projekt, och beskrivs löpande (när det finns information om sådant).

Rapporten avslutas med en utvärdering av undersökningsresultaten i förhållande till tidigare kunskapsläge. Denna är till sin natur av antikvarisk karaktär, och relaterar därför inte till ett regionalt kunskapsperspektiv.

Tabell 1. Undersökningar som redovisas i föreliggande rapport. Observera att Länsstyrelsens diarienummer inte alltid har kunnat identifieras. Kolumnen *Del* avser de tre kapitel som innehåller rapporteringar av de utförda undersökningarna.

Del	År	Area (m ²)	Antal schakt	Arkivnr	Inventariern	Lst dnr
1	2005	531,9	19	G 065:045	MK 288	431-28271-05
	2004	297,3	15	G 065:42	MK 207	431-16088-04
2	1978	174,5	11	G 065:09-16	MHM 6173-76	-
3	2001	60,1	1	G 065:040	MHM 12855	220-27282-00
	1996	29,5	1	G 065:036, G 021:002	MHM 8550	-
	1995	130,8	8	G 065:035, G 021:002	MHM 8279	220-9756-95
	1995	80,7	1	G 065:037	MHM 8222	220-1232/95
	1994	6,1	1	G 065:034	MHM 7928	-
	1988	49,5	1	G 065:33	MHM 7196	-
	1962	835	21	G 065:004-5	-	-
	1959	273,9	2	G 065:004, 005-6	-	-
	1958	234	3	G 065:003-4	-	-
	1937	29,7	2	G 065:002	-	-
Totalt		2733	86			

RAPPORTENS MÅLSÄTTNINGAR

Målsättningen är att sammanställa en redovisning av tidigare orapporterade undersökningar, samt att upprätta en komplett undersökningskarta över de på Stortorget utförda arkeologiska dokumentationerna. Eftersom undersökningarna genomförts som vad som i nutidens antikvariska prosa går under benämningen schaktningsövervakningar, är syftet i första hand att utreda att erhålla en samlad bild av fornlämningens bevarandegrad och utbredning inom torget. Därutöver syftar rapporten till att komplettera kunskapen om markanvändandet generellt.

Topografi och fornlämningsmiljö

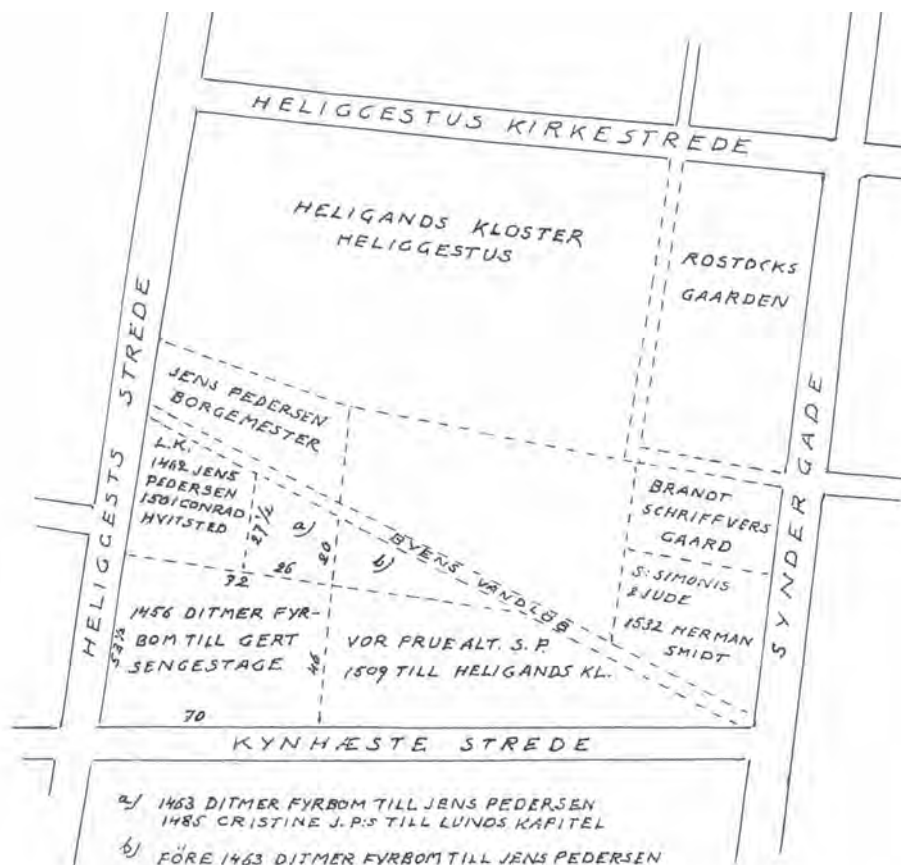
Någon gång under slutet av 1100-talet och början av 1200-talet anläggs s.k. lerbottnar (grunda lerklädda nedgrävningar, förmodligen har de fungerat som en del i fiskberedningen) på strandområdet i det som senare skulle bli staden Malmö. Under mitten av samma sekel finns de första omnämningarna om Malmö. År 1275 omnämns *borgare* i Malmö, och under slutet av samma sekel omnämns fogdar. Det äldsta bevarade privilegiebrevet, bevarat i Malmö Stadsarkiv, är utfärdat av den svenske kungen Magnus Eriksson år 1353 (Tomner 1971). Med början under 1300-talet anläggs stadskyrkan S:t Petri och flera andra kyrkliga institutioner (Rosborn 1984). De flesta av dessa är belägna längs med *den laange Adelgade*. Intill denna vägsträckning fanns även det äldsta kända rådhuset, torget och stadens huvudsakliga prestigearkitektur i form av stenhus och korsvirkeshus (Thomasson 2004). Malmö utvecklades under senmedeltiden till Danmarks näst största stad efter Köpenhamn.

STORTORGET

Stortorget i Malmö anlades, tillsammans med det nya rådhuset, under perioden 1538 till 1545 (Bager 1971:291 ff.). Anläggningsarbetena pågick under lång tid. Så sent som åren 1588 och 1589 omnämns i hospitalets räkenskaper att de hyrde ut vagnar för transporter med grundstenar och gammal mursten från Stortorget till de nya befästningarna vid Österport. Under 1580-talet anlades också en reservoar på torget, dit vatten via träledning leddes från en fördämning vid Pildammarna (Lekholm 1963). År 1708 uppfördes den s.k. Högvakten i de västra delarna av Stortorget (Bager 1971:375). Denna byggnad fungerade som ett vakthus med arrestlokaler, lokaliteter för militärer samt ett omgivande galleri för hästar.

Före det att torget anlades, fanns Helgeandsklostret, Rostockerköpmännens laghus och profana tomter i området. Kvarteret ramades in av gator: i norr Hel-

Figur 2. Stortorgskvarterets tomtindelning enligt Bager (Bager 1971:293).

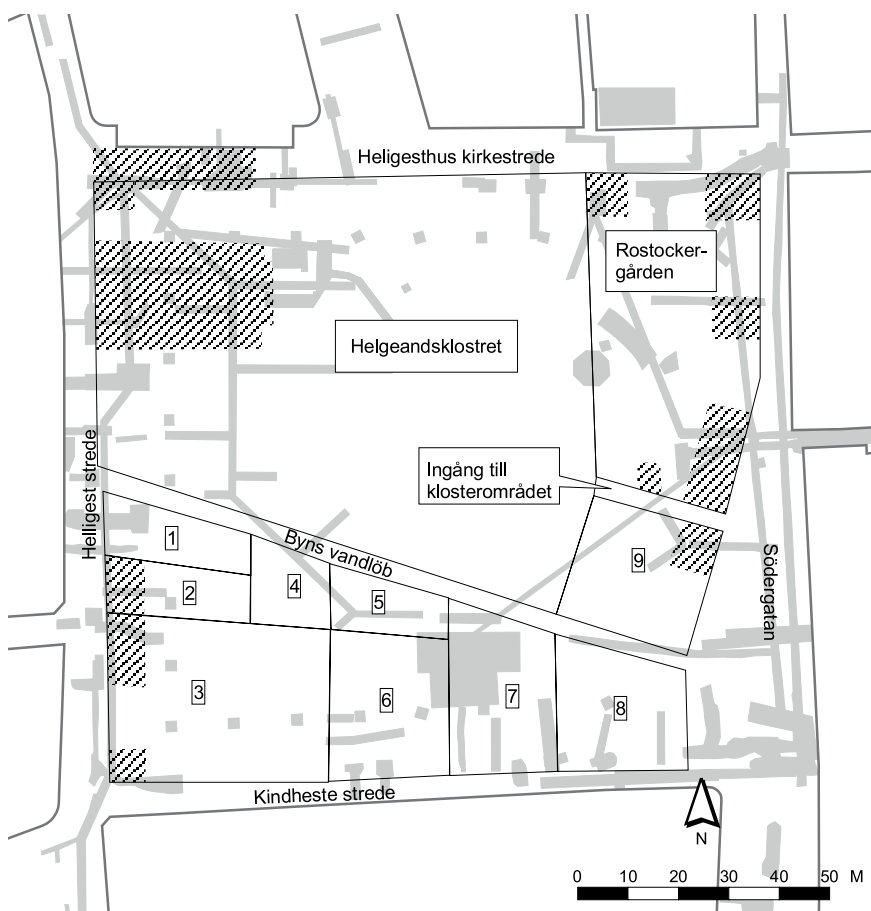

ligesthus kirkestrede, i söder *Kindheste strede*, i väster *Helligest strede* och *Södergatan* i öster.

Einar Bager har utifrån excerperingar i det äldre skriftliga materialet försökt att rekonstruera tomtindelningen i Stortorgskvarteret (Bager 1971:293; jfr figur 2). De angränsande kvarteren har enligt denna samma utbredning som idag. Helgeandsklosterområdet upptar ca tre fjärdedelar av Stortorgskvarterets norra delar. I dess nordöstra del återfinns Rostockergården. Därefter följer söderut fyra profana tomter, vars äldsta kända innehavare var Jens Pedersen Borgmester (mot Helligest strede) samt Brand Schriffver och Franciskanerna (mot Södergatan). Därefter följer stadens vandlöb, ett dike som fungerade som avrinning för dagvatten och avlopp (jfr Bager 1971:281). Det södra området var indelat i ytterligare fem tomter. De i väster hade innehafts av Jens Pedersen (år 1462; norr), Ditmer Fyrbom (år 1456; syd). Den sydöstra tomten innehades under början av 1500-talet av Helgeandsklostret. För de två kvarvarande finns inga kända notiser om innehavare.

Efter detta har Sven Rosborn utifrån arkeologiska iakttagelser gjort en ny tolkning av det äldre skriftliga materialet och gjort en ny rekonstruktion av tomtindelningen (jfr figur 5). I likhet med Bager menar han att kvarteret haft nio profana tomter, samt Helgeandsklostret och Rostockergården. Den huvudsakliga skillnaden är att Helgeandsklostret upptar ett större område, från Helligest kirkestrede i norr till vandlöbet i söder. Endast en profan tomt återfinns norr om detta (tomt nr 9). Vandlöbet har i sin tur en något annorlunda sträckning. Istället för att mynna ut i kvarterets sydöstra hörn, menar han att vandlöbet har nått fram till Södergatan ett tiotal meter längre norrut. En betydande skillnad är också att Rosborn menar att det funnits en torgliknande plats i Södergatan sträckning mellan Kindheste strede och Kompanigatan varefter gatan avsmalnat betänkligt.

Figur 3. Den medeltida tomtindelningen av Stortorgskvarteret. Digitalisering efter Rosborn 1988, arkivhandlingar. Skala 1:1500.

BEVARINGSFÖRHÅLLANDEN OCH TOPOGRAFI

De ursprungliga marknivåerna på det område som idag utgörs av Stortorget har varit tämligen skiftande (Rosborn 1984: figur 3). I de nordvästra delarna finns bottensanden på ca 3 m ö.h., och ansluter till den flacka sandås som löper i östvästlig riktning längs med strandlinjen. I de sydöstra delarna finns bottensanden på nivåer kring 1 m ö.h. Att döma av tidigare undersökningar är kulturlagren mellan 1,5 och 2 meter djupa. Tjockleken på de moderna bärlagren varierar mellan 0,5 och 1,5 meter.

Vid tidigare undersökningar har det även kunnat påvisas komplicerade stratigrafiska sekvenser. I området finns dokumenterat välbevarade bebyggelseämningar med syllstenar, lergolv, utjämningslager, raseringslager etc. Stratigrafierna kompliceras av rivningsarbetena i samband med torgets anläggande på 1530-

Tabell 2. Arkeologiska iakttagelser inom Stortorget. Övervakningar där äldre lämningar inte påträffats, har exkluderats från tabellen. Rapporterna finns listade bland referenserna, arkivhandlingarna hänvisar till Malmö Museers antikvariskt-topografiska arkiv (MMA), där de finns åtkomliga under respektive arkivnr.

Arkivnr	Typ	År	Fynd	Kommentar	Referens
G 013:001	Ritning	1937	Skelettdelar, djurben, keramik (CI), metall (hästsko, spik), mynt	Helgeandsklostret (tegelmurar, gravar, trävattenledningar); tomt 2 (stengrund); tomt 3 (grundstenar).	Kalling 1938, tidningsurklipp
G 065:001	Notis	1913	Golvplattor, ribbtegel, skelettdelar	Helgeandsklostret (byggnadsmaterial (tegel), skelettdelar).	MFÅ 1914, tidningsurklipp
G 065:006	Ritning	1959	-	Tomt 8 (grundstenar).	Arkivhandlingar
G 065:007	Ritning	Odaterat	Djurkranium	Sydöstra delarn av torget/Södergatan (bär- och sättsandslager).	Arkivhandlingar
G 065:008	FU/SÖ	1978	-	Hellighesthus kirkestrede (bär- och sättsandslager); Rostockergården (byggnadslämningar, bärlager, trävattenledningar). Bottensand + 2,7 m ö.h.	Reisnert 1978
G 065:017	Notis	1891	-	Västra delarna , troligen tomt 3 (grundstenar, n-s). Har inte gått att kartera.	Arkivhandling, från Isbergs s:r excerptsamling B3, MSA
G 065:018	Notis	1877	-	Rostockergården (mur, n-s i hörn mot Residenset; naturstensmur, n-s, mittemot ingång till rådhus). Har inte gått att kartera.	Arkivhandling, från Isbergs s:r excerptsamling B3, MSA
G 065:019	Notis	1910, 1920	Skelettdelar	Helgeandsklostret (grundstenar, människorben); Rostockergården (torvlager med fiskrester och tång). Har inte gått att kartera.	Diverse tidningsurklipp
G 065:020	FU/SÖ	1981	-	Kv. Lejonet/Helligest strede (syllsten, risbädd, bär- och sättsandslager; 3 gatunivåer)	Persson 1981
G 065:021	FU/SÖ	1983	Keramik (BII:1, CII), läder	Södergatan (bär- och sättsandslager, knadder- och kullerstensläggning, risbädd/broläggning; minst 3 mest 12 gatunivåer). Kullerstensläggning daterad till 1250–1350. Bottensand + 1,32–1,5 m ö.h.	Rajala 1983
G 065:022	FU/SÖ	1983	Djurben, keramik (All, BII:1, BII:4, CII); pottkakel slagg	Helgeandsklostret (3 gravar, kista, armställning D, daterade till efter slutet av 1400- början 1500-tal; kullerstensläggning daterad till 1400-tal; gropar, lergolv, kulturlager).	Wilhelmsson & Rajala 1983
G 065:023	FU/SÖ	1984	Keramik (BI, BII:1, BII:4, CII), metall (bultlås, föremål), skelettdelar	Helgeandsklostret (tegelmur, lergolv, 1300-tal; syllstenar, 3 gravar); Bottensand +1,69 m ö.h. (i källarnedgrävning); tomt 7 (lergolv, grundmur, ö-v, brunn, ugn, bärlager, stolphål; datering 1300–1500-tal). Bottensand + 1,8 m ö.h.; tomt 8 (gödsellager, trävattenledning).	Thörn 1984a–b
G 065:024	FU/SÖ	1986	Keramik (BII:4, CII)	Tomt 1/Helligest strede/kv Lejonet (kullerstensläggning, lergolv, syllsten, grundmur, datering 1450–1550).	Persson 1986
G 065:025	FU/SÖ	1986	-	Tomt 7 (brunn).	Kling 1986
G 065:030	FU/SÖ	1986	Bearbetat ben, glas (kärl, bägare), järnföremål, kakel, keramik (BI, BII:1, BII:4, CII), mynt, metall (föremål, spik), läder, profiltegel, slagg, trä (skål)	Tomt 6–7 (lerbotten, stolphål, lergolv, syllsten, brunn, ugnsfundament, trävattenledning, stenläggning, grop, tunna; datering 1200–1500-tal). Bottensand + 1,8–2,05 m ö.h.	Thörn 1986
G 0650:32	FU/SÖ	1988	Ribbtegel (romansk stil)	Helgeandsklostret (tegelmur; 1300-tal)	Thörn 1988
G 065:036, G 042:005	FU/SÖ	1996	Keramik (CII), pottkakel	Sydvästra delarna av torget (tegelmur). Har inte gått att kartera.	Arkivhandling
G 067:007	FU/SÖ	1999	Djurben, keramik (BII:4, CII), läder, slagg	Tomt 8/ Södergatan (lergolv, syllsten, träsyll, bär- och sättsandslager, kullerstensläggning)	Heimer, m.fl. 2007

talet. Dels har vissa murar nedbrutits till den dåvarande befintliga marknivån, vilket lett till att tämligen höga partier av framförallt källarmurar lämnades kvar under mark. Dels har andra murar rivits ner till grunden och materialet tillvaratagits, vilket medfört att långa och djupa diken grävts längs med murarna före det att de tagits upp.

HELGEANDSHUSET OCH HELGEANDSKLOSTRET

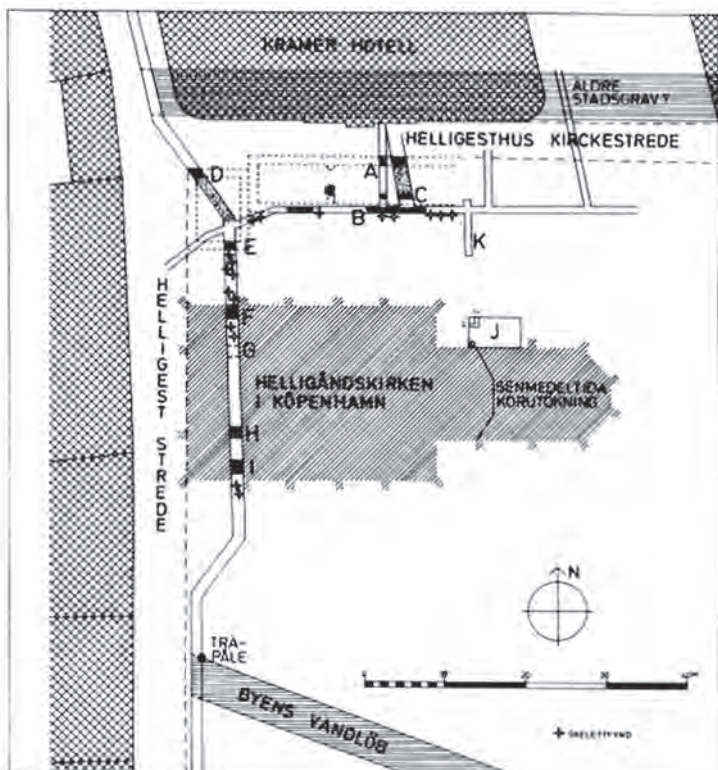
Helgeandshuset omnämns första gången år 1384. Till denna anläggning hörde tydligen en kyrka, vilken vid två tillfällen under början av 1400-talet brann. Ett nybygge igångsattes men fullbordades på grund av pengabrist först i slutet av seklet. Vid det laget hade anläggningen redan omvandlats till ett kloster och underställts Heligandsklostret i Köpenhamn år 1479 (Bager 1971:274). Några ledtrådar till klosterkyrkans karaktär finns i källorna. År 1510 omtalas ett kapell söder om koret. På andra håll framgår att kyrkan varit försedd med torn samt yttre strävpelare (Rosborn o.daterad). År 1528 överlämnade kung Fredrik I klostret till staden för att användas som rådhus, och tio år senare var byggnaderna rivna (Bager 1971:274, 292).

I de norra delarna har det gjorts ett flertal observationer av murverk i tegel som varit uppfört på naturstensgrunder (G 013:001, G 065:001, 023, 032). I två av fallen har det konstaterats att det rört sig om en eller flera byggnader, vars halvkällare varit välvda (G 065:023, 032), vilket även bekräftas av fynd av ribbtegel i raseringslagren (G 065:001). Keramikfynd i bärlagren till golven (lera, tegelkross) har visat på att dessa konstruerats under 1300-talet, och att den aktuella byggnaden varit i bruk under 1300-talet (G 065:023). Detta påvisar att den uppförts före det att klostret etablerats, och att dateringen i grova drag överensstämmer med det äldsta skriftliga belägget för Helgeandshuset.

Längre söderut är observationer av tegelmurar mer sällsynt. I det äldre dokumentationsmaterialet noteras *murrester* och *murgrunder*, utan att det preciseras om det varit fråga om tegelmurar, naturstensmurar eller kallmurade grundmurar (jfr G 013:001; G 065:019). I ett av schakten längs med Helligest strede framkom

Figur 4 (till vänster). Arkeologiska iakttagelser på Stortorget i Malmö. Numreringen avser arkivnummer i Malmö museers antikvariskt-topografiska arkiv. De schaktningsövervakningar som rapporterats inom ramen för föreliggande projekt har skräfferats. Observera att lokaliseringen av äldre observationer i flera fall endast är ungefärlig. Georeferering och digitalisering av underlagsmaterial har utförts av Håkan Nilsson och Joakim Frejd, Malmö Museer, arkeologienheten. Kartan innehåller inte samtliga observationer som gjort i angränsande kvarter och gator. Skala 1:1 000.

Figur 5. Rekonstruktion av Helgeandsklostret i Malmö. Efter Rosborn 1988. Den inritade kyrkan är en kopia av Helgeandsklostret i Köpenhamn. De arkeologiska observationerna av gravar och murar härrör främst från Sten Kallings övervakningar av ledningsarbetena år 1938 (G 013:001).

emellertid rester efter en tegelmur (G 065:023: schakt 2), som uppenbarligen varit orienterad i nord-sydlig riktning. Längre österut framkom även större syllstenar (G 065:023, schakt 4, 9), på förhållandevis höga nivåer (+ 3–3,5 m ö.h.).

Det är också i dessa delar av klosterområdet (de norra och nordvästra delarna) som det finns dokumentationer av och indikationer på att området nyttjats som kyrkogård. Dels finns notiser om spridda skelettdelar (G 065:001, 019, 023), dels om faktiskt undersökta gravar (G 065:022–23). Sammanlagt uppgår antalet in situ dokumenterade gravar till sex stycken. Av dessa har armställning kunnat konstateras i två fall (armställning D), vilket tillsammans med fyndmaterialet antyder att individerna gravlagts under sent 1400-tal–tidigt 1500-tal.

Under de östligt belägna gravarna (G 065:022), fanns byggnadslämningar i form av en kullerstensläggning, lergolv, gropar och kulturlager. Detta påvisar en förändring av markutnyttjandet, antingen i form av en utvidgning av kyrkogårdsområdet i östlig riktning (fler iakttagelser av gravar har gjorts längre västerut), eller att denna nyanlagts i samband med etablerandet av klostret under slutet av 1400-talet. Samtliga gravar återfinns på nivåer kring + 3 till 3,4 m ö.h.

ROSTOCKERGÅRDEN

Rostockergården omtalas första gången år 1539 då Christian II beviljade staden tillstånd att riva dess byggnader för att anlägga torget (Rosborn 1984:25). Redan år 1444 omnämns emellertid *den lille Rostockergården*, som givetvis förutsätter att det funnits en större (Rosborn 1984:25). Under förutsättning att det är den nu aktuella gården som skulle ha haft epitetet större, föreligger således en osäker och källkritiskt problematiskt indirekt datering till mitten av 1400-talet.

Från år 1877 föreligger notiser om två nord-sydligt orienterade murpartier längs med Stortorgskvarterets begränsning mot Södergatan (G 065:018). I norr, mot korsningen gentemot Kyrkogatan, Kansligatan och Helligesthus kirkestrede, beskrivs att det varit fråga om en tegelmur. I söder, mitt emot ingången till Rådhuset, beskrivs att murens bestått av natursten. Från själva tomtmarken finns också notiser om mäktiga torvlager med tång och fiskrester (G 065:019). År 1978 gjordes även dokumentationer av lergolv och vad som bör ha varit bärlager som innehöll rikligt med raseringskomponenter som lerklining, bränd lera och kalkbruk (G 065:008).

KVARTERSBEBYGGELSE

I det äldre skriftliga materialet anges att den nordvästra tomten (nr 1; jfr figur 3) före anläggandet av Stortorget innehades av en Jens Pedersen (Rosborn 1988, arkivhandlingar). I de södra delarna av tomten påträffades tre nivåer med byggnadslämningar från perioden 1450 till 1550 (G 065:024). Det äldsta huset, förmodligen i bruk under sista halvan av 1400-talet, hade kullerstensgolv. Där efter anlades ett nytt golv, denna gång av lera. Det är emellertid inte helt klarlagt om detta innebar förändringar inom ett befintligt hus, eller om ett nytt uppförts. Slutligen anlades en kallmurad gråstensmur i nord-sydlig riktning längs med Helligest stred. Detta nya hus hade kullerstensgolv. Spåren efter rivningsarbetena var omfattande. Man hade grävt ner på ömse sidor av muren, och tagit bort sten. Inget av dagermuren fanns bevarad.

Den angränsande tomter i söder (nr 2) innehades av Lunds hospital (Rosborn arkivhandling; jfr även Rosborn 1984:36). Vid schaktningsarbetena år 1937 framkom grundstenar orienterade längs med den intilliggande gatan (G 013:001). Det är inte helt klarlagt om dessa innebär att det varit fråga om kraftiga syllstenar, kallmurade grundmurar eller naturstensmurar. Tegel omnämns emellertid inte. Lämningarna har inte daterats.

Tomt nr 3, i det sydvästra hörnet av Stortorgskvarteret, omnämns år 1456 (Bager 1971:293; Rosborn arkivhandling). Då överläter en person med namnet Ditmer Fyrbom tomten till Gert Sengestage. I de norra delarna framkom, vid de närmast ovan omtalade schaktningsarbetena, nord-sydligt orienterade grundstenar (med samma diagnostiseringsproblematik; G 013:001). Lämningar har inte kunnat dateras.

Tomterna 4 och 5, som var belägna längs med vandlöbet inne i kvarteret, utan kontakt med de kringliggande gatorna, innehades av tidigare omnämnda Ditmer Fyrbom och Jens Pedersen (Rosborn, arkivhandling). Det finns inga arkeologiska observationer från dessa tomter.

I de nordöstra delarna av tomt nr 6, mot gränsen till tomt nr 7, framkom byggnadsrester. Dessa kunde fördelas i tre faser, med dateringar från början av 1300-talet till anläggandet av torget i början av 1500-talet (G 065:030). Under den äldre fasen, första halvan av 1300-talet, framkom lämningar efter hus med lergolv. Över hela den utgrävda ytan fanns även rikligt med stolphål, vilket skulle betyda att husen haft väggar som konstruerats med jordgrävda stolpar. I söder fanns även en brunn. Någon tydlig gräns mellan tomterna kunde inte urskiljas. Detta var emellertid fallet under nästföljande fas, 1400-tal, då tomterna avskiljs av en nord-sydligt löpande gränd (i form av ett sättsandslager), som säkerligen lett upp till kvarterets inre tomter (nr 5). Även nu bestod lämningarna av lergolv, dock utan ackompanjerande stolphål, vilket antyder en förändring av väggkonstruktionerna. Under den yngsta fasen, 1500-talets början, var husen uppförda på syllsten, och försedda med lergolv. I ett av husen, tillhörande tomt 6, fanns rester efter en kakelugn. Bebyggelsen skars av ett dike med tillhörande trävattenledning. Det finns ingen känd innehavare av tomten.

Förutom de östra delarna av den tidigare omnämnda undersökningen (G 065:030), har ytterligare en utgrävning genomförts inom området för tomt nr 7 (G 065:023). Denna berörde en yta intill den östra tomtgränsen, gentemot Kindheste strede. De äldsta byggnadsresterna, som anlagts från början av 1300-talet och 1400-talet, bestod av lergolv och lerklining från en raserad vägg som använts som beståndsdelar i ett bärlager. Bland lämningarna fanns även en brunn, som låg något förskjutet norrut i schaktet, ca 12 m från gatan. Vid sekelskiftet år 1500 anlades en öst-västligt orienterad grundmur (kallmurad), en nedgrävning, längs med gatan. Även nu var byggnaden försedd med lergolv. Tomten omnämns år 1509, då egendomsrätten övergick från S:t Petri kyrka (vor Frue altare) till Helgeandsklostret.

Tomt nr 8, i det sydöstra hörnet av Stortorgskvarteret, innehades år 1532 av Hermod Smidt (Rosborn, arkivhandlingar). År 1559, när området var en del av Stortorget, beskrivs att Franciskanerna hade bodar i detta område. Vid arkeologiska undersökningar i de mellersta och södra delarna av tomten framkom dels gödsellager, förmodligen någon form av bärlager eller fyllnadslager i en större nedgrävning, samt en trävattenledning (G 065:023). Undersökningen hade dock inte sådan omfattning att bottensanden kunde noteras. I de allra sydvästligaste delarna (G 067:007), framkom byggnadsrester bestående av bärlager och fyra olika golvnivåer (trä-, ler-, kullerstens- och tegelgolv). De enda spåren efter väggar som noterades var resterna efter en träsyll, vilken förmodligen fungerat som mellanvägg. Lämningarna kunde inte dateras. Överst påträffades en trävattenledning. Vid en tidigare undersökning framkom i detta område även en ssv-nno orienterad syllstensrad (G 065:006). Det är dock svårt att avgöra om denna varit en del av Stortorgskvarteret eller det närmast söderut belägna kvarteret Oscar. Lämningen har inte kunnat dateras.

Tomt nr 9 innehades år 1498 av Helgeandsklostret. Det finns inga arkeologiska observationer från detta område (mer än i förutvarande rapport).

Kvartersbebyggelse har även framkommit på andra platser runt torget. I de västra delarna vid kvarteret Lejonet, vid mynningen till Isak Slaktaregatan, gjor-

des dokumentationer av syllstenar till en mindre byggnad (G 065:020). Den tidigare omnämnda syllstensraden i de sydöstra delarna av torget (G 065:006), kan även ha varit en del av en byggnad belägen i kvarteret Oscar.

GATORNA

Södergatan har tillsammans med nuvarande Södra Förstadsgatan setts som en äldre landsväg in till staden (Billberg 1993:126). Den norra delen, mellan utloppet i Adelgatan ner till korsningen med Skomakaregatan/Baltzarsgatan, användes som torg under medeltiden (Rosborn 1984:41). Södergatan gick under äldre tider från södra stadsporten, till västra delen av nuvarande Kyrkogatan. Norra delen försvann vid utläggandet av Stortorget. Det äldsta kända namnet, från ett brev som nedtecknades år 1462, var *Sönnergaatan* (Ljungberg 1960:91). Kindheste strede omnämns första gången år 1509 (Ljungberg 1960:65). Namnet Kindheste har dubbel innebörd; dels kan det syfta på blåsbälg, dels på att ge någon ett slag med handflatan på kinden. Mot bakgrund av att det vid undersökningar i anslutning till gatan sträckning framkommit rikligt med slagg, har det föreslagits att namnet syftar på det förstnämnda, att smeder skulle ha levt på de tomter som låg längs med gatan (Thörn 1984a). De övriga nu aktuella gatorna, Helligest strede och Helligesthus kirkestrede, har fått sina benämningar av Helgeandshuset och -klostret som fanns i Stortorgskvarterets nordvästra delar (Ljungberg 1960).

Arkeologiska observationer av gatulämningar som bär- och sättsandslager samt olika typer av beläggningar har främst gjorts i *Södergatan*, invid korsningen mot Kindheste strede (G 065:021; G 067:007). Gentemot kvarteret Claes Mortensen (G 065:021) framkom en välbevarad sekvens med bär- och sättsandslager (ca 2 m tjocka lager med äldre lämningar). Den äldsta beläggningen bestod av tätt packad småsten och tegelkross (knadder). Under denna fanns emellertid ett lager som innehöll förmultnat trä, som antingen kan ha fungerat som en äldre broläggning eller härtört från en risbädd i ett bärlager. Därefter fanns rester efter två ytterligare beläggningar av kullersten, varav den äldsta kunde dateras till någon gång under perioden från slutet av 1200-talet till början av nästkommande sekel. Över dessa framkom ytterligare nio sättsandslager, som möjligen indikerar lika många gatunivåer där stenbeläggningen tagits bort. Längre söderut (G 067:007) fanns en ca 0,9 m tjock lagersekvens med bär- och sättsandslager. Ett mindre ansamling knytnävsstora stenar i de östra delarna av schaktet var de enda resterna av gatubeläggningar. Inga av lämningarna kunde dateras. Överst fanns två diken med bevarade trävattenledningar.

Observationerna inom sträckningen av *Helligest strede* härrör från området intill kvarteret Lejonet (G 065:020, 024). I den allra västligaste delen av det södra av de båda schakten framkom en metertjock sekvens med äldre lämningar (G 065:024). Denna bestod av återkommande intervaller med gödliga sandiga lager och sättsand (2 nivåer) med en bevarad stenläggning; dvs. vad som brukligen kännetecknar äldre gatulämningar. Vad som avviker är att det i de övre delarna fanns ett lager med kalksten och tegelkross, och över detta ett tämligen tjockt lager bestående av kalkbruk. Kullerstenen var visserligen fragmentariskt bevarad, men det som fanns kvar bar tydliga spår av mönsterläggning. Kalkbruk och mönsterlagd kullersten är huvudsakligen kännetecknande för golv (och vad gäller kullersten även gårdsplaner), vilket indikerar att lämningarna snarare varit delar av byggnader eller bodar utanför desamma. Om detta skulle stämma, uppgick bredden på gatan till ca fem meter. I det norra schaktet (G 065:020) framkom tre nivåer med sten, vilka skulle ha representerat gatubeläggningar. Men även i detta fall är lämningarna svårtolkade. Eftersom den dokumenterade schaktväggen (i öster) varit belägen invid gränsen mellan kvarters- och tomtmark (vilket påpekas i rapporten), är bedömningarna av vad som skulle ha varit lämningar efter byggnader och gator hypotetiska.

Utanför ingången till Residenset, i de östra delarna av *Helligesthus kirkestrede*, framkom en likaledes svårtolkad lagersekvens (G 065:008). Visserligen fanns de karakteristiska gödselbemängda lagren avbrutna av sandlager; vilka skulle förespegla bär- och sättsandslager till olika gatunivåer. Men i sekvensens övre del fanns även ett grågult lerlager, som indikerar bebyggelse.

PRE-URBANA AKTIVTETER

Inom det som rubriceras som Malmö äldre stadsområde har på ett flertal platser framkommit lämningar som tydligt föregår den fasta varaktiga bebyggelsen (jfr Thomasson 2008); dessa är med andra ord tillkomna och har varit i bruk före orten blev stad. Dessa aktiviteter är svårdiagnosticerade, de utgör delar av ett kustutnyttjande som säkerligen både innefattade utnyttjande av marina naturresurser och utbyte och merkantila aktiviteter med främmande människor. I avsaknad på bättre begrepp har pre-urbant använts i det framförvarande för att beteckna dessa aktiviteter. Beteckningen avser att markera det som fanns före den varaktiga tätbebyggelsen, dvs. det som fanns före staden. Men de aktiviteter som ägde rum var till sin natur urbana eftersom de innefattade utbyte, hanterande av marina naturresurser, etc., varför beteckningen på detta sätt är missvisande.

Den lämningstyp som främst förknippas med den pre-urbana fasen är lerbottarna. En sådan har påträffats vid en av de rapporterade undersökningarna, i de södra delarna av Stortorgskvarteret (G 065:030).

Eftersom markutnyttjandet var säsongsmässigt och säkerligen bitvis också glesare, är identifiering av lämningar mer komplicerad och beroende av större undersökningsytor. Det kan röra sig om spår efter omtrampade marknivåer (innehållande fynd och beståndsdelar som sot, kol, etc.), översandningar, gropar och hårdar, samt rester efter mer temporära konstruktioner (pinn- och stolphål). Träresterna i ett lager som gränsade till bottenanden, i de sydvästra delarna av Stortorgskvarteret (G 065:21), behöver inte ha anlagts som en del av den äldsta beläggningen på Södergatan. Det kan likväl ha konstruerats under ett äldre skede. På samma sätt kan det nedersta svarta sandlaget utanför ingången till Residenset (G 065:008) vara delar av ett under det pre-urbana skedet omtrampat marklager.

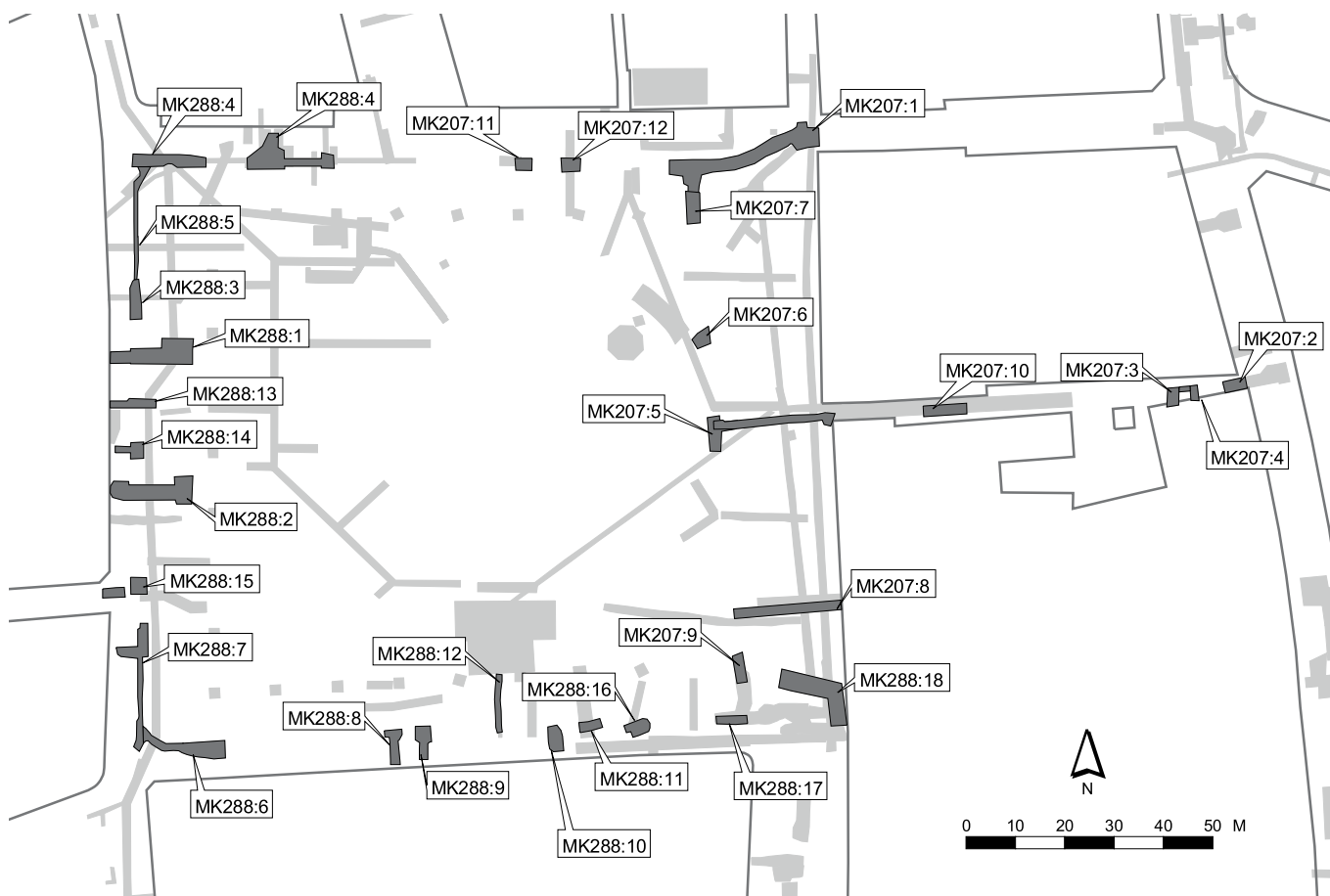
Resultat från undersökningarna genomförda åren 2004–2005

Totalt övervakades trettio schakt med en sammanlagd yta av 761,7 m², vilket motsvarar 3,9 % av det ca 19 530 m² stora torget. Äldre lämningar fanns bevarade i sjutton av schakten. Huvudsakligen fanns äldre lämningar bevarade i schaktväggarna, och dokumenterades i sektionsritningar. I tretton av schakten framkom däremot bevarade områden med äldre lämningar, vars sammanlagda yta uppgick till ca 81 m². Detta motsvarar ca 10,5 % av den uppschaktade ytan. 532 stratigrafiska objekt har registrerats i databaserna, varav flertalet utgörs av olika typer av kulturlager. Dessutom har 226 fynd fördelat på 167 fyndposter registrerats. De påträffade lämningarna har tillkommit och varit i bruk under perioden från 1200-tal till 1700-tal. Schakten berörde huvudsakligen det som varit gränsområdena mellan kvarters- och gatumark. Några schakt i de centrala delarna av Stortorgskvarteret upptogs inte.

Klosterområdet: Två schakt (MK 288:1, 4) berörde Helgeands- och Helgeandsklosterområdet. I den ena återfanns byggnadslämningar (varav en grundmur), längs med Helligest stred. I det andra påträffades kyrkogården. Sammanlagt undersöktes fyra gravar. Det kunde konstateras att de sedan tidigare kända tegelhusen som legat längs med Helligesthus kirkestred i norr, hade rivits före det att kyrkogården anlades.

Rostockergården: Tre schakt (MK 207:1, 5, 7) berörde platsen för Rostockerköpmännens laghus. I dessa framkom lämningar efter ett gavelvänt tegelhus med halvkällare, flera källarförsedda byggnader längs med Helligesthus kirkestred, samt olika generationer av gårdsplaner. Vid korsningen mot Kompanigatan påträffades vad som förefaller ha varit ytterligare en byggnad.

Figur 6. Undersökta schakt vid 2004- och 2005-års schaktningsövervakning. Skala 1:1 500.

Typ	MK 288	MK 207	Totalt
Kulturlager	298	131	429
Nedgrävning	21	3	24
Sten- tegelkonstruktion	50	20	70
Träkonstruktion	5	4	9
Totalt	374	158	532

Tabell 3. Registrerade stratigrafiska objekt från undersökningarna på Stortorget.

Kvartersbebyggelse: I sju schakt framkom ytterligare byggnadslämningar (MK 207:9, MK 288:2, 6, 8–10, 12), belägna inom tomterna 1, 3, 6– 8. Det fanns rester efter hus med kallmurade grundmurar (varav några som varit försedda med halvkällare), och sådana som haft väggar baserade på syllsten.

Inom den nordvästra tomten (tomt 1) framkom flera nivåer med bebyggelse-lämningar, varav de äldsta tillhörde en halvkällarbyggnad (med väggar i kallmur) som bör ha anlagts under 1300-talet (MK 288:2). Byggnadens västra yttervägg korresponderar med de murrester (utsträckning och uppbyggnad) som påträffats vid en tidigare undersökning (G 065:024). Utifrån dessa förutsättningar bör byggnaden ha varit minst 7,5 m lång längs med Helligest strede. Eftersom dess norra begränsning framkom vid föreliggande undersökning, har porten mot gården funnits längs med gränsen mot *Byens vandlöb*.

I Stortorgskvarterets sydvästra hörn (tomt 3), framkom rester efter två halvkällarbyggnader, som liksom den tidigare, har haft kallmurade väggar MK 288:6). Sedan tidigare finns inga observationer av byggnadslämningar på denna tomt. På den östra granntomten (nr 6) fanns fragmentariska lämningar efter kallmurade grundmurar, dock utan att någon halvkällare kunde beläggas (MK 288:9). Denna byggnad föregicks dock av hus som haft väggar konstruerade på syllsten, samt lergolv. Längs med den östra tomtgränsen fanns rester efter en byggnad som varit gavelorienterad gentemot Kindheste strede, haft syllstensburna väggar och som varit i bruk under senmedeltid (MK 288:12). Observationer av byggnadslämningar har sedan tidigare konstaterats längre norrut på tomten (jfr undersökning nr 4 ovan).

I två av schakten, belägna inom tomt nr sju, framkom ytterligare byggnadslämningar (MK 288:10–11). I likhet med tidigare observationer hade en av byggnaderna kallmurade grundmurar (MK 288:11). Det framstod också som tydligt att det fanns byggnadsrester i det område som enligt Rosborns rekonstruktion av Stortorgskvarteret borde ha varit delar av Kindheste strede, vilket bör betyda att denna haft en något mer sydligt belägen sträckning. Slutligen framkom delar av en kallmurad grundmur i de sydöstligaste delarna av Stortorgskvarteret (tomt 9; MK 207:9). Utbredningen av lämningarna visar att kvarteret haft en mer östlig begränsning än vad som tidigare antagits.

Gatunivåer: I nio schakt påträffades lämningar efter olika gatunivåer (schakt MK 207:5, MK 288:1–3, 5–7, 9–10), vilket innebär tre av de fyra gatorna som kringgärdat Stortorgskvarteret. Gatorna i har de flesta fall varit konstruerade med bär- och sättsanslager. Tre typer av beläggningar har påträffats; knaddersten, kullersten och träbroläggning. Utifrån utbredningen av byggnadslämningar framgår att Kindheste strede i öster har haft en sydligare sträckning, att Helligesthus kirkestrede haft en nordligare sträckning i de västra delarna, samt att Södergatan varit smalare i de södra delarna av vad som i dag är Stortorget.

Pre-urbant: I fyra schakt (schakt MK 207:1, 7; MK 288:1–2) framkom lämningar som tillkommit och brukats före det att området stadsplanläggs. Det rör sig om omtrampade marklager, stolphål, en nedgrävd huskonstruktion samt lerbottnar (3 st.).

Bottensanden: Nivån på bottensanden kunde dokumenteras i sju av schakten. Uppmätningarna varierade från 1,7 m ö.h. i de sydvästra delarna av torget, till 2,8 m ö.h. i nordost.

Schakt	Area (m ²)	Bottensand (m ö.h.)	Kulturlager-tjocklek (m)	Moderna fyllnads-massor (m)	Kommentarer
Helligesthus kirkestrede					
288:4	91,2	-	> 0,4–1,4	0,6–1,7	Kyrkogård (4 st. gravar), Helgeandsklosterområdet
Helligest strede					
288:1	62,3	2,4	0,9–1,1	0,8–1	Pre-urbana lämningar, gatu- och byggnadslämningar, Helgeandsklosterområdet
288:2	61,4	1,7–2,1	1,5–1,7	0,8–1	Pre-urbana lämningar, gatu- och byggnadslämningar, tomt 1
288:3	16,8	2,35	1,3	0,6	Gatulämningar
288:5	20,4	-	> 0,8	1	Gatulämningar
288:7	42,6	-	> 1	0,5–0,6	Gatulämningar
Kindheste strede					
288:6	41,2	1,9	1,9	0,8	Gatu- och byggnadslämningar, tomt 3
288:8	15,4	-	Fragmentariskt	0,2	Byggnadslämningar, tomt 6
288:9	16,2	-	> 0,8–1	0,5–1	Byggnadslämningar, tomt 6
288:10	14	-	> 1,2–1,4	0,5–1	Gatu- och byggnadslämningar, tomt 7
288:11	8,7	2,5	1,1	0,5	Gatu- och byggnadslämningar, tomt 7
288:12	14	-	> 0,9–0,5	0,6–0,8	Byggnadslämningar, tomt 6
Södergatan					
207:1	112,2	2,7–2,8	1,2	1	Byggnadslämningar, och gårdsplaner, Rostockergården
207:7	17,5	2,7–2,8	1,2	1	Byggnadslämningar, och gårdsplaner, Rostockergården
207:5	23,6	-	> 1,4	0,7	Gatu- och byggnadslämningar, gårdsplaner, Rostockergården
207:9	12,5	-	> 0,1–0,9	1–1,8	Byggnadslämningar, trävattenledning, tomt 8
288:18	12,8	-	-	3	Trävattenledning

SYFTE OCH METOD

Tabell 4. Schakt med bevarade äldre lämningar. Redovisningen är upplagd efter schaktens belägenhet i förhållande till de gatusträckningar som fanns före det att Stortorget anlades i början av 1500-talet.

Vid förundersökningar i form av schaktövervakningar sker den arkeologiska dokumentationen i samband med grävningssarbetena. Om inte lämningar av extraordinär art framkommer, innebär detta vanligen att denna typ av undersökningar inte åtföljs av slutundersökning. Syftet är i första hand att utreda fornlämningens bevarandegrad och utbredning inom exploateringsområdet. Den arkeologiska dokumentationen refererar i första hand till det långsiktiga kunskapsuppbyggandet om fornlämningen, men även indirekt till vetskap om dess bevarandegrad och utbredning. Huvudsakliga målsättningar vid undersökningen är därför att dokumentera grundtopografin, bevarade lämningar och stratigrafier, för att därigenom få en uppfattning om markutnyttjande och hur detta har förändrats över tid. Genom konsekvent kunskapsuppbyggande gällande Malmö äldre stadsområde kan dokumentationsmaterial från flera schaktövervakningar sammantaget utgöra underlag till frågor relaterade till målsättningarna i det vetenskapliga programmet (*Vetenskapligt program* 2001).

Metod och dokumentationsprinciper

De översta fyllnadslagren schaktades bort med maskin, liksom fyllnadslagren i de äldre ledningsschakten. Bedömdes bevarandeförhållandena vara goda, undersöktes och dokumenterades lämningarna, år 2004 i sektionsritningar, och år 2005 med kontextuell metod. Större volymer med äldre kulturlager undersöktes genom plangrävning med spade och grävsked. Målsättningarna var att så långt det var möjligt försöka dokumentera och tillvarata fyndmaterial från äldre gatunivåer samt konstruktioner, för att om möjligt kunna funktionsbestämma och datera lämningarna. Där äldre lämningar endast fanns bevarade i schaktväggarna, dokumenterades dessa i sektionsritningar. Där så var möjligt undersöktes lämningarna en bit in i schaktväggen, i syfte att tillvarata fyndmaterial. Alla lämningar fotograferades med systemkamera (2004) eller digitalkamera (2005).

De stratigrafiska objekt som framkom mättes in med totalstation och bestämdes direkt vid inmätningen. Syllstenar mättes in var för sig som stratigrafiska objekt, medan stensättningar mättes in som hela objekt, och fotodokumenterades. Målsättningen var att identifiera bebyggelsehorisonter och gatunivåer samt att dokumentera lämningarnas relativa kronologi, för att därigenom få ett relevant material att bedöma tillkomstsätt och markanvändande inom undersökningsytorna. Stolphål, syllstenar, golvlager och andra lämningar som bedömdes tillhöra huslämningar undersöktes för att ligga till grund för konstruktionsbedömningar, samt för att i möjligaste mån ta tillvara daterbart fyndmaterial. Viktigt vid undersökningen var också att relatera raseringslager, sättlager och utjämningslager till enskilda byggnader och/eller närliggande tomter, för att därigenom få en uppfattning om väggkonstruktioner och takbeläggningar.

I miljöer med lämningar efter gator fotograferades bevarade gatubeläggningar och mättes in med totalstation. Mellanliggande bär- och sättsandslager togs bort med spade. För att tillvarata fyndmaterial genomsöktes de bortgrävda massorna.

Undersökta lämningar dokumenterades på en särskilt utformad registerblankett. Syftet är att bygga upp ett konsekvent och jämförbart dokumentationsmaterial. Dokumentationen registrerades och bearbetades i Riksantikvarieämbetets GIS-program för lagring av arkeologiska data, Intrasis.

Registrerings- och fyndinsamlingsprinciper

Registreringsarbetet skulle genomföras som en del av fältarbetet, i direkt anslutning till undersökningen av den aktuella lämningen. Då arbetssituationen var forcerad gjordes större delen av registreringen efter det att det egentliga fältarbetet hade avslutats.

Enskilda stratigrafiska objekt har även identifierats i sektionsritningarna. Vad gäller 2005-års undersökning registrerades dessa i Intrasis och har relaterats till respektive sektionsavsnitt. Vad gäller 2004-års undersökning registrerades dessa i MS Access.

Alla fyndkategorier, med undantag av djurben vars förekomst noterades i lagerbeskrivningar, registrerades i Intrasis. Materialet relaterades, så långt det var möjligt, till stratigrafiska objekt. Likaså noterades material, sakord, vikt och antal. Fragment av vad som bedömdes tillhöra samma kategori och som samlats in från samma stratigrafiska objekt tillfördes en gemensam fyndpost. Spik och oidentifierade metallföremål har inte magasinierats. Keramiken har klassificerats i enlighet med Broberg och Hasselmos godstypologiska schema (1981). I övrigt har kärldtyp, kärldel, mynningsform, ytbehandling och dekor noterats. Enbart fynd från stratigrafiska objekt tillvaratogs. Djurben samt fynd i påförda modernare fyllnadslager prioriterades bort. Fynden har tillförts Malmö Museers magasin, med inventarienummer MK 207 och 288.

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterialet från 2004 består av 14 fältritningar (1:20), samt 44 SV/V foton. Dokumentationsmaterialet från 2005 består av 10 fältritningar (1:20), samt ca 300 digitala foton. Ritningsmaterialet och de analoga fotografierna förvaras i Malmö museers antikvariskt-topografiska arkiv med beteckningarna G 065:042 (2004) samt G 065:045 (2005).

Förkortningar och beteckningar

Rapporttexten är försedd med referenser till stratigrafiska objekt, i form av id-nr med prefixet K. Sektionsritningar markeras likaledes med id-nr, men med prefixet C. Numren relaterar till intrasisdatabasen, där informationen är registrerad och systematiserad. Eftersom det vid de båda schaktningsövervakningarna upprättades separata nummerserier för schakten (och detta inte förändrats i dokumentationsmaterialet), redovisas schaktnummeringen med inventarienumreringen som prefix.

KOMMUNIKATION

I samband med fältarbetet gjordes visningar av fynd, lämningarna i schakten samt rundvandringar på Stortorget och dess närmaste omgivning. Visningarna hade som mål att förmedla delar av platsens förflutna till dagens malmöbor, med fokus på de framkomna fynden, lämningarna samt den befintliga kulturmiljön. Den nya kunskap som grävningarna gett var också ett viktigt budskap.

Marknadsföring

Visningarna marknadsfördes genom att utvalda journalister bjöds in för att ta del av de arkeologiska fynden. I samband med visningen för pressen delgavs även tidpunkterna för visningarna de nästkommande dagarna. Detta fungerade mycket väl. De flesta av deltagarna på visningarna hade erhållit information genom artikeln i tidningen. Det uppstod även ett stort intresse från övriga media. Andra dagstidningar skrev artiklar, lokalradio gjorde ett inslag och TT gjorde en inspelning för web-tv.

Visningarna

Visningarna genomfördes under två dagar, vid fem tillfällen. Tidpunkterna valdes med hänsyn till lunchtider och vid slutet av arbetsdagen. På tisdagen den 8 november genomfördes visningar klockan 12, 13 och 16. På torsdagen den 10 november genomfördes visningarna klockan 12 och 16. Samtliga visningar var välbesökta, med cirka 50 deltagare per gång. Vi kunde notera att grupperna var något större under lunchtiderna än på kvällstid.

Rundvandringarna inleddes vid rytstatyn på torget, med en introduktion till torgets förflutna samt en kort redogörelse för det arkeologiska ärendet. Efter introduktionen gavs deltagarna möjlighet att beskåda några av fynden som gjorts i samband med de arkeologiska undersökningarna. Det som tilldrog sig störst intresse var skeletten efter människor som hade hittats.

Visningarna fortsatte sedan med besök vid de schakt som stod öppna. Detta moment var svårare att genomföra på kvällsvisningarna eftersom det redan hade hunnit bli mörkt. De som sedan önskade kunde följa med till Malmös första stortorg, som finns kvar i gatunätet. Denna del fungerade mer som en ex-kurs, eftersom visningarna i och med detta blev ganska långa. De flesta av deltagarna följde dock med. Totalt varade visningarna cirka 1,5 timmar, med undantag för den första på tisdagen.

Den respons som guiderna/arkeologerna fick, genom direkta kommentarer i samband med visningarna har varit genomgående positiva. Verksamheten har haft ett stort genomslag såväl i media som i antal deltagare.

FYNDMATERIALET

Material	Typ	Antal
Keramik	BII:1	1
Keramik	BII:4	2
Keramik	CII:2	3
Ben	Hantverksspill	2
Totalt		8

Tabell 5. Registrerade fynd från undersökning MK 207.

Vid undersökningen tillvaratogs 226 fynd fördelade på 167 fyndposter (jfr tabell 5). Till detta kommer fyra skelett eller delar av sådana från lika många gravar. Fynden påträffades i nio (schakt MK 207:1, 5,7; MK 288:1–2, 4, 6, 9, 12) av de trettio schakten. Flertalet av dessa härrör från schakt där det fanns bevarade kulturlagerområden, som undersöktes för hand. Endast ett fåtal framkom vid rensning av schaktväggar.

Fyndmaterialet domineras av keramik, huvudsakligen olika typer av kärl. Endast fyra kakelfragment påträffades. Utöver detta har framförallt olika typer av metallföremål registrerats. Den mest förekommande typen i denna materialkategori är spiken (som kasserats efter registrering), därutöver har endast enstaka förekomster noterats. Kategorin föremål avser järnföremål som inte har kunnat identifieras. Resterande materialkategorier och föremålstyper har endast påträffats i enstaka antal.

Material	Sakord	Vikt (g)	Antal
Bergart	Bryne	81	1
Bränd lera	Lerklining	620	16
Bränd lera	Tegel	338	2
Flinta	Avslag	172	2
Flinta	Retuscherad flinta	35	1
Flinta	Spån	3	1
Glas	Oidentifierat	4	1
Glas	Fönsterglas	1	3
Keramik	Kakel	63	4
Keramik	Skärva	1635	112
Läder	Avfall	-	2
Metall	Bleck	20	2
Metall	Fingerborg	-	1
Metall	Föremål	273	26
Metall	Hake	11	1
Metall	Hästsosöm	3	1
Metall	Nyckel	-	1
Metall	Redskap	140	1
Metall	Slagg	7656	3
Metall	Spik	539	36
Trä	Laggkärl	-	1
Totalt		11 594	218

Keramikmaterialet

Keramikmaterialet har klassificerats enligt Broberg- och Hasselmos godsklassificeringssystem (1981). De typer som förekommer i materialet är äldre glaserat rödgods (BII:1), som dateras till perioden från slutet av 1100-talet till omkring år 1400, rödgods med blyglasyr på både in- och utsida (BII:3), yngre glaserat rödgods (BII:4), protostengods (CI), stengods (CII) samt Jydepottor. Det äldre rödgodsset och protostengodsset är högmedeltida typer, och förekom från slutet av 1100-talet till omkring 1400 respektive under loppet av 1300-talet (Brorsson 2005, 2009). Det yngre rödgodsset introduceras på senmedeltiden. Under perioden från 1400-tal till 1600-tal, då godstypen är den vanligast förekommande, är trefotsgrytorna de vanligaste kärlen. Därefter dominerar kärltyper som skålar och fat. Stengodsset förekommer från 1400-tal och framåt.

Värt att notera är att det huvudsakligen är senmedeltida godstyper som tillvaratagits. Endast en mindre del av material utgörs av högmedeltida typer som det yngre svartgodset, äldre rödgods och protostengods.

HELLIGESTHUS KIRKESTREDE

Tre schakt upptogs i de norra delarna av Stortorget, i sträckningen för vad som tidigare var Helligesthus kirkestrede. Endast i de västra delarna, invid Hotell Kramers veranda framkom äldre lämningar. Kulturlagren var i detta område mer än 0,6 till 1,4 m tjocka. Kulturlagerområdenas sammanlagda yta uppgick till ca 10,6 m², vilket utgjorde ca 10 % av den 110 m² stora uppschaktade området.

Lämningarna utgjorde rester efter rasering av äldre bebyggelse, samt beredning och användande av Helgensklostrets kyrkogård. I området konstaterades fyra gravar, varav en individ som hade begravts med underarmarna mot bäckenet (typ B). Anläggandet av kyrkogården innebar omfattande rivningsarbeten i de nordvästra delarna av klosterområdet; flera stenhus längs med Helligesthus kirkestrede revs.

Tabell 6. Registrerade fynd från undersökning MK 288.

Godstyp	Vikt	Antal skärvor
Oidentifierat	44	3
BI:1	129	8
BI:2	1	1
BII:1	49	8
BII:2	31	4
BII:3	69	6
BII:4	1 068	61
BIII	3	1
C	9	1
CI	27	2
CII	268	21
Totalt	1 698	116

Tabell 7. Det registrerade keramikmaterialet sorterat efter godstyper.

SCHAKT MK 288:4 – Klosterkyrkogård

Enligt VA-verkets ursprungliga plan skulle ett långt sammanhängande schakt tas upp. Det blev i stället två separata schakt som av oss numrerades 4a respektive 4b. Schakt 4a (i öster), som togs upp först, var oregelbundet till formen och bestod dels av en 17 m lång och 1,5–2,5 m bred öst-västlig del och dels en utvidgning ca 5 m norrut. Nästan hela ytan var omgrävd i modern tid. Endast i sydväst fanns ett par kvadratmeter bevarade kulturlager. En del av det översta lagret schaktades bort med maskin, sedan vidtog handgrävning. Schaktdjupet var ca 1,7 m, botten låg på ca 2,6 m ö.h. Bottensanden nivå kunde inte bestämmas. En liten provgrop grävdes men vid 2,3 m ö.h. hade steril sand ännu inte påträffats. Även i schakt 4b (i väster) var stora delar av ytan störd av moderna ledningsgrävningar. Schaktet mätte ca 15 x 2,5 m och djupet varierade mellan ca 1 m och 1,7 m (djupast längst i öster). Bottensanden framkom inte heller här då en provgrop grävdes ned till 2,3 m ö.h. De moderna bärlagens tjocklek var mellan 0,6 m och 1,7 m eller mer.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,8

Kulturlagerdjup: > 0,4–1,4

Bottensand: -

Fynd: Flinta (spån), keramik (BII:2, BII:3, BII:4, CII), metall (föremål, hästkosöm, slagg, spik), skelettdelar

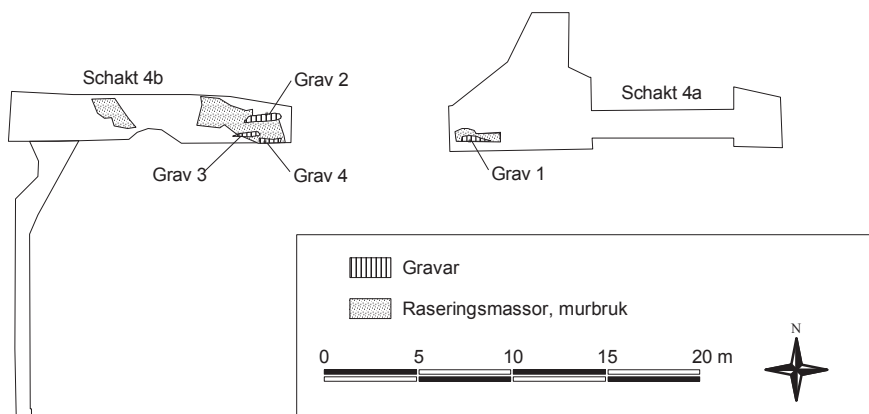
Fas 1: Klosterkyrkogård

De äldsta lämningarna som dokumenterades bestod av massor som innehöll rikligt med raseringskomponenter som tegelskrot, kalkbruk, m.m. (jfr figur 6). Vissa av dessa var sandiga och porösa. Dessa bör ha anlagts som beredning för kyrkogården, i samband med att äldre bebyggelse raserades. I lagren tillvaratogs keramikskärvor av godstypen yngre rödgods, vilket indikerar att arbetena utförts under senmedeltid.

På detta lades med humösa matjordsaktiga massor, som innehöll mindre med raseringskomponenter. Detta bör antingen ha anlagts som egentligt kyrkogårdslager, eller blivit så genom kontinuerliga grävningsarbeten som utförts i samband med begravingar. Såväl i överliggande lager som i gravfyllningarna förekom ansevärliga mängder spridda människoben.

Fyra gravar har grävts ner i de sistnämnda massorna. Armställning kunde konstateras på en av gravarna (grav 1), då dessa var positionerade med underarmarna snett ned mot bäckenet (typ B). Ytterligare en av individerna, där endast ena halvan av skelettet kunde dokumenteras, var underarmen placerad mot bäcken eller bröstkorg (typ B–D). Den var m.a.o. inte belägen längs med kroppen (typ A). I fyllnadslagren tillvaratogs yngre rödgods och stengods. Medan den enda med säkerhet belagda armpositionen förekommer fram till år 1400

Figur 7. Raseringsmassor och gravar i schakt 4a och 4b. Skala 1:400.

(jfr Kieffer-Olsen 1993:73 ff.), antyder keramikmaterialet att begravningarna ägt rum under 1400-talet och framåt. De bör dock ha ägt rum före år 1538 då, klostret började rivras (Rosborn 1988).

Tidigare observationer i det direkta närområdet (jfr Thörn 1984b; Rosborn 1988), har påvisat att det funnits ett flertal tegelbyggnader i området. Mur- och golvnivåer visar att några av murarna varit delar av halvkällarbyggnader. Branta spetsbågiga valvanfang har konstaterats tillhöra en byggnad som uppförts under 1300-tal. Mot bakgrund av de nu påträffade gravarnas placering i förhållande till tidigare observationer av murar, samt lagrens komposition, innebär detta att byggnaderna rivits för att ge plats till klosterkyrkogården.

Fas 2: Stortorget

Gravarna överlagrades av ett flera decimeter tjockt heterogent lager, innehållande raseringsmaterial (K5540, 5697). Djurben och människoben fanns också däri, huller om buller. Kontaktytorna gentemot kyrkogårdslager och gravfyllnader var svåra att identifiera, men var oregelbundna vilket bör betyda att de tillkommit genom avröjning. Elva skärvor keramik har tillvaratagits i lämningarna, en av äldre rödgods (BII:1), två stengods (CII:2) och åtta yngre rödgods (BII:4). En bit pottkakel hittades också. Arbetena har utförts vid anläggandet av det nuvarande torget.

Övriga schakt i Helligesthus kirkestrede

Vid 2004 års undersökning upptogs schakt i de östra delarna av den forna gatusträckningen (schakt MK 2007:11–12). Inga arkeologiska iakttagelser gjordes i schakten, allt upptogs av moderna fyllnadsmassor. Det västra (schakt 11) grävdes ned till ca 2,8 m ö.h., det östra till ca 2,7 m ö.h. Hela schaktet upptogs av moderna fyllningar, rör och kablar. Bottensanden framkom inte på någon av platserna.

Figur 8. Skelettet i grav 1, fotograferat från norr.

Fas 2 Stortorget

+3,5 Bärlager (K5540, 5697)

Fynd: BII:4, CII, kakel, fönsterglas

Fas 1 Klosterkyrkogård

	Grav 1	Grav 2	Grav 3	Grav 4
+3,2-2,8	Fyllning (K5564) Skelettid. (F5565) Nedgrävning (K5557) Fynd: BII:4, CII Armställning B	Fyllning (K5697, 5734, 5926) Skelettid. (F5818) Nedgrävning (K5711) Fynd: BII:3, BII:4, CII Armställning okänd Kista	Fyllning (K5747) Skelettid. (F5876) Nedgrävning (K5746) Fynd: BII:4 Armställning okänd	Fyllning (K6115, 6127) Skelettid. (F6116) Nedgrävning (K6106) Fynd: BII:4 Armställning B eller C Kista

Kyrkogårdslager (K5945, 5960, 6155)

Fynd: BII:4

+2,8-2,5 Rasering av bebyggelse/beredning av mark

Fyllnadsmassor (K5547, 5591, 5639, 5980, 6031, 6036)

Fynd: BII:4

HELLIGEST STREDE

Figur 9. Markanvändningsdiagram schakt MK288:4.

Åtta schakt längs med hela den äldre gatusträckningen, varav äldre lämningar fanns i fem av dessa. Kulturlagren var mellan 0,8 till 1,7 m tjocka kulturlager. Sammanlagt uppgick kulturlagerområdena till 40,5 m², vilket utgör ca 16,9 % av den ca 242,7 m² stora uppschaktade ytan.

I två av schakten fanns omfattande byggnadslämningar (schakt MK 288:1–2), som varit orienterad ut mot Helligest strede. I området för det norra av de båda schakten var de äldsta byggnaderna, sannolikt anlagd under 1300-talet, konstruerade på syllsten. Under sent 1400-tal eller tidigt 1500-tal uppförs ett hus på en kallmurad grundmur, samt en anslutande syllstensburen byggnad. I området för det södra schaktet uppförs en halvkällarbyggnad under 1300-talet. Källardelens väggar bestod av kallmurad grundmur medan ovandelen varit uppförd i en fackverkskonstruktion. Även i detta område förändras bebyggelsen någon gång under sent 1400-tal och tidigt 1500-tal. I de södra delarna (schakt MK 288:7) framkom även nedgrävningar till den i öster angränsande kvartersbebyggelsen.

Lämningar efter olika generationer av Helligest strede framkom i samtliga schakt där det fanns gynnsamma bevaringsförhållanden. Lämningarna bestod av sekvenser med bär- och sättsandslager. I två fall framkom även rester efter gatubeläggningar i form av knaddersten (schakt MK 288:3) och kullersten (schakt MK 288:3, 5). Som mest kunde fyra olika gatunivåer konstateras (schakt MK288:1, 3). Spritt längs med hela sträckningen fanns ett tämligen omfattande lager med vitgrå sjösandslänkande sättsand, vilket indikerar ett större samordnat gatuförbättringsarbete.

Slutligen framkom lämningar efter aktiviteter som föregått den varaktiga stadsbebyggelsen (schakt MK 288:1–2). Lämningarna bestod av kulturpåverkade sandlager som skapats genom säsongsmässigt användande. I ett fall framkom även stolphål, som möjligen relaterar till en enklare konstruktion.

SCHAKT MK 288:1 – bebyggelse och gatunivåer

Schaktets längd uppgick till 16,7 m och bredden varierade mellan 2,4 och 5,2 m. I den östliga, bredare delen uppgick schaktdjupet till ca 3 m. Där fanns inte några kulturlager bevarade. I den mellersta delen av schaktet där det fanns äldre lämningar, genomgrävdes dessa helt till ett djup av ca 2 m, d.v.s. ned till 2,3 m ö.h. Bottensandens nivå var här ca 2,4 m ö.h. I den västra delen (de västligaste 7 m) av schaktet var bevaringsförhållandena sämre p.g.a. ett flertal nedgrävningar för moderna ledningar. Här var schaktdjupet mellan 1,5 och 2 m och det är osäkert om bottensanden nåddes. De moderna bärlagens tjocklek var mellan 0,8 m och 1 m.

Lämningarna i schaktet var till större delen förstörda av moderna nedgrävningar. Trots detta återstod ett inte obetydligt område av orörda kulturlager i schaktets mitt, samt en smal remsa intill den västra schaktkanten. Området i mitten undersöktes och den västra schaktväggen dokumenterades i sektion.

Figur 10. Karin Lövgren och Åsa Carlsson arbetar i schakt MK288:1.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,8–1

Kulturlagerdjup: 0,9–1,1

Bottensand: +2,4 m ö.h.

Fynd: Flinta (verktyg), kakel, keramik (BI, BII:1, BII:3, BII:4, C, CI, CII), läder (avfall), metall (föremål, spik), trä (laggkärl)

Sektionsritning: C857, 100157

Fas 1: Pre-urbana aktiviteter

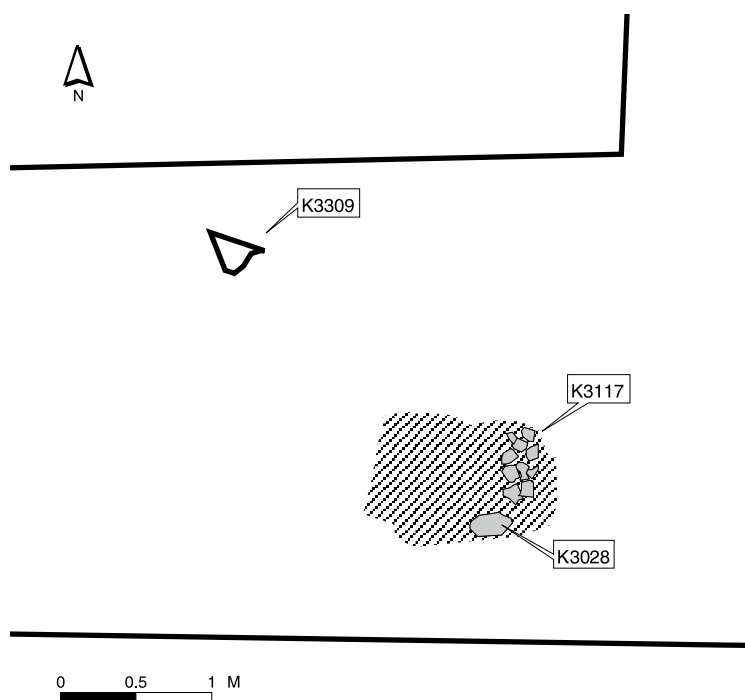
De äldsta lämningarna bestod av sandiga kulturpåverkade (mestadels sot och träkol) kulturlager. I några av lagren framkom keramik av godstyperna yngre svartgods (BI) och nästanstengods (CI), samt djurben. Lagrens komposition och fyndens fragmenteringsgrad indikerar att det varit fråga om marknivåer, där kulturkomponenterna trampats ned till följd av användning. Eftersom dessa lämningar föregår spåren efter tomtindelning av marken (jfr figur 14), bör aktiviteterna ha ägt rum före stadsbebyggelsen, vilket enligt keramikmaterialet skulle betyda under perioden från 1200-talet till första halvan av 1300-talet.

Fas 2: Bebyggelse och gata

I de centrala delarna av schaktet var en ränna (K3309) grävd igenom de kulturpåverkade sandlagren. Denna var orienterad i nord-sydlig riktning, och avgränsade det som kom att bli kvarters- och gatumark. Rännan har m.a.o. fungerat som tomtgräns, och bör då ha tillkommit under det skede då området läggs ut till tomtmark.

I de västra delarna av området kunde tre olika gatunivåer dokumenteras i form av sättsandslager. Det saknades rester efter beläggningar på Helligest strede. I det äldre av lagren framkom keramik tillverkad i äldre rödgods, vilket skulle peka på att detta anlagts under 1200- eller 1300-tal. Sättsandslagren i öster var avgrävda av moderna rörschakt, varför stratigrafiska relationer med övriga lämningar saknades. Men på den andra sidan av dessa, framkom ett fragmentariskt bevarat sättsandslager med överliggande kullersten (K3117, 3209), som mot bakgrund av att den fanns något förskjutet västerut i förhållande till tidigare nämnda ränna, kan vara lämningar efter en gatunivå. Gatulämningarnas ålder och relationer till tomtmarken har därför uppskattats utifrån nivåer.

Figur 11. Lämningar tillhörande fas 2 i schakt MK 288:1. Skala 1:50. Det skrafferade området motsvarar utbredningen av olika typer av kulturlager.

Längre österut fanns två områden med bevarade lämningar. Dels ett område i schaktets centrala delar, dels de lämningar som fanns i den östra schaktväggen. I dessa delar framkom byggnadslämningar.

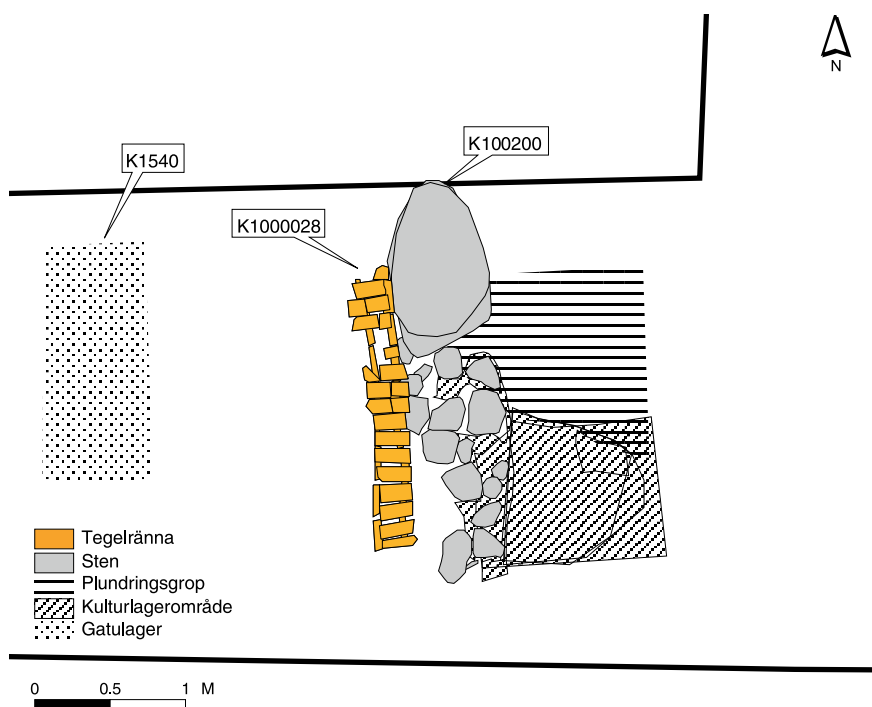
Äldst i de centrala delarna var sättsand och kullersten som tidigare beskrivits. Längre österut anlades sedan humösa sandlager (K2744, 3048), och sedan ett kompakt lerlager (K3005). Detta bör ha fungerat som bärlager respektive golv som varit delar av samma eller utgjort en separat byggnad. I bärlagren tillvaratogs keramik av godstyperna äldre rödgods (BII:1), oglaserat rödgods (BII:3) och stengods (CII:2), vilket bör innebära att byggnaden anlagts under 1300-talet. På lergolvet fanns ett sättsandslager (K2979). På detta låg en sten (K3028) som kan ha varit delar av en syll till husets södra ytter- eller mellanvägg. I lagren framkom en skärva protostengods, vilket indikerar att förändringsarbetena skett under 1300-talet. Därpå följde ytterligare en sekvens med bärlager (K2952; grå silt) och golv (K2932; kompakt lera), där det är svårt att avgöra huruvida detta innebär att man uppfört en helt ny byggnad eller endast förnyat golvet. I de överliggande lagren, där innehållet till stora delar borde härröra från raseringsarbetena, fanns rikligt med lerklining, bränd lera och andra raseringskomponenter (K2734, 2743, 2924, 100165). Detta skulle innebära att husen varit uppförda i en typ av fackverkskonstruktion, där mellanrummen mellan de takbärande stolparna varit lerklinat.

I den östra schaktväggen fanns mot schaktbotten rester efter ett lergolv (K100168) åtföljt av ett tunt (0,01 m) svart fett och sotigt lager (K100167); förmodligen ett lager som tillkommit till följd av brand eller användning. På detta låg ett sättsandslager (K100166) till en icke bevarad golvbeläggning. Nivåmässigt överensstämmer dessa med de två äldre byggnadslämningarna i de centrala delarna av schaktet. Fyndmaterial för att i övrigt stadfästa kronologiska hållpunkter saknas.

Fas 3: Förändring av bebyggelsen

I schaktet fanns omfattande spår efter avröjning av den äldre bebyggelsen (inte minst i den östra schaktväggen), samt därpå följande bärlager till den nya bebyggelsen (K2743, 2924, 100165).

Figur 12. Lämningar i schakt MK 288:1, tillhörande fas 3. Skala 1:50. Plundringsgropen har upptagits i samband med anläggningsarbetena för Stortorget.

Figur 13. Grundmur (K100199, 100201) och tegelkulvert (K100028). Fotograferat från väster.

Inledningsvis tömdes en nedgrävning (K3277) till en omfattande kallmurad grundmur. Lämningarna var fördelade i två områden; i schaktets centrala norra delar (K100201) och i den östra schaktväggen (K100199). Däremellan har stennarna tagits bort i samband med att Stortorget anlades. I dess östra delar bestod grundmuren av 0,4–0,6 m i diameter stora naturstenar som var bevarade i två skift och med en bredd av 1,5 m. I dess västra delar, närmast Helligest stred, fanns två större (1,2 m i diameter) naturstenar, kompletterade och stöttade av en handfull mindre stenar (K3332). Muren har således varit orienterad i öst-västlig riktning, och varit minst åtta m lång. De mycket kraftiga grundstenarna bör betyda att det varit fråga om ett hörn till huset. Detta bör betyda att huset varit gavelvänt mot gatan (mer än åtta m breda profanhus är mycket ovanliga) och haft sin huvudsakliga utbredning norr om schaktet. De kraftiga grundmurarna bör betyda att det ovan mark varit grundmurat (sannolikt tegel). Fynd av stengodskärvor i fyllnadslagren mellan stenarna till muren, bör antyda att huset uppförts under senmedeltid, någon gång under perioden från 1300-talets mitt till det att Stortorget anläggs under 1500-talets början.

Därefter uppförs en byggnad upp mot det tidigare beskrivna husets södra fasad. Inledningsvis grävs en smal och grund ränna (K2690) till den nord-sydligt orienterade syllstensraden (K811, 1290). Innanför denna nivelleras markytan (bärlager K2899), sedan konstrueras ett golv. Mestadels har golven varit konstruerade med lera (K213, 482, 2887), men under en period har det funnits trägolv i huset (K2892). Golvlagrens utbredning och komposition påvisar ständiga lagningar och förändringar, vilket i sin tur tyder på att byggnaden varit i bruk under lång tid. Eftersom äldre lämningar inte fanns bevarade i de östra delarna av schaktet, finns det ingen möjlighet att bedöma husets utbredning åt detta väderstreck. Schaktets begränsning skapade liknande omständigheter angående byggnadens utbredning åt söder. På samma nivåer i den östra schaktväggen fanns emellertid sättsand (K100163) och en därpå belägen kullerstensläggning (100164). Om denna fungerat som gårdsplan eller beläggning i ett österut beläget

golv i förutvarande byggnad går inte att avgöra. Bland lämningarna framkom keramikskärvor tillverkade i äldre rödgods och stengods samt bitar av pottkakel med invändig blyglasyr. Fyndmaterialet påträffades i massorna mellan syllstenarna (K784), vilket bör innebära att huset varit i bruk under 1400-talet (pottkakel äldsta datering).

Längs med de båda byggnadernas västra fasader påträffades en kulverterad avloppsränna (K100028). I den grävda rännans botten låg tegelstenar tätt intill varandra och på dessa hade stående tegelstenar placerats längs kanterna. Teglet var av litet format, ca 0,22 x 0,10 x 0,05 m. Rännan har troligen haft en dränerande funktion, med en lutning mot söder. Höjdskillnaden mellan den norra och den södra delen var 0,04 m. En lutning åt söder stämmer överens med den naturliga topografin i området där de norra delarna av Stortorget varit högre belägna än de södra.

I den yngsta gatunivå, representerad av ett humöst gödligt siltlager, förmodligen ett bärlager, framkom en skärva stengods. Tillsammans med nivåerna bör detta innebära att gatan anlagts under de båda byggnadernas brukstid.

Fas 4: Stortorget

I de östra delarna av schaktet röjdes området, bl.a. grävdes delar av den södra grundmuren bort (K579). Arbetena var omfattande. De gropar som grävdes för att ta upp och möjligen återanvända sten, var mer än 1,5 respektive 2 m i diameter stora samt mellan 0,6 till 0,8 m djupa.

Därpå fylldes ojämnheterna (K578) och området nivellerades genom att ett bärlager anlades (K100212). Bärlagren var upp till 0,5 m tjocka och kompakta, med ganska stora mängder raseringsmaterial i form av tegelkross, kalk och kalkbruk och fanns över hela schaktets yta. Liknande lager har påträffats i flera av de andra schakten och det antas ha bildats vid torgets anläggande. Man har då inte bara rivit bebyggelsen utan även planat ut markytan. Att lagret blivit så kompakt kan bero på senare tiders markarbeten då ytan hårdgjorts och fått ny beläggning. I lagren fanns såväl redeponerad äldre keramik (godstyperna BI, CII) som sådana som kan vara samtida med torganläggningsarbetena (BII:4).

SCHAKT MK 288:2 – bebyggelse och gatunivåer

Schaktets längd uppgick till 16,5 m och bredden varierade mellan 3 och 5,5 m. Schaktdjupet var ca 2,5 m i den västra delen och ca 3 m i den östra, vilket innebär att man har grävt ned till bottensanden över hela ytan och alla kulturlager har tagits bort. Bottensanden låg på 1,7–2,1 m ö.h. De moderna bärlagrens tjocklek var 0,8–1,0 m.

Ledningsarbetena och därmed också det arkeologiska arbetet genomfördes i två etapper, först den östra halvan av schaktet som grävdes, undersöktes och fylldes igen och därefter den västra halvan. Anledningen var att schaktet skar tvärs över en gata som inte kunde spärras av för trafik.

Äldre lämningar fanns bevarade i tre områden, med separata stratigrafiska sekvenser. Det i väster plandokumenterades endast, och undersöktes inte vidare (p.g.a. tidsbrist). De övriga områdena undersöktes och plandokumenterades. I öster upprättades en sektionsritning (C100178).

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,8–1

Kulturlagertjocklek: 1,5–1,7

Bottensand: +1,7–2,1 m ö.h.

Fynd: Bränd lera (tegel, lerklining), keramik (BI, BII:1, BII:2, BII:4, CII), metall (bleck, fingerborg, nyckel, spik)

Sektionsritning: C100178

Figur 14. Markanvändningsdiagram som beskriver omständigheterna i schakt MK 288:1.

Fas 4 Stortorget

+3,5	Bärlager (K100212) Rivningsarbeten (K100211) Fynd: BI, BII:3, BII:4, CII
------	--

Fas 3 Klosterområde

+3,2	Ny gatunivå Bärlager (K1540) Fynd: CII	Avlopp Tegelrännna (100028)	Byggnad Vägg (K100200) Golv (K213, 482) Golv (K2892, 2887) Bärlager (K2899) Fynd: BII:1, CII, kakel	Byggnad Grundmur (K100199, 100201) Fynd: C, CII	Gärdsplan/byggnad Kullersten (K100164) Sättsand (K100163)
------	--	-----------------------------------	--	---	---

Fas 2 Bebyggelse och gata

+3,05	Gatunivå Sättsand (K3261)	Rasering/beredning (K2743, 2924, 100165) Fynd: BII:4	
+3,0		Byggnad/omändring av befintlig byggnad Lergolv (K2932) Bärlager (K2952)	
+2,9	Gatunivå Sättsand (K3262)	Byggnad/omändring av befintlig byggnad Syll (K3028) Sättsand (K2979) Fynd: CI	
+2,9		Byggnad/omändring av befintlig byggnad Lergolv (K3005)	
+2,8	Gatunivå Sättsand (K3263) Fynd: BII:1	Bärlager (K2744, 3048) Fynd: BII:1, BII:3, CI	Byggnad/omändring av befintlig byggnad Sättsand (100166)
+2,75		Byggnad/gata Kullersten (K3117) Sättsand (K3209)	Byggnad Aktivitet (K100167) Lergolv (K100168)
	Utläggning av tomtmark Ränna (K3309, 3317)		

Fas 1 Pre-urbana aktiviteter

+2,75	Markhorisonter (K2745, 3225, 3268, 100169, 100175) Fynd: BI, BII:3, CI
+2,4	Bottensand

Fas 1: Pre-urbana aktiviteter

Tre stolphål var nedgrävda i bottensanden (K2764, 2779, 2843). Eftersom lagren närmast över schaktades bort med maskin, kan stolphålen även ha varit nedgrävda genom dessa. De överliggande lagren är emellertid anlagda som bärlager till ett källargolv, så det förefaller mindre sannolikt att stolparna funktionellt skulle höra till denna konstruktion. Stolphålen tillhör således äldre bebyggelse, som möjligen kan anknytas till ortens pre-urbana marknadsaktiviteter. I den västra schaktväggen fanns dels strimmor med lera, dels humösa och kolbemängda sandlager som tillkommit genom ett sådant säsongsmässigt nyttjande av platsen (jfr C100178:16). Inga fynd påträffades i lämningarna.

Fas 2: Bebyggelse och gatunivåer

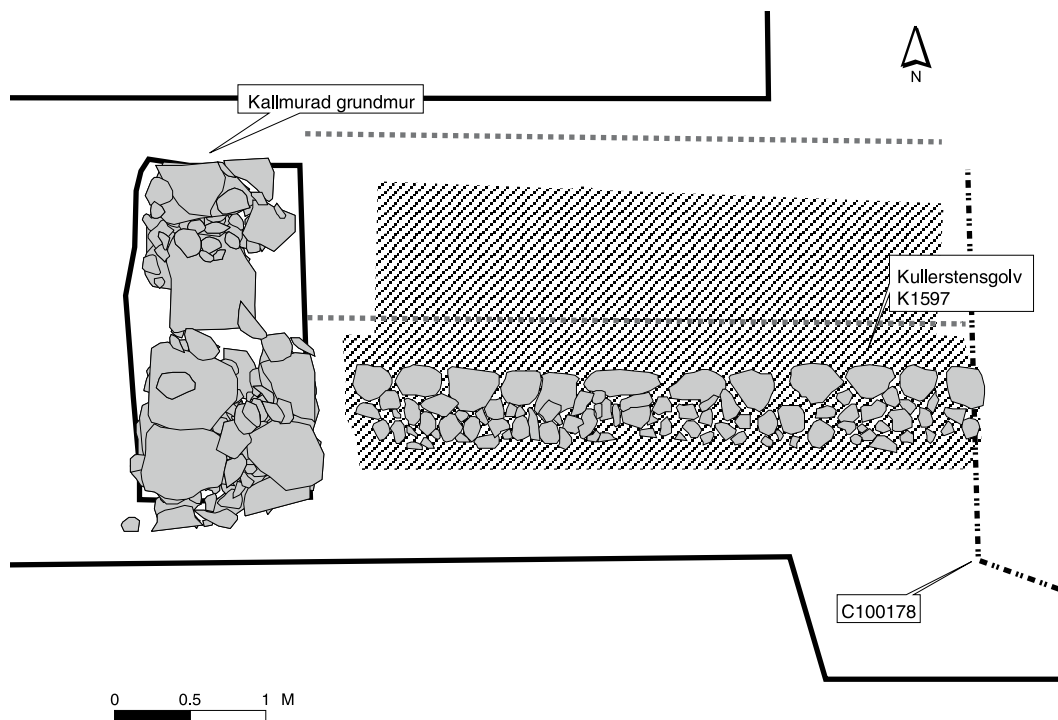
Förändringar medför att en fast varaktig bebyggelse anläggs i området. I schaktet har det påträffats lämningar efter två separata byggnader; en äldre halvkällarbyggnad och en yngre vars mest karakteristiska drag var ett tegelgolv. I de västra delarna av schaktet framkom även lämningar efter olika gatukonstruktioner.

Källarbyggnad

Delar av källarens norra nedgrävning var synlig i den östra schaktväggen (jfr C100178). Av denna framgick att den varit ca 0,7 m djup, vilket innebär att det varit fråga om en halvkällare. Nedgrävningen var gjord genom det kolbemängda sandlager som tidigare nämnts (jfr fas 1). Rester av dess väggar framkom endast i de västra delarna, närmast Helligest strede (K100007). Eftersom ytan mellan vägg och innanför belägna golv var söndergrävd, kunde de stratigrafiska relationerna mellan dessa lämningar inte fastställas. Däremot sammanföll nivåerna för botten av nedgrävningen till grundmuren (+2,5 m ö.h.), vilket tillsammans med dess respektive utsträckningar visar på att dessa tillhör en och samma byggnad.

Figur 15. Grundmuren i schakt MK 288:2, fotograferad från väster.

Figur 16. Lämningar tillhörande källarbyggnaden. Skala 1:50. De grå streckade linjerna motsvarar utbredningen av byggnaden norra vägg.

Grundmuren var 1,2 m bred, orienterad i nord-sydlig riktning och bestod av 0,7 till 0,15 m stora naturstenar i kallmur, som fanns bevarad i två skift. I ett av de primära murfyllnadslagren (K3569) påträffades två skärivor tillverkade i yngre svartgods och yngre rödgods.

I botten av nedgrävningen anlades bärlager bestående av gödlig silt (K2760–61, även vanligen förekommande som bärlager till gator; jfr Heimer, m.fl. 2007). Detta åtföljdes av ett tämligen tjockt lager (0,2 m) med sand (K2747) samt ett vällagt kullerstengolv (K1597). Dess begräsning åt norr fanns inom det undersökta området, kanten markerades av något större stenar. Åt väster och söder fortsatte stenarna in i schaktväggen och längre österut, där det mesta av schaktets yta var förstörd, kunde stenarna ändå observeras i sektion (C100178). Stenarnas storlek varierade mellan 0,1–0,2 m i stenläggningens inre, och 0,3–0,4 m i den norra kanten. I bärlagren påträffades tre skärivor tillverkade i rödgods med blyglasyr både på insida och på utsida (BII:2).

Efter att kullerstengolvet tagits ur bruk har ytterligare fyra golvnivåer kunnat konstateras i källaren. Att döma av att det inte fanns andra raseringskomponenter i dessa och anslutande bärlager än närvaro av träkol, bör detta innebära att förändringarna förorsakats av större förändringar av byggnaden i stort.

Det äldre av dessa bestod av ett närmare 0,2 m tjockt lergolv (K1544). Golvet funderades med ett något kompakt siltlager (som bara fanns i dess östra del; K1574), samt ett sandlager (K1584). Lagren var fyndtomma. Nästa golv var likaledes konstruerat i lera (K1451) och funderat på ett sandigt bärlager (K1494). I det sistnämnda framkom fem skärivor yngre svartgods. Sedan följde ett sättsandlager (K1412) samt resterna av ett trägolv (K1325). Att döma av färgningarna efter detta var plankorna lagda i nord-sydlig riktning. Det yngsta golvet var återigen konstruerat i lera (K1301) som lagts på ett sandlager (K1317). Dessa lager var fyndtomma.

Tre stolphål var grävda genom det yngsta golvet (K1361, 1375, 1391). De var oregelbundet spridda i schaktet södra delar. Uppenbarligen hade stolparna rests medan golvet ännu var i bruk. Det bör då ha varit fråga om att överliggande bjälklag stagats upp, snarare än att det varit fråga om en ny konstruktion.

När huset revs fylldes källaren igen. Över den yngsta golvnivån påfördes upp till 0,6 m med massor som innehöll rikligt med raseringskomponenter som ler-

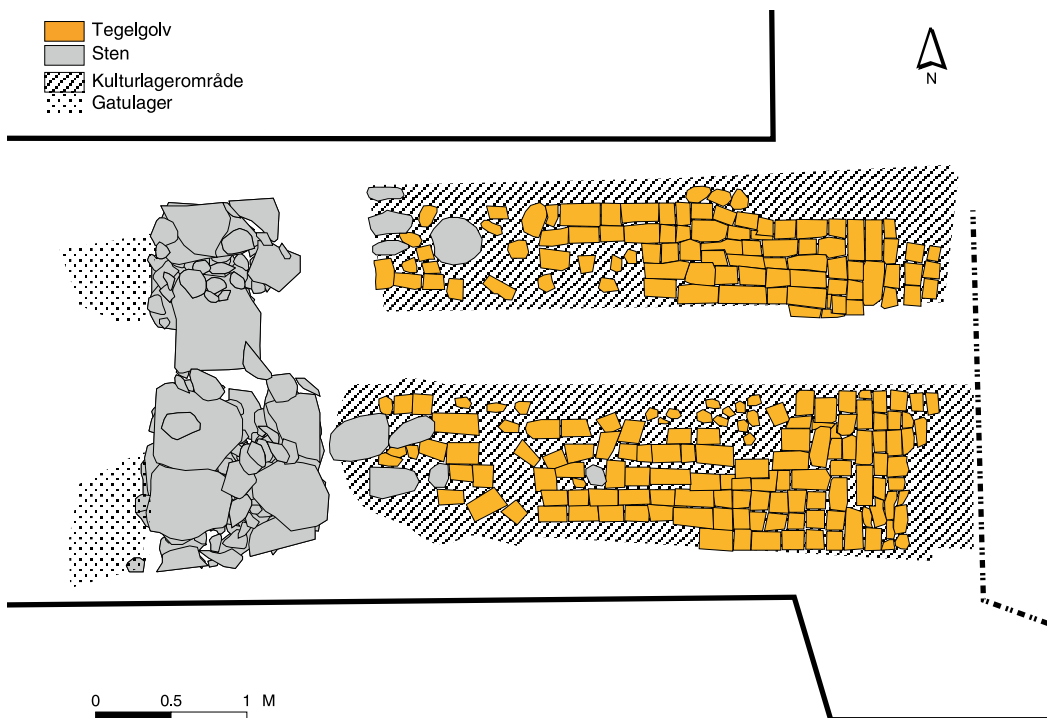
klining, förmultnat trä, bränd lera och tegelskrot (jfr figur 20). Bland massorna tillvaratogs bl.a. en fingerborg och en skärva stengods.

Förekomsten av framförallt lerklining i fyllnadslagren bör härröra från raserade delar av byggnaden som funnits ovan mark; det bör varit fråga om en fackverkskonstruktion med klinade fack. Den kallmurade grundmuren har fungerat som källarvägg och möjligen, men inte nödvändigtvis, som fundament till konstruktionen ovan mark. Av de daterande föremål som framkom i de primära fyllnadslagren till grundmuren och i de olika golvlagen (BI, BII:2, BII:4), tyder på att byggnaden anlagts under övergången mellan 1300- och 1400-talen.

Ny byggnad

Raseringen av den äldre byggnaden och de därmed tillhörande fyllnadslagren i den äldre källaren är också en del av beredningsarbetena för den nya byggnad som uppfördes. För att jämna ut markytan påfördes nya bärlager (K609, 618, 650, 731), som även de innehöll en del raseringskomponenter. På dessa anlades

Figur 17. Stengolvet i schakt MK 288:2, fotograferat från söder.

Figur 18. Lämningar från tegelgolvshuset. Skala 1:50.

Figur 19. Den västra delen av tegelgolvet i schakt MK 288:2, fotograferat från norr.

sedan ett sättsandslager (K325) för ett tegel- och stengolv (K160, 325, 329, 343, 351, 360). Det senare bestod av oglaserat storstenstegel som täckte nästan hela den ostörda schaktytan. I väster var det trasigt och där fanns också ett antal naturstenar av varierande storlek som bör ha ingått i golvet. Fem större stenar låg tillsammans med några mindre (ej inmätta), på samma nivå som tegelgolvet och i anslutning till dess västra sida. Dessa bör ha varit delar av golvet, eventuellt kan de ha fungerat som fundament till någon konstruktion. Golvets utbredning visar alltså på att det nya huset har haft en mer nordlig placering än den föregående halvkällarbyggnaden (jfr kanten på kullerstensgolvet, K1597).

Tyvär är underlaget för att tidfästa nybyggnationerna skralt. Endast en skärva stengods påträffades bland raseringsmassorna. Till detta kommer delar av ett rörskaft till en trefotsgryta tillverkad i yngre rödgods som hittades på tegelgolvet (K160). Utifrån stratigrafiska förhållanden, efter källarbyggnaden och före Stortorget, anger huset tidigast kan ha byggts under 1400-talet och att det rivits i början av 1500-talet.

Gatunivåer

I de västra delarna av schaktet konstaterades ett område med sandiga kulturlager som tyvärr inte undersöktes närmare (K5521). Dessa lager bör dock vara lämningar efter olika generationer av Helligest stred. Mot grundmurens västra sida anlades däremot både bär- och sättsandslager till en ny gatunivå. Bärlagren (K5019, 5025) innehöll samma uppsättning av raseringskomponenter som fyllnadslagren i källaren. Detta bör innebära att arbetena utförts samtidigt som det yngre huset byggdes. Sättsanden (K3769) var 0,2 m tjock och bestod av ljus ren sand. Några rester efter gatubeläggning framkom inte.

Fas 4: Stortorget

De lämningar som kunde knytas till anläggandet av Stortorget fanns främst vid grundmuren. På denna fanns ett 0,2 m tjockt bärlager (K3347).

Fas 3 Stortorget

Bärlager (K3347)
Avröjning (K3541, 3558)

Figur 20. Markanvändningsdiagram avseende schakt MK 288:2

Fas 2 Bebyggelse och gatunivåer

+3,5	Ny byggnad Tegelgolv (160, 325, 329, 343, 351, 360) Sättsand (K325) Bärlager (609, 618, 650, 731) Fynd: Bll:4	Gatunivå Sättsand (K3769) Bärlager (K5019, 5025)
------	---	--

Rasering/beredning
Fyllnadsmassor (K671, 689, 728, 979, 1318, 1374, 1389, 1402)
Fynd: CII

+2,6	Halvkällarbyggnad Ny takbärande konstruktion; Stolpar (K1361, 1375, 1391) Nytt golv Lergolv (K1301) Bärlager/sättsand (K1412) Nytt golv Träggolv (K1325) Sättsand (K1317) Nytt golv Lergolv (K1451) Bärlager (K1494) Fynd: Bl:1 Nytt golv Lergolv (K1544) Bärlager (K1574, 1584) Ursprungligt golv Kullerstengolv (1597) Sättsand (K2747) Bärlager (K2760-61, 2813, 2814, 100001) Fynd: Bll:2	Vagg Kallmurad grundmur (K3358, 3487, 3569, 3584, 3808, 3826, 4347, 4758, 5034, 5303, 5455) Nedgrävning (K5444) Fynd: Bll:1, Bll:4	Markyta (K5510)
------	---	---	-----------------

Fas 1 Pre-urbana aktiviteter

Bebyggelse
Stolphål (K2764, 2779, 2843)

+1,85-2,1
Bottensand (K2798)

SCHAKT 3 - gatunivåer

Schakt 3 togs till att börja med upp till en längd av 3 m. Vid en senare tidpunkt förlängdes det ytterligare 5 m norrut. Totalt mätte det 8 x 2,2 m. Schaktets djup var 1,8 m och dess botten tangerade bottensanden som låg på en höjd av 2,35 m ö.h. I stort sett hela schaktets yta var genomgrävd i modern tid och endast den östra schaktväggen och en liten bit av den södra var värt att dokumentera. I östra delen av schaktet återstod också lite av de allra nedersta kulturlagren som dokumenterades i plan. De moderna bärlagens tjocklek var ca 0,6 m. Inga fynd tillvaratogs. I schaktet framkom lämningar efter åtminstone fyra gatunivåer, samt avröjning för och bärlager till Stortorget.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,6

Kulturlagertjocklek: 1,3

Bottensand: +2,35 m ö.h.

Fynd: -

Sektionsritning: C6087

I schaktet framkom lämningar efter fyra gatunivåer i form av bär- och sättsandslager samt, i två fall, även av gatubeläggningar (knadder och kullersten).

Längst ner i schaktet fanns knadderstensbeläggning som lagts direkt på bottensanden (K5407). Därefter kunde inga ytterligare gatubeläggningar konstateras förrän i de övre delarna av de bevarade lagren.

Däremellan fanns sekvenser med sandiga lager, som representerar bär- och sättsandslager. Direkt på den äldsta gatunivån anlades tämligen omfattande (0,3 m tjocka) sandlager (K100040–41, 100055–56). Därpå följer ett något tunnare och mer humöst lager (K100040, 100054), som möjligen kan ha fungerat som

Figur 21. Rester av en stenlagd gata, synlig i sektion i schakt MK288:3. Fotograferat från väster.

sättsand till en borttagen stenläggning. Återigen anläggs nya, och denna gång ännu mer omfattande bärlager (K100037, 100052–53). Denna gång innehöll massorna inslag av raseringskomponenter som tegelkross och träkol. Tyvärr framkom ingen tydlig sättsandsnivå. Inslaget av raseringskomponenter ökar i de efterföljande bärlagren (K100036), åtföljt av ett förhållandevis tydlig sättsandslager (K100035, 100048–51).

Den tydligaste gatunivån var den yngsta som bestod av ett tjockt lager ren vit sättsand och en delvis bevarad stenläggning. Sättsandslagret (5424, 100034, 100046), ett par decimeter tjockt och bestående av vitbeige sand, iaktogs först i schakt 3. Samma lager eller något liknande skulle senare dyka upp i flera andra schakt i gatorna, utgörande spår av både Helligest Strede och Kindheste Strede. Det var tydligt att det rörde sig om sättsand, då det på vissa ställen fanns stenar kvar i sandens yta och på andra ställen fanns lättigenkännliga avtryck av borttagna stenar, igenfyllda av överliggande lager. Det är rester av en kullerstensläggning med ganska sen datering. Eventuellt kan den sättas i samband med borgmästaren Hans Mickelsens omtalade gatuförbättringar i Malmö i början av 1500-talet (Bager 1971:291).

Över stenläggningen innehöll massorna (K100031–33, 100044–45) rikligt med raseringsmaterial som tegelkross och kalkbruk. Detta skulle kunna betyda att lagren anlagts i samband med rivningsarbeten, dvs. när Stortorget anläggs (stämmer även överens med nivån).

SCHAKT MK 288:5 – gatunivåer

Mellan schakt 3 och 4b togs ett smalt schakt upp längs med en befintlig äldre vattenledning. Det mätte ca 23 m i längd och var endast 0,8 m brett och grävdes till ett djup av ca 1,5 m, vilket motsvarar en nivå på ca 2,7 m ö.h. Bottensanden påträffades inte och schaktet upptogs till största delen av moderna fyllnadsmassor. De moderna bärlagrens tjocklek var upp till 1 m.

Djup moderna fyllnadsmassor: 1

Kulturlagertjocklek: > 0,8

Bottensand: -

Fynd: -

Sektionsritning: C5097

I de norra delarna, i anslutning till de västra delarna av schakt 4, samt i den västra schaktväggen fanns bevarade lämningar som dokumenterades i sektionsritning (C5907). Av dokumentationen framgår att flera av lagren är jämförbara med de som framkom i schakt 3 längre söderut. Av intresse var främst ett lager ljusgrå sand (K100110) samt bevarade delar av kullerstensläggningar (K5768, 5826), troligen identiskt med motsvarande lämningar (K5424, 100034, 100046) som framkommit längre söderut.

Under denna nivå fanns tämligen omfattande sandiga bär- eller sättsandslager (K100108–109), som sannolikt kan relateras till liknande lager i det söderut belägna schaktet (jfr (K100037, 100052 samt K100038, 100038)).

Även de överliggande lagren var jämförbara (K100111–114, 100119, 100121–122). De innehöll likaledes rikligt med raseringskomponenter och har förmodligen tillkommit i samband med anläggningsarbetena för Stortorget.

SCHAKT MK 288:7 – gatunivåer

Huvuddelen av schaktet låg i nord-sydlig riktning, 25 m långt och mellan 1 och 1,5 m brett (jfr figur 22). Schaktdjupet varierade mellan 1,2 och 1,6 m och schaktets botten låg på mellan 2,8 och 3,2 m ö.h. De moderna bärlagrens tjocklek var ca 0,5–0,6 m. Åt väster, i rät vinkel mot huvudschaktet grävdes en ca 4 x 2 m stor

yta till ett något större djup än resten, ca 1,5–2 m. Här bestod allt av moderna fyllningar och inga arkeologiska iakttagelser gjordes.

I princip hela schaktets yta upptogs av moderna nedgrävningar för rör och ledningar och endast i schaktkanterna kunde kulturlager iakttagas. Bevarade lämningar fanns i den östra sidan i schaktets mellersta delar (C6522), i de nordvästra delarna (C6021) samt i de södra delarna (C6186, 6684; fotograferades). Kulturlagren genomgrävdes som mest till en tjocklek av 1 m och botten sanden framkom ingenstans. Under schaktbotten finns äldre kulturlager bevarade.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,5–0,6

Kulturlagertjocklek: > 1

Bottensand: -

Fynd: -

Sektionsritning: C6522

I schaktet framkom nedgrävningar till angränsande bebyggelse samt lämningar efter två gatunivåer.

Överst fanns lager som innehöll rikligt med raseringskomponenter, och som har varit bärlager till Stortorget (K100058, 100123). I de mellersta delarna noterades en eller möjligen två nedgrävningar (fyllnadslager K100125–27). Området i fråga finns i närheten av vad som var kvartersmark. Nedgrävningarna kan ha relaterat till bebyggelse som haft källare eller nedgrävda väggdelar, möjligen samma byggnad som dokumenterades något längre österut (schakt 6, K6706). Över (i stratigrafisk betydelse) och upp mot fyllnadslagren fanns ett sättsandslager (K100124), som även lokaliserades i de norra delarna av schaktet (K100059). Under dessa följde olika bärlager. I norr (K100060–61) innehöll dessa mindre raseringsmaterial än i de mellersta delarna av schaktet (K100128). I denna del fanns även ett lager som nästan uteslutande bestod av raseringsmaterial (K100129), men som sannolikt anlagts samtidigt med de övriga. I de mellersta delarna konstaterades, gentemot schaktbotten, ytterligare ett sättsandslager (K100130).

Övriga schakt i Helligest strede

I schakt MK 288:13–15 fanns inga äldre lämningar bevarade. Schaktbottnarna fanns på nivåer mellan 2,2 till 3,0 m ö.h. Bottensanden framkom inte på någon av platserna.

KINDHESTE STREDE

Åtta schakt upptogs i de södra delarna av Stortorget, i och längs med sträckningen av det som tidigare var Kindheste strede. Äldre lämningar påträffades i sex av schakten. Kulturlagertjockleken varierade 0,5 till 1,8 m. Områdena med kulturlager uppgick till ca 18 m², vilket utgör ca 13,5 % av det 133 m² stora uppschaktade området.

I tre av schakten framkom rester och delar av kallmurade grundmurar (MK 288:6, 9–10), och i båda fall var dessa belägna gentemot Kindheste strede. I de västra delarna av gatan (schakt MK 288:6) kunde stora nedgrävningar noteras i gränslandet mellan gatu- och kvartersmark, vars utbredning och form indikerar att liknande konstruktioner även funnits här. I detta fall bör det dock ha varit fråga om en halvkällarbyggnad. Vad gäller en av dessa byggnader fanns det spår efter olika golvnivåer (schakt MK 288:6). Till att börja med verkar huset och rummet närmast gatan ha haft kalkstensflisor som golvbeläggning, vilken senare ersattes av lera. Dessa byggnadslämningar kunde endast mer generellt dateras till senmedeltid. I de mellersta delarna av gatusträckningen framkom också syllstelar till den östra väggen av ett gavelvänt hus (schakt MK 288:12).

I övrigt bestod byggnadslämningarna mestadels av sekvenser med bärlager och lergolv, i vissa fall kompletterade av fragmenterade delar efter syllstensrader (stenar och stenavtryck). Eftersom undersökningsytorna var begränsade och bevaringsförhållandena bristfälliga, har det varit svårt att avgöra huruvida dessa nivåer avspeglar nybyggnationer eller förändringar inom befintliga hus. Som mest kunde sex olika golvnivåer konstateras (schakt MK 288:9).

Lämningar efter Kindheste strede framkom i tre av schakten (MK 288:6, 10–11), bestående av sekvenser med bär- och sättsandslager ställvis kompletterade av rester efter beläggningar. Undersökningsomständigheterna och bevaringsförhållandena var som bäst i de västra delarna av gatan (schakt MK 288:6), där sex olika gatunivåer dokumenterades. Den äldsta gatunivån hade haft en knadderstensbeläggning, och har anlagts och varit i bruk under 1300-talet. Denna ersattes av en broläggning, som i sin tur överlagrades av ytterligare två nivåer med knaddersten. Högre upp i stratigrafin fanns inga beläggningar bevarade, vilket indikerar att bruket av knaddersten som beläggning har ersatts av kullersten. Även i ett av de övriga schakten (MK 288:10) fanns spår efter broläggning. Gemensamt för platserna med broläggning är att båda fanns i direkt anslutning till kvartersgränsen.

I ett av schakten (MK 288:9) framkom byggnadslämningar inom vad som skulle ha varit sträckningen av Kindheste strede. Detta innebär antingen att ett av husen i Stortorgskvarteret haft en utbyggnad på gatan och att dess södra begränsning varit annorlunda än vad som tidigare antagits, eller att byggnadslämningar skulle vara deponerad i en större nedgrävning vars utbredning översteg schaktets.

SCHAKT MK 288:6 – kvartersbebyggelse och gatunivåer

Schaktet var ca 17 m långt och bredden varierade mellan 1,5 och 3,5 m. Även schaktdjupet varierade mellan 1,5 m (=3,0 m ö.h.) i väster och 1,8 m (=2,7 m ö.h.) längst i öster. Där schaktet var som bredast grävdes dock den södra delen endast till knappt 1 m djup (=3,5 m ö.h.). Bottensanden schaktades inte fram men vid rutgrävningen kunde den konstateras på en nivå av ca 1,9 m ö.h. De moderna bärlagens tjocklek var ca 0,8 m.

Schaktet var beläget vid gränsen mellan den kvartersmark och den öst-västligt orienterade Kindheste strede. Då den östra delen av schaktet redan var genomgrävd till stort djup, vid tidigare ledningsarbeten, fanns där inget av arkeologiskt värde. Längre västerut fanns några kvadratmeter bevarade kulturlager, belägna mellan ett schakt med vattenledning och elkablar. Efter att de moderna sandlagren och delar av det översta raseringslagret tagits bort med maskin, rensades ytan och inspekterades. De ytliga lagren, liksom vad som syntes i den västra schaktväggen indikerade att lämningarna var relativt homogena, med lager som sträckte sig över hela ytan. Troligen låg alltså större delen av ytan i det som varit gatumark. En kvadratmeterstor ruta grävdes genom lagren för att dokumentera stratigrafin och tillvarata daterbart fyndmaterial. Kulturlagren hade här en tjocklek av totalt ca 1,2 m, och undersöktes lagervis med spade och på hackbord. När schaktningsarbetet var färdigt dokumenterades även den norra schaktkanten med sektionsritning. Dokumentationen härrör således från två avskilda områden, som utifrån beskrivningar och nivåangivelser sammanförts till en tolkning av markanvändandet.

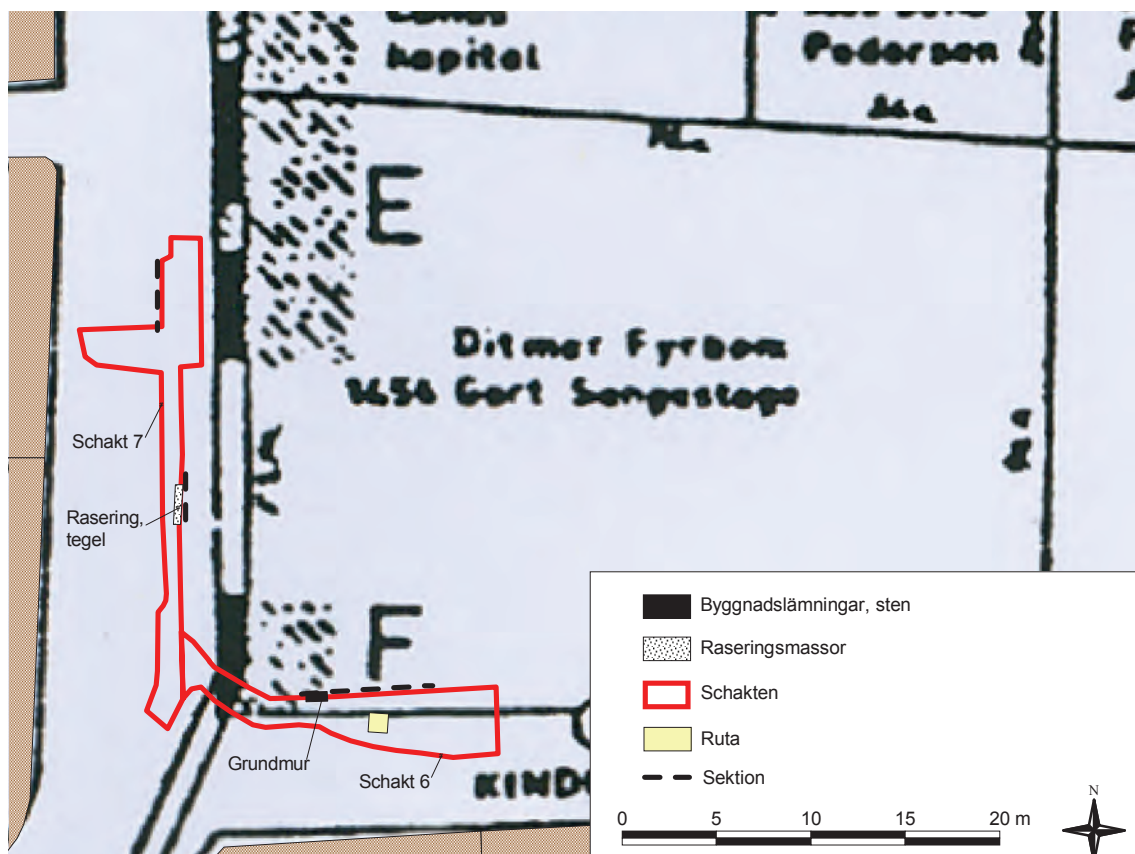
Djup moderna fyllnadsmassor: 0,8

Kulturlagertjocklek: 0,9

Bottensand: +1,9 m ö.h.

Fynd: Flinta (avslag), glas, keramik (BI, BII:1, BII:4, BIII, CI, CII), metall (spik)

Sektionsritning: C6731

Figur 22. Schakten MK 288:6–7. I bakgrunden Rosborns karta med rekonstruerad tomtindelning. Skala 1:400.

I schaktet framkom lämningar efter sex gatunivåer. Tre av dessa var belagda med knaddersten, en var brolagd. Närmast kvartersmarken i norr fanns även rester efter två byggnader som varit försedda med kallmurade halvkällare.

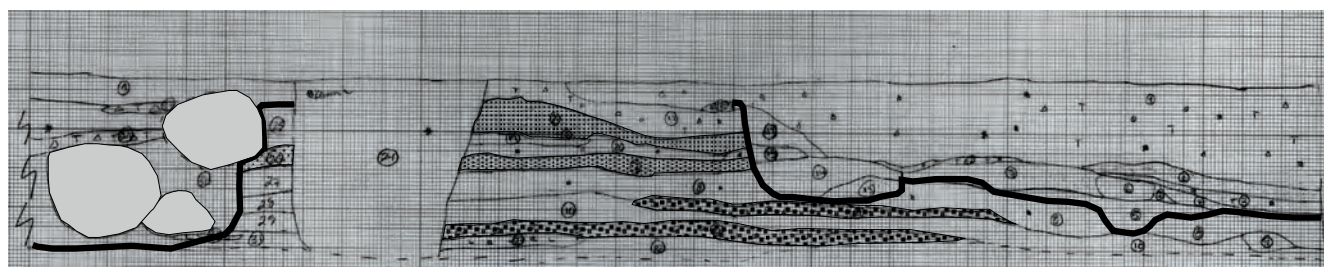
Fas 1: Gata

Det nedersta lagret som påträffades i rutan var ett tjockt lager mörkgrå humös siltig sand. Det undersöktes inte närmare eftersom schaktet inte skulle grävas så djupt. Provtagning med marksonden visade att detta lager var ca 0,1 m tjockt, under det låg ett ca 0,1 m tjockt skikt av ljusare sand och därunder återigen mörk humös sand, ca 0,2 m tjockt. Den ljusgrå sand som fanns därunder var troligen bottensanden, vid en höjd av ca 1,9 m ö.h. Det humösa inslaget innebär att lagret varit marknivå.

Figur 23. Sektionsritning av den norra schaktväggen (schakt MK 288:6). Observera att ritningen inte är skalenlig. Nederst har två knadderstensbeläggningar markerats (gatunivåerna 3–4; jfr figur 23). Över detta finns två sättsandslager (gatunivåer 5–6). I väster finns grundstenar till en byggnad, och i öster nedgrävningar som formar avtryck efter ytterligare ett hus.

På denna marknivå påfördes att lager med tät packad småsten (knadder), som fungerat som gatubeläggning. I detta påträffades en skärva protostengods som tillverkats under 1300-tal, vilket antyder att gatan konstruerats och/eller använts under detta sekel.

Bärlager till en ny gatunivå anlades på knadderstensbelägningen (K6573). Massorna bestod av humös sand, och innehöll träbitar, sot och djurben. Därpå påfördes sedan sättsand (K6596) och en broläggning (K6523). Plankorna var lagda i öst-västlig riktning på tvärgående bjälkar. Bland lagren påträffades skär-

vor tillverkade i äldre rödgods och stengods, vilket antyder att broläggningen konstruerats under tidigt 1400-tal.

Nästa gatunivå (och följande) kunde både konstateras i den norra schaktväggen och i den undersökta kvadratmeterrutan. Beläggningen utgjordes återigen av knaddersten (K6559, 100082, 100084). Denna var lagd på sandiga bärlager (K6368, 6378, 6388, 6413, 100083, 10092), varav flera innehöll raseringskomponenter som tegelkross, bränd lera, träkol, etc.

De därpå följande bärlagren (jfr figur 23–24) var av likartad karaktär; sandiga med inslag av raseringskomponenter. Likaså användes återigen knaddersten som beläggning på gatan. Men till skillnad från den äldre gatunivån tillvaratogs daterbart fyndmaterial i form av keramikskärvor tillverkade i yngre stengods och äldre rödgods. Detta skulle kunna ha inneburit att gatunivån anlagts redan under 1100- och 1200-talen, men eftersom lagren är konstruerade efter träbro-

Figur 24. Markanvändningsdiagram avseende schakt MK 288:6.

Fas 3 Stortorget

+3,7	Bärlager (K6188, 100062) Fyllnadslager (K100064–67, 100073–76, 100095) Avröjning/rasering (Onummerade nedgrävningar) Fynd: BII:4, BIII, CII
------	--

Fas 2 Gata och bebyggelse

+3,6-3,5	Byggnad Kallmurad grundmur (K6706)	Gatunivå 6 Sättsand (K6194, 100063, 100086) Bärlager: (K6238, 6249, 100079-81) Fynd: BII:4, CII	Byggnad
----------	---------------------------------------	--	---------

Fas 1 Gata

+3,3	Gatunivå 5 Sättsand (6272, 100068, 100087) Bärlager (6282, 6316, 100069, 100088) Fynd: BII:4
------	---

+3,1	Nedgrävning (K6309)
	Gatunivå 4 Knadder (K6291, 100072) Bärlager (K6317, 6326, 6335, 6343, 6351, 100074, 100090) Fynd: BI, BII:1

+2,9	Gatunivå 3 Knadder (K6359, 100082, 100084) Bärlager (K6368, 6378, 6388, 6413, 100083, 100092)
------	---

+2,7	Gatunivå 2 Broläggning (K6523) Bärlager (K6524, 6543, 6553) Fynd: BII:1, CII
------	---

+2,65	Gatunivå 1 Knadder (K6563) Bärlager (K6573, 6596) Fynd: CI
-------	---

+2,3-2,1	Markhorisont (K6606)
----------	----------------------

läggningen för tidpunkten skjutas fram till 1400-tal. En grop (K6309), vars syfte inte kunnat utrönas, grävdes genom knadderstensbeläggningen.

Den fjärde gatunivån var konstruerad med bärlager som åtföljdes av sättsand (jfr figur 23–24). Några spår efter beläggning framkom inte. Eftersom denna uppenbarligen tagits bort, bör detta innebära att det inte rört sig om knaddersten. I lagren påträffades en skärva yngre rödgods.

Fas 2: Gata och kvartersbebyggelse

Förändringarna i markutnyttjande innebar att nedgrävningar för kvartersbebyggelse gjordes på vad som tidigare varit gatumark (i de norra delarna) samt att en femte gatunivå anlades.

I den norra schaktväggen fanns spår efter två byggnader. I öster var spåren indirekta. Vad som återstod var nedgrävningar och avröjningar som gjordes i samband med att Stortorget anlades. Av den trågformade fördjupningen i väster framgår att detta varit platsen för en grundmur. Åt öster (mer än 3,5 m) var nedgrävningens botten nästan helt plan, vilket innebär här funnits en golvnivå. Huset har således haft halvkällare med grundmurade väggar. I väster fanns endast delar av byggandens östvägg bevarad i form av in situ belägna 0,3 till 0,5 m i diameter stora gråstenar (K6706). Muren har varit kallmurad, det fanns inga spår efter kalkbruk. Att döma av murens bottennivå bör även detta hus ha haft en halvkällare.

Den femte gatunivån var konstruerad på samma sätt som den föregående. Bärlagren bestod mestadels av humös sand innehållande raseringskomponenter (jfr figur 24). Sättsandslagret bestod av vitgrå sand. Detta hade samma komposition och framkom på ungefär samma nivå som ett likaledes vitt sandlager i Helligest strede (jfr schakt MK 288:3). I lagren tillvaratogs yngre rödgods- och stengodsskärvor, vilket antyder en senmedeltida tillkomst.

Fas 3: Stortorget

Förändringar innebar att byggnaderna som funnits på den angränsande kvartersmarken raserades. Dels togs murarna till den östra byggnaden bort i sin helhet, varpå källaren fylldes igen. Dels togs allt utom två skift av murarna till den västra byggnaden bort, och hålrummet fylldes igen. På detta anlades ett tämligen omfattande bärlager (K6188, 100062). I lagren framkom yngre rödgods- och stengodsskärvor.

SCHAKT MK 288:8 – bebyggelse?

Schaktet upptogs i Stortorgets sydligaste, från en befintlig byggnad i kv. Oscar i söder. Det mätte sju m i längd och bredden var ca två m, utom längst i norr där det vidgades till en bredd av 3,5 m. Hela schaktets yta upptogs av moderna nedgrävningar för ledningar, med undantag för en knapp kvadratmeter i sydväst. Även schaktväggarna var till största delen förstörda, endast i en liten bit av den norra schaktväggen kunde någon orörd stratigrafi iakttas. Schaktdjupet var ca 1,2 m. Bottensanden framkom inte.

Djup moderna fyllnadsmassor: 1,2

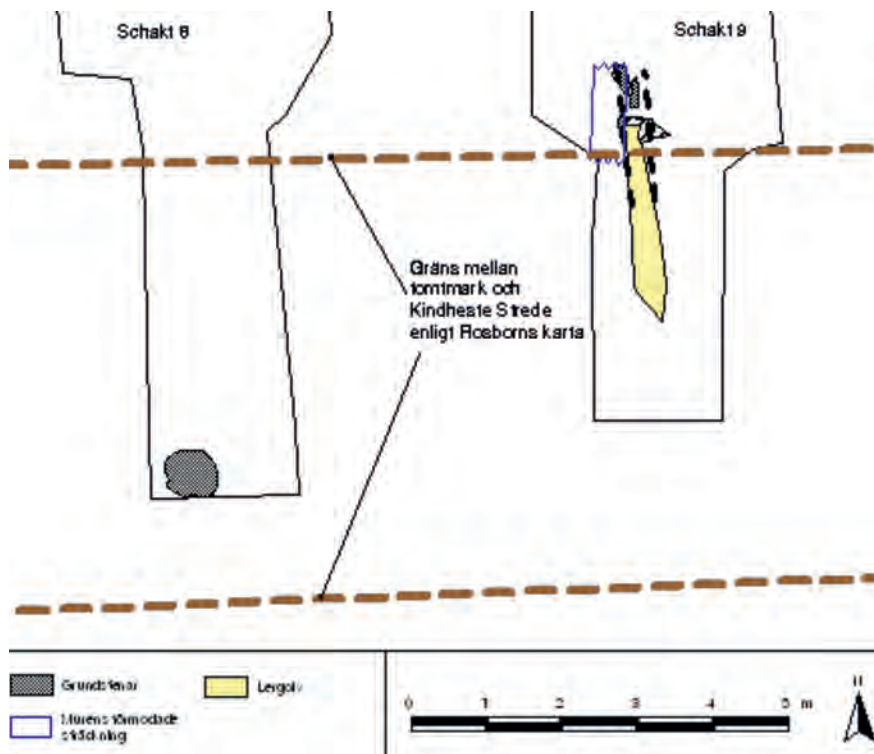
Kulturlagertjocklek: -

Bottensand: +1,9 m ö.h.

Fynd: -

Sektionsritning: -

I sydvästra hörnet påträffades en större sten (K6619), omedelbart intill byggnaden vid torgets södra sida. Då ingenting är känt om dess stratigrafiska belägenhet eller vidare kulturhistoriska sammanhang, kan inte mycket sägas om dess funktion eller datering. Att den ingått i någon byggnad vid torgets södra sida är troligt

och att den ligger utanför den nutida byggnaden kan betyda att bebyggelsen tidigare har sträckt sig något längre norrut än vad som är fallet idag.

Stenen låg ca 0,9 m under dagens marknivå och täcktes av moderna fyllningsmassor och en del raseringsmaterial som eventuellt kan härröra från äldre tid. Stenen togs aldrig bort eftersom det inte grävdes djupare. Den mättes in och fotograferades. Den ostörda schaktväggsbiten i norr mättes in som en sektion och två lager beskrevs (K6823, 6824). Någon mer dokumentation gjordes inte. Någon diagnosticering av lagren kan därför inte göras.

SCHAKT MK 288:9 – bebyggelse

I markytan mätte schaktet 7 m i längd och bredden varierade mellan 1,7 och 3,3 m. Den översta biten släntades dock och endast en smalare remsa om ca 1–1,5 meters bredd grävdes djupt. Schaktdjupet var mellan 1,6 och 1,8 m och botten låg på 2,5–2,8 m ö.h. Bottensanden framkom inte. De moderna bärlagens tjocklek var ca 0,5–1,0 m.

Schaktet upptogs till största delen av modernt fyllnadsmaterial i nedgrävningar för rör och ledningar. Kulturlager fanns bevarade i två avgränsade mindre områden i de mellersta delarna (och den anslutande schaktväggen) och södra delarna av schaktet. I förhållande till tidigare kunskap skall de norra och mellersta delarna av schaktet ha varit belägna i kvartersmark, medan dess södra delar utgjort delar av Kindheste strede.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,5-0-1

Kulturlagertjocklek: >0,8-0-1

Bottensand: +1,9 m ö.h.

Fynd: Bryne, Keramik (BII:4, CII), metall (föremål, spik)

Sektionsritning: C6817, 7111

I schaktets mellersta delar framkom rester efter sammanlagt sex olika mark- eller byggnadsnivåer. Det har inte gått att avgöra huruvida dessa representerar förändringar av befintliga hus eller byggandet av nya. Den yngsta byggnaden, vars sydvästra hörn berördes, var uppförd på en kallmurad grundmur. I de södra de-

Figur 25. Lämningar i schakt MK 288:8–9 i förhållande till Kindheste stredes förmodade sträckning. Sträckade svarta linjer motsvarar schaktväggar som sektioner dokumenterats. Skala 1:100.

larna av schaktet var förhållandena oklara. Här framkom byggnadslämningar i ett område som bör ha varit delar av Kindheste strede (jfr figur 25). Detta innebär antingen att byggnaderna i Stortorgskvarteret haft en utbyggnad, eller att det rör sig om raseringsmassor i en större nedgrävning.

Mellersta delen av schaktet

I denna del av schaktet framkom rester efter byggnader. Eftersom området med bevarade lämningar var begränsat, är underlaget för att bedöma markanvändandet begränsat, vilket medför att det inte går att avgöra hurvida de förändringar som noterats i stratigrafien representerar förändringar av befintliga eller anläggandet av nya byggnader. Utifrån dessa förutsättningar har sex olika förändringar eller nybyggnationer noterats.

De äldsta lämningarna bestod av svarta och kolbemängda sandlager (K7103, 100275). Det organiska Innehållet har tillkommit genom brand, men det bör ha fungerat som bärlager till bebyggelse. På detta fanns en enstaka sten (K7099), vars placering sammanfaller med kvartersgränsen mot Kindheste strede och som kan ha fungerat som syllsten till en i övrigt okänd byggnad. Stenen innebär dock att ytan på det kolbemängda lagret bör ha varit marknivå.

Detta åtföljdes av ytterligare bärlager (K6992, 7091), som innehöll raseringskomponenter som tegelkross, kalk och träkol, samt djurben. Möjligen har beståndsdelar kommit från den raserade bebyggelsen. På detta fanns i sin tur dels ett stenavtryck (K6970), dels en sten (K6886; ingen stratigrafisk relation till underliggande lager, men på samma nivå som stenavtrycket), som även dessa indikerar att de fungerat som syllstenar.

Det första tydliga golvlagret (utan nr; jfr C6817), fanns i den nästföljande nivån. Detta bestod av gul lera, och dess södra begränsning sammanföll med de stenar och stenavtryck som tidigare beskrivits. I detta område har även en mindre, 0,15 m i diameter stor, sten dokumenterats i den västra schaktväggen (utan nr; jfr C6818), vilket ytterligare förstärker intrycket av att det fanns en vägg i det aktuella området. Lergolvet var anlagt på ett bärlager (K6912 norr-under), som bestod av kolbemängd fet sandig silt. I detta fanns avfall som djurben och raseringskomponenter (tegelkross, kalk). I fältsituationen och i dokumentationsmaterialet har detta lager bedömts ha en vertikal och horisontell utbredning, som utifrån stratigrafiska principer och nivåförhållanden är felaktig. I sektionsritningen av den västra schaktväggen i den mellersta delen av schaktet (C6817), framgår av utbredningen av lergolven att lagret både skulle ha varit äldre- och yngre än dessa. Det bör m.a.o. vara fråga om flera (åtminstone två) olika lager som inte gått att särskilja vid dokumentationstillfället. Det södra kulturlagerområdet hade som bekant ingen fysiskt kontakt med motsvarande i de mellersta delarna av schaktet; det fanns inga möjligheter att följa lagerbilden mellan de olika delarna. Samtidigt hade lagren likartad färg och komposition, vilket medförda att man i fältsituationen bedömde dessa som samma. Men utifrån nivåangivelserna (och svårigheterna att skilja mellan olika lager i de mellersta delarna av schaktet) bör det lager som framkom i de södra delarna (K6912 söder) vara yngre eftersom det låg på en högre nivå.

Vad som händer sedan är att det förutvarande lergolvet tas ur bruk och ett nytt bärlager anläggs (K6912 norr-över). Om detta innebär omändringar av en befintlig byggnadsstruktur eller att ett nytt hus byggts går inte att avgöra. På detta läggs ett nytt lergolv (K6947; fragmentariskt bevarat). Utifrån utbredningen i schaktväggen, bör dess södra begränsning ha varit ursprunglig. I bärlagret tillvaratogs yngre rödgods och stengod. Dessa godstyper förekom under senmedeltid och tidig modern tid.

Återigen förändras eller nyuppförs bebyggelse. Ett nytt bärlager (K6941) anläggs på det förutvarande lergolvet. I detta fanns några skärvor yngre rödgods. På detta låg ytterligare ett lergolv (K6876).

	Mellersta delen	Södra delen
3,2	Byggnad Lergolv (K6843 norr) Kalkstensflisor (utan K-nr, jfr C6817) Grundmur (K6789, 6798, 6854, 6866) Bärlager (K6861) Fynd: BII:4	Byggnad Lergolv (K6843 söder)
+3,0	Byggnad/ändring av befintlig byggnad Lergolv i norr (K6876) Bärlager i norr (K6941) Fynd: BII:4	Stenavtryck (K6892, 6903) Bärlager (K6912 söder)
+2,9	Byggnad/ändring av befintlig byggnad Lergolv i norr (K6947) Bärlager (K6912 norr över) Fynd: BII:4, CII	Byggnad Stenavtryck (K6940) Lergolv (K6959)
+2,8	Byggnad Lergolv (utan K-nr, jfr lins C6817) Bärlager (K6912 norr under)	
+2,7	Marknivå/byggnad Stenavtryck (K6970), Sten (K6886) Aktivtetslager (K6992) Bärlager (K7091)	
+2,7	Marknivå/byggnad Sten (K7099) Bärlager (K7103, 100275)	

Den mest betydande nyinvesteringen innebar att en ny byggnad uppfördes på en kallmurad grundmur (K6789, 6798, 6854, 6866). Beroende på schaktet utbredning och de bristfälliga bevaringsförhållandena är murens orientering svår att avgöra. Men förmodligen utgjorde det sydvästra hörnet av en byggnad. Dess närmast nord-sydligt orienterade västra vägg har sannolikt sträckt sig i anslutning till den västra schaktväggen. Dess södra vägg löpte tvärs igenom schaktet. Mot bakgrund av detta är det svårt att avgöra hur bred muren varit. Den bestod emellertid av 0,1–0,6 m i diameter stora naturstenar lagda i kallmur. Två skift fanns bevarade. Byggnadens golv var lagda på ett bärlager (K6861). I den västra schaktväggen (jfr C6817) fanns, direkt på bärlagret, en nivå med kalkstensplattor (0,04 m tjocka). Möjligen kan dessa, som endast fanns i ett begränsat område, ha utgjort byggnadens första golv. På detta anlades sedan ett omfattande (0,15 m tjockt) lerlager (K6843 norr), som då skulle varit byggnadens andra golv. Ett liknande lerlager framkom även i de södra delarna (K6843 söder). I fältsituationen bedömdes detta vara ett och samma lager. Eftersom lagret inte gick att följa från det ena till det andra kulturlagerområdet, och att grundmuren har korsat det (dess södra mur), bör det vara fråga om två separata stratigrafiska objekt. Dateringsunderlaget för att bedöma byggnadens ålder är skralt. Endast två skärvor av yngre rödgods tillvaratogs i bärlagret.

Figur 26. Markanvändningsdiagram avseende utvecklingen i schakt MK 288:9.

I den västra schaktväggen fanns tydliga spår efter borttagande av stenar från grundmuren med tillhörande återuppfyllnad av hålrummen med raseringsmaterial (utan nr; jfr C7111). Dessa aktiviteter bör representera de arbeten som utfördes i samband med att Stortorget anlades.

Södra delen av schaktet

Omständigheterna vid dokumentationstillfället i de södra delarna av schaktet var inte de bästa. Dels var området begränsat, både yt- och volymmässigt (endast ner till +2,9 m ö.h.), dels var bevaringsförhållandena inte de bästa. Trots detta är det tydligt att lämningarna var av en helt annan karaktär än vad som förväntats i detta område. Mot bakgrund av tidigare kunskap, och lämningarnas karaktär i de schakt som fanns i Kindheste stredets öst-västra sträckning, förväntades de karakteristiska sekvenserna med bär- och sättsandslager samt bitvis bevarade delar av gatubeläggningar. Istället var lämningarna av lika karaktäristiskt kvartersmarkskaraktär. Sotiga sandlager innehållande avfall som djurben och raseringsmaterial (6912 söder) var varvade med gula lerlager (K6843 söder, 6959) samt sten- och stenavtryck (K6892, 6903, 6940). Otvivelaktigt bör detta innebära att det funnits åtminstone två generationer med bebyggelse i området. Om denna resresenterar den norra begränsningen av bebyggelse i det söderut belägna kvarteret Oscar, innebär detta att gatan mellan detta och Stortorgskvarteret skulle ha varit ca 1,5 m bred, vilket förefaller orimligt. I avvaktan på nya arkeologiska observationer kan två hypoteser formuleras:

För det första: lämningarna representerar en utbyggnad av huset i Stortorgskvarteret. Under sådana omständigheter bör gatan varit bredare vilket i sin tur skulle betyda att kvarteret Oscar haft en mer sydlig utsträckning. Det som talar mot detta är utbredningen av Evald Larsens/Jens Lauritzens hus, som omnämns under mitten av 1500-talet (Rosborn 1984:36). Huset låg i korsningen mellan Kindheste strede och Södergatan, vilket innebär att kvarterets norra gräns kan beläggas från denna period. Bodutbyggnader på gatumark är främst kända från torg- och huvudgator, inte mindre tvärgator som den nu aktuella.

För det andra: lämningarna kan vara fyllnadslager i en större nedgrävning (med raseringsmaterial från byggnader som legat i Stortorgskvarteret), vars begränsningar finns/funnits utanför schaktet. Det som talar mot detta är att lagren, i den mindre yta som dokumenterades, var horisontella. Om det varit fråga om en större nedgrävning som gjorts i det föreslagna syftet, bör botten varit skålformad (dvs. inte plan) och fyllnadslagren skulle då ha lutat/sluttat.

SCHAKT MK 288:10 – gatunivåer och kvartersbebyggelse

Schaktet följde en befintlig nord-sydlig vattenledning och mätte 5,3 x 2,8 m i ytnivån. Äldre lämningar fanns bevarade på ömse sidor av det befintliga rörschaktet. Det var endast inom ett 1 till 1,5 m brett område till ledningen i mitten av schaktet som djupschaktning utfördes. Det var således endast massorna inom detta område som undersöktes. Några större volymer orörda kulturlager berördes därför inte och dokumentationen är huvudsakligen sektionsbaserad. Schaktdjupet var 1,6–1,9 m och botten låg på nivåer mellan 2,3 och 2,5 m ö.h. Bottensanden framkom inte. De moderna bärlagrens tjocklek varierade mellan ca 0,5 m och 1 m. Inga fynd tillvaratogs.

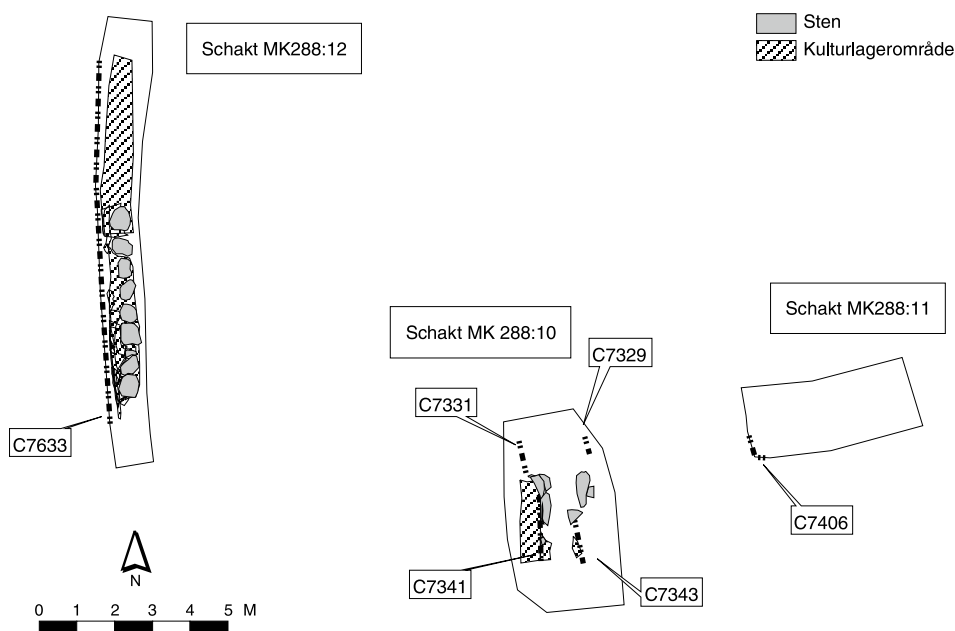
Djup moderna fyllnadsmassor: 0,5–1

Kulturlagertjocklek: >1,2–1,4

Bottensand: +1,9 m ö.h.

Fynd: -

Sektionsritning: C7341, 7343

Den dominerande lämningen var resterna efter en byggnad konstruerad på en öst-västligt liggande kallmurad grundmur. Denna uppfördes på de norra delarna av Kindheste strede. Tidigare hade det funnits en broläggning i området. Sammanlagt kunde fem gatunivåer konstateras.

Figur 27. Utbredningen av arkeologiska lämningar i schakt MK 288:10–12. Skala 1:200.

Fas 1: Gatumark och kvartersbebyggelse

I de södra delarna av schaktet påträffades ett mindre område med aska (K7443), som antingen kommer från en härd eller representerar någon form av avröjning av mark. I förhållande till överliggande gatunivåer innebär asklagret ett annat markutnyttjande.

Därefter finns det belägg för att det funnits fem olika gatunivåer i området. Från den äldsta fanns de enda lämningarna efter gatubeläggning i form av en broläggning (K7345). Träet var bevarat i form av ett organiskt lager, men bevaringsförhållandena var sådana att plankor inte gick att urskilja. Under broläggningen fanns ett sättsandslager (endast synligt i den västra schaktväggen; K100134:1), som i sin tur var lagt på ett bärlager (K7447). De nästföljande fyra gatunivåerna bestod samtliga av sättsandslager (jfr figur 29).

Figur 28. Stenar i grundmur (K100278), schakt MK 288:10, fotograferat från nordöst.

Någon gång efter att den andra gatunivån tagits i bruk uppfördes en byggnad. Resterna efter denna bestod av en öst-västligt orienterad kallmurad grundmur (K100278). Denna bestod av 0,1 till 0,9 m i diameter stora naturstenar, som fanns bevarade i två skift. Murtjockleken uppgick till ca 1,5 m. Utanför denna, i söder, fanns en mindre sten (K7353) samt ett sättsandslager (K100137), som tillkommit efter det att grundmuren konstruerats (och efter den tredje gatunivån). Möjligen representerar detta lämningar efter en mindre bodutbyggnad på Kindheste strede. Det kan också ha varit fråga om en sättsandsnivå, där stenen varit delar av en kullerstensläggning.

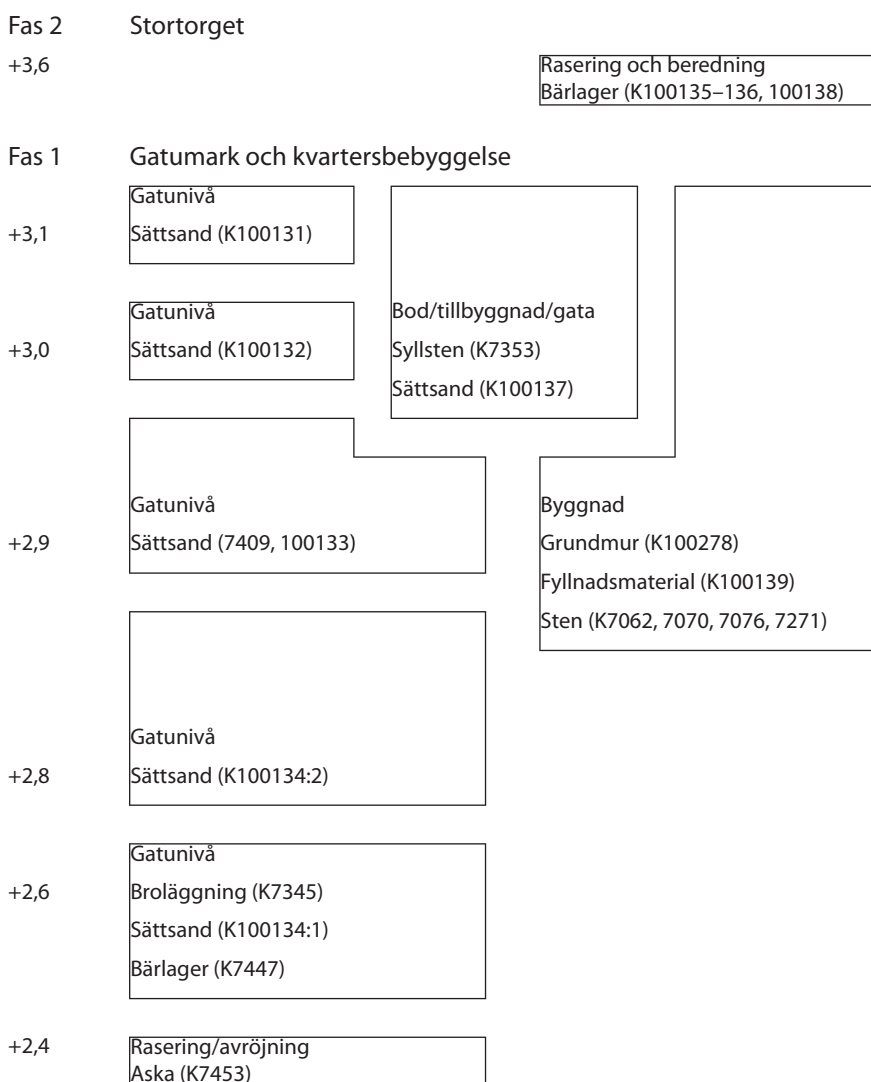
Fas 3: Stortorget

Byggnaden revs för att lämna plats åt torget. Väggarna har brutits ned till grunden och byggnadsmaterialet har återanvänts. Omedelbart ovanpå grundmuren fanns ett raseringslager med stora mängder tegelkross, större tegelbitar och kalk (K100135–136). Detta överlagrades i sin tur av gråa blandade lager med visst inslag av raseringsmaterial som sträckte sig söderut från muren i den västra schaktväggen (K100138).

SCHAKT MK 288:11 – gatunivåer och bebyggelse

Schaktet mätte 4,5 x 1,8 m och grävdes till ett djup av ca 1,5 m. Botten låg på ca 2,4 m ö.h. Hela schaktets yta täcktes av moderna störningar. Ytan sammanfaller också till största delen med ett schakt som undersöktes år 1984 (G65:23). I det

Figur 29. Markanvändningsdiagram avseende utvecklingen i schakt MK 288:10.

sydvästra hörnet fanns en bevarad lagerföljd längs ett litet stycke av schaktväggen (0,6 m), vilken dokumenterades i sektion (C7406). Bottensanden kunde här observeras vid 2,5 m ö.h. De moderna bärlagens tjocklek var ca 0,5 m.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,5

Kulturlagertjocklek: 1,1

Bottensand: +2,5 m ö.h.

Fynd: -

Sektionsritning: C7406

Stratigrafin bestod nederst av bär- sättlager till två gatunivåer (K100104–107). Ett av bärlagen innehöll järnslag, järn och rikligt med träkol (K100105), som indikerar vilken typ av verksamhet som bedrivits i den närliggande bebyggelsen. Efter detta följde lager som innehöll raseringskomponenter (K100102–103). Att döma av att dessa lager sluttade nedåt i de norra delarna, bör detta innebära att de varit fyllnadslager till en nedgrävning. Möjligen ansluter denna till kvarter-smark i norr, och att det rört sig om nedgrävningen till den grundmur som påträffats något längre österut (jfr schakt 10). Fyllnadslagret bestående av vit kalk (K100102) bör komma från denna byggnad. Efter detta följde tämligen omfattande bärlager (K100100) till flera tunna sättsansnivåer (K100096–99).

SCHAKT MK 288:12 – bebyggelse

Schaktet var 12 m långt och endast 1 m brett, det grävdes längs med en befintlig vattenledning. Maskinen hejdades när ett antal stora stenar dök upp på ca 1 m djup. Viss handgrävning vidtog och den västra schaktväggen dokumenterades i sektion (C7633), medan den östra bedömdes som helt förstörd. Det slutliga schaktdjupet uppgick till 1,2–1,5 m och schaktets botten låg på 2,8–3,0 m ö.h. Bottensanden framkom inte. De moderna bärlagens tjocklek var ca 0,6–0,8 m.

Vad som inte var känt för oss vid tillfället var att samma stenar hade observerats redan år 1959 då den aktuella vattenledningen nedlades. Denna låg i själva verket strax öster om schaktet, vilket förklarade de dåliga bevaringsförhållandena i denna del av schaktet. Den skissartade dokumentationen från den tidigare undersökningen tycks visa att bara den västra delen av stenraden varit framme samt att raden varit längre, ca 8,5 m, medan den vid det aktuella dokumentationstillfället endast uppgick till 5 m. Detta bör betyda att några stenar plockats bort. Grundstenarna dokumenterades i plan och endast fyra plockades bort, resten har bevarats på ursprunglig plats. Vid maskingrävning under de borttagna framgick att det inte fanns några ytterligare skift.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,6–0,8

Kulturlagertjocklek: >0,5–0,9

Bottensand: -

Fynd: Kakel, keramik (BII:4, CII), metall (hake, redskap, slagg, spik)

Sektionsritning: C7406

I schaktet framkom lämningar efter två byggnader, uppförda under senmedeltid. Den östra långsidan på det äldsta huset var konstruerat på syllsten, medan endast olika golvnivåer fanns bevarade (i den västra schaktväggen) av de yngre byggnaderna (jfr figur 27).

Fas1: Bebyggelse

Det äldsta som dokumenterades (ytterligare kulturlager finns bevarade under schaktbotten) var sättsandslager (K7793, 7804) till stenraden (K7454). Eftersom den dokumenterade ytan var begränsad, kunde det inte avgöras huruvida sättsanden fanns under hela husytan. Stenarna var av varierande storlek (mellan 0,33 x 0,23 x 0,18 m och 0,65 x 0,50 x 0,30 m) och hade platta översidor. Förmodligen har dessa fungerat som syllstenar. Mot bakgrund av syllstensradens längd (8,5

Figur 30 Syllstensrad (K7454) i schakt MK 288:12, fotograferade från norr.

m) bör byggnaden ha varit gavelvänd mot Kindheste strede, och att den haft en västlig utbredning (beroende på lagerkompositionen i den västra schaktväggen).

Gentemot syllstenarnas sidor fanns två lager (K7650, 7765) som innehöll mycket brandpåverkat material (sot, kol, bränd lera, flinta, metall). Detta bör således kommit från en eldsvåda eller från smidesverksamhet. Utifrån sammanhanget, bör lagren ha fungerat som bärlager till den överliggande golvytan.

På dessa lager fanns ytterligare bärlager (K7747) åtföljda av ett lergolv (K7419). Om det underliggande lagrets innehåll kommit från en eldsvåda, bör detta innebära att man uppfört en ny byggnad på platsen för den gamla. Utbredningen av lagren (bevaringsförhållandena var dock inte de bästa), utesluter sannolikt att syllstensraden återanvänts som grund för en ny väggkonstruktion. I lagren framkom keramikskärvor tillverkade i yngre rödgods och stengods, vilket antyder en senmedeltida datering.

Någon gång därefter lagas lergolvet. Först påförs ett sandlager (K100145–148) som används som grund till golvleran (K100144, 100151). Det äldre lergolvet slutade nedåt mot norra, vilket ger intrycket av att ha varit resultatet av sättningar.

Fas 2	Stortorget
+3,6	Rasering/avröjning Bärlager (K100140–142, 100149, 100152)
Fas 1	Bebyggelse
+3,2	Omläggning av golv Lergolv (K7590) Sättsand/bärlager (K7600, 100143)
	Omläggning av golv (pga sättningar) Lergolv (K100144, 100151) Sättsand (K100145-148)
+3,1	Byggnad Lergolv (K7419) Bärlager (K7747) Fynd: Bll:4, CII
	Brand/avröjning (K7650, 7765)
+3,1 +2,8	Byggnad Syllstensrad (K7454) Sättsand (K7793, 7804)

Skulle detta stämma, bör det ha funnits en större nedgrävning, möjligen en källare, i dessa delar av byggnaden. Ytterligare en lagning av golvet har konstaterats (K7600, 100143). I de norra delarna var lergolvet (K7590) mycket omfattande (> 0,4 m), vilket möjligen skulle förklaras av sättningsproblematiken i området.

Figur 31. Markanvändningsdiagram avseende utvecklingen i schakt MK 288:12.

Fas 2: Stortorget

Byggnaden rivs i samband med att Stortorget anläggs. Närmast golvnivåerna följer ett antal lager av relativt begränsad omfattning, bestående av sand eller lera och där ovan större raseringslager (jfr figur 31).

SCHAKT MK 288:16

Schaktet mätte ca 5 x 3 m och grävdes till ett djup av ca 2 m. Botten låg på ca 3 m ö.h. Hela schaktet upptogs av moderna fyllningar och inga arkeologiska iakttagelser kunde göras. Bottensanden framkom inte.

SÖDERGATAN

sammanlagt grävdes åtta schakt upptogs i de östra delarna av Stortorget, i och längs med sträckningen av det som tidigare var de norra delarna av Södergatan. Äldre lämningar påträffades i fem av schakten. Kulturlagertjockleken kunde dokumenteras på två platser, där den uppgick till 1,2 m. Mestadels fanns bevarade lämningar i schaktväggarna. Områdena med kulturlager uppgick till endast ca 12 m², vilket utgör ca 3,8 % av det 303 m² stora uppschaktade ytan.

I de nordöstra delarna av Stortorgskvarteret framkom tegelmurar som tillhört ett gavelvänt halvkällarhus (MK 207:1,7). På insidan av väggarna framgick att dessa varit målade med kalkputs. Något längre västerut längs med Helligesthus kirkestrede påträffades rester efter ytterligare två skeden med halvkällarhus. Att

döma av nedgrävningens form bör det yngre av dess haft grundmurade källarmurar. I anslutning till dessa byggnadsrester söderut, framkom även att husen varit belägna på en tomt som, i kronologisk ordning, haft gårdsbeläggningar av knadder- och kullersten.

I området vid mynningen till Kompanigatan hittades rester efter två, eventuellt tre, gårdsplaner (schakt MK 207:5). Åtminstone en av dessa har varit kullerstensbelagd. Eventuellt kan rester efter pålar och anomalier i stenläggningarna tyda på att det funnits en byggnad i de östra delarna mot Södergatan.

Fler byggnadslämningar framkom i de sydöstra delarna av Stortorget (schakt MK 207:9). Den äldsta byggnaden anlades efter omfattande beredningsarbeten. Den var anlagd på kallmurade grundmurar (den södra fanns inom undersökningsytan), och hade ler- och trägolv. Denna efterföljdes av en syllstensburen huskonstruktion, där endast sättsand fanns bevarat av golvnivån. Ytterligare en byggnad följde. Denna gång fanns inga spår efter ytterväggarna inom schaktet, men däremot fanns rester efter tegelgolv, och (eventuellt) delar från en mellanvägg (en stock). Ytterligare två golvnivåer noterades. Dock har det inte kunnat klargöras om dessa är delar av nybyggnationer, eller förändringar inom befintliga strukturer.

På flera platser påträffades även lämningar som tillkommit och brukats före det att området stadsplanerades. I tre fall rör det sig om lerbottnar, dvs. fiskberedningsanläggningar med anslutande marknivåer (schakt MK 207:1,7). I ett annat framkom lämningar efter en huskonstruktion med nedgrävt golvparti (schakt MK 207:7). Längs med ena nedgrävningskanten fanns en i gul lera konstruerad avsats, förmodligen en sittbänk eller motsvarande. Vidare skall det noteras att det på bottensanden, i de södra delarna av torget (schakt MK 207:9), fanns ett omfattande lager som sannolikt varit en del av de arbeten som utfördes för att bereda marken för tomtläggning och bebyggelse.

Lämningar efter Södergatan framkom endast i ett mycket begränsat parti invid gränsen mot kvarteret Claus Mortensen (schakt MK 207:5).

Schakt MK 207:1, 7 – Bebyggelse och gårdsplan

Schaktet var beläget i de nordostligaste delarna av Stortorget, och var huvudsakligen orienterat i öst-västlig riktning (schakt MK 207:1). I de västra delarna utvidgades schaktet i nord-sydlig riktning (schakt MK 207:7). Längst österut var äldre lämningar förstörda av moderna nedgrävningar för brunnar, rör och kablar. Längre västerut fanns ostörda lagerföljder i schaktväggen mot norr. I den södra väggen fanns en välbevarad grundmur.

Schaktet grävdes ned till bottensanden som låg på 2,7–2,8 m ö.h. Det moderna bärlagret var ca 1 m tjockt.

Djup moderna fyllnadsmassor: 1

Kulturlagertjocklek: 1,2

Bottensand: 2,7–2,8 m ö.h.

Fynd: Keramik (BII:1, CII)

Ritning: 1–2, 4–7, 14

Schakten var huvudsakligen belägna i de nordöstra delarna av Stortorgskvarteret. I schaktets östra delar framkom lämningar efter ett gavelvänt tegelhus med halvkällare. Längs med Helligesthus kirkestrede, längre västerut i schaktet, framkom ytterligare två halvkällarhus. Inne på den tidigare gårdsplanen i de södra delarna av schaktet, påträffades dels byggnadsrester dels lerbottnar och marknivåer från den äldsta stadstiden, samt två generationer av gårdsbeläggningar.

De östra delarna – gavelvänt tegelbyggnad

I schaktet östra delar framkom den norra gaveln av en nord-sydligt orienterad tegelbyggnad med halvkällare. Murens fundament bestod av två skift hög grundmur (murad) konstruerad av (0,2 till 0,6 m i diameter) stora naturstenar. I

Schakt 1.

murfyllnaden fanns rikligt med tegelskrot, grus, sand och kalkbruk. På grundmuren fanns de nedersta delarna av en dagemur, uppförd i tegel. Förbandstyp har inte dokumenterats. Förmodligen fanns inte tillräckligt stora bevarade ytor för att detta skulle kunna ha bedömts. Murens bredd var på ca 1 m och den var bevarad till ca 0,9 m höjd. Dess utsida var förstörd av moderna nedgrävningar. Dess insida (södra delar) var bevaringsförhållandena bättre. I de västra delarna framgick här att dess insida varit försedd med kalkputs.

I de östra delarna fanns en trapphals vars mynning fanns ca en m utanför den förmodade sträckningen av byggnadens norra gavelvägg. Trappan tillsammans med nivån på golvnivån visar att byggnadens haft halvkällare. Byggnadslämningarnas stratigrafiska relationer med övriga lämningar i schaktet var inte bevarade, det finns inga notiser om detta i dokumentationsmaterialet.

Byggnadens nordvästra hörn stack ut något i schaktet, vilket gjorde det möjligt att undersöka en liten del av källarummet (ca 0,5 m²). I dessa delar fanns ett tunt lerlager i delar av den bottenyta som kunde tas fram (+2 m ö.h.), direkt på bottensanden. Vid undersökningen framkom en skärva äldre rödgods. Möjligen har detta lerlager fungerat som bärlager till golv, men det var för tunt för att ha fungerat som golvnivå (om det inte dess övre delar har grävts bort) Vid västra väggen gick leran fram till en rad huggna stenar (0,15–0,2 m i diameter), som var satta i bottensanden ca 0,4 m ut från väggen och parallellt med denna. Längs med stenarna fanns en bit ekträ. Möjligen representerar dessa grunden till en bänkkonstruktion.

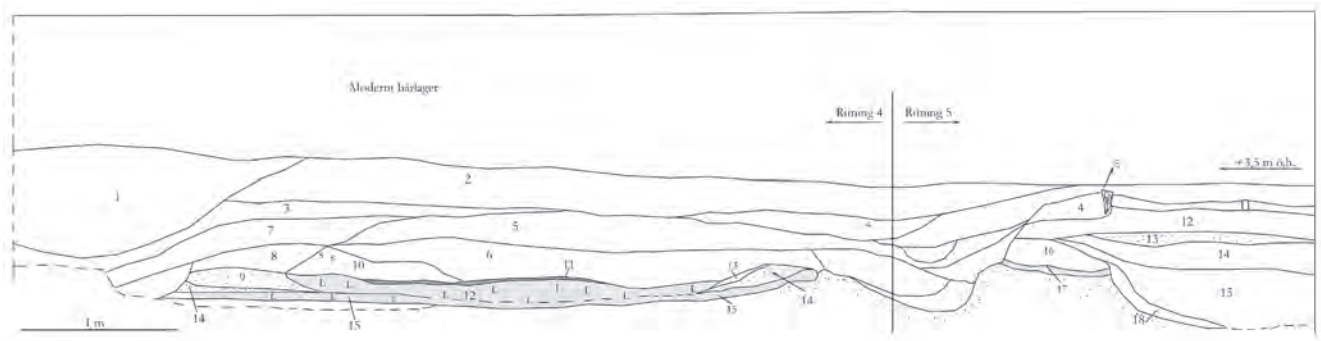
Murarna och trappfundamentet var helt täckta av ett kraftigt raseringslager, troligen från byggnadens rivning då Stortorget anlades på 1530-talet. Även i övrigt syntes utjämningslager och fyllnadslager ha påförts hela över området i samband med att torget skapades. I dessa lager påträffades två skärvor stengods.

De västra delarna – pre-urbana aktiviteter och halvkällarhus

I de västra delarna av schaktet fanns ett större avsnitt med bevarade äldre lämningar i den norra schaktväggen. Utifrån sektionsdokumentationen framgår att markanvändandet kan delas in i tre faser (jfr figur 34).

Spåren efter det äldsta markutnyttjandet var fragmentariskt bevarade. Delar av en skålformad nedgrävning vars botten var försedd med ett 0,05 m tjockt lerlager (R5:16) framkom mellan två större och yngre nedgrävningar. Mot bakgrund av de bristfälliga bevaringsförhållandena är det svårt att avgöra huruvida detta är lämningar efter en lerbotten eller om det har varit delar av ett lergolv. Det som talar för det förstnämnda är den fanns direkt över bottensanden, den sluttande och skålformade bottenytan och det förhållandevis tunna lerlagret. På leran fanns ett fyllnads- och bärlager bestående av grå sand (R5:17).

Figur 32. Planritning, grundmurat halvkällarhus. Skala 1:40.

Figur 33. Sektionsritning av den norra schaktväggen i schakt MK 207:1,7.

Därefter grävs en större nedgrävning genom fyllnads- och bärlagret samt vidare ner i botten sanden (endast dess västra begränsning inom den dokumenterade avsnittet; utan k-nr). Endast ett primärt fyllnadslager har observerats i nedgrävningens västra kant (R5:18). Utöver detta fanns endast spår efter fyllnadslager (R5:14–15), vars horisontella kontaktytor indikerar att nedgrävningen haft plan botten och som bör betyda att det varit fråga om en källarnedgrävning. Cirka fyra och en halv meter söderut påträffades rester efter gatubeläggningar, vilket också definierar källarens mesta möjliga utbredning i detta väderstreck.

Figur 34. Markanvändningsdiagram avseende de västra delarna av schakt MK 207:1, 7. Referenserna inom parentes anger ritningsnummer åtföljt av lagernummer.

På delar av det översta fyllnadslagret fanns sedan ett upp till 0,1 m tjockt sandlager (R5:13), ett lager med torv (R5:12) som i sin tur var åtföljt av ett lager med brun humös sand (R5:11). Denna lagersekvens bör återspegla att ett lager

Fas 3	Stortorget
+3,5–3,1	Avröjning/rasering Bärlager (R4:2) Fyllnadslager (R4:3–8, 10, 16; R5:2–3, 6–10)
Fas 2	Bebyggelse
+3,1–2,5	Halvkällarbyggnad Avsatt lager (R4:11) Yngre golv (R4:9, 12) Sandlager (R4:13–14) Aldre golv (R4:15)
	Nedgrävning (R5:4–5)
+3,3	Avröjning/rasering Bärlager (R5:11–12)
+3,1	Ny bebyggelsenivå Sättsand (R5:13) Fyllnadslager (R5:14–15)
+3,05–2,5	Halvkällarbyggnad Fyllnadslager (R5: 14–15) Nedgrävning (R5:utan nr)
Fas 1	Pre-urbana aktiviteter
+2,8–2,9	Lerbotten Fyllnadslager (R5:16) Lera (R5:17)
+2,7–2,8	Bottensand

med sättsand för ett nytt golv, som följts av att ytterligare bärlager anlagts på platsen; sammanlagt två byggnadsnivåer. Eftersom området i fråga är i gränstrakten mot Helligesthus kirkestræde, kan sättsand och bärlager även vara underlag för gatunivåer.

Den närmast ovan beskrivna lagersekvensen har därefter grävt igenom av en nedgrävning (utan K-nr). De begränsade delar som fanns bevarade visade att denna varit grund (0,2 m), haft närmast vertikala kanter och plan botten. I anslutning till dess östra begränsning framkom ett avtryck efter en spetsad påle (R5:5). Mot bakgrund av att den påträffades i direkt anslutning till nedgrävningens ena kant, bör dessa båda varit delar av samma struktur. Under sådana förutsättningar har det varit en enklare konstruktion av bodkaraktär.

Ytterligare en nedgrävning grävs därefter genom lagren (utan K-nr). Denna omfattade en närmre sex meter lång sträcka mot väster. I dess östra respektive västra kanter fanns fördjupningar i den annars plana bottnen. Dessa bör vara fördjupningar efter borttagna väggkonstruktioner, mot bakgrund av dess bredd bör dessa ha varit konstruerade i grundmur. Lagerbilden i de båda kanterna vittnar om omfattande grävningens arbeten för att ta bort källarens murar. Bottnen var täckt av två generationer med lergolv (R4:12, 15) åtskiljda av ett tunt sandlager (R4:14).

De södra delarna – pre-urbana aktiviteter och gårdsplaner

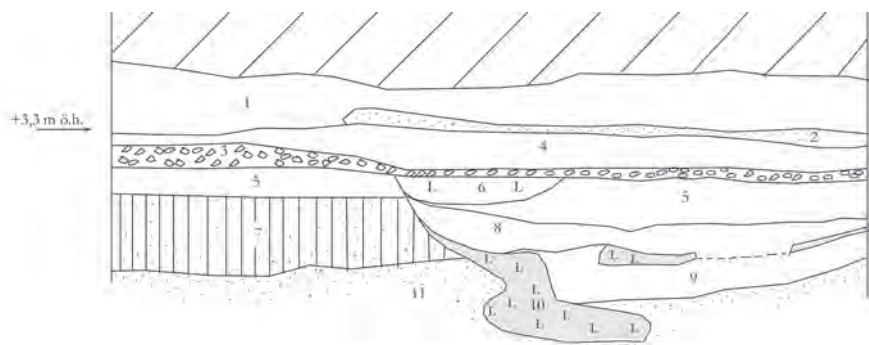
I de södra delarna av schakten fanns bevarade lämningar i såväl de östra som västra schaktväggarna. Även i detta område fördelar sig dessa i tre faser med markanvändande; pre-urbana aktiviteter med mer välbevarade rester efter marknivåer, bebyggelse och lerbottnar än längre norrut i schaktet, därefter två generationer med gårdsplaner samt spår efter avröjningar och markarbeten vid anläggandet av Stortorget.

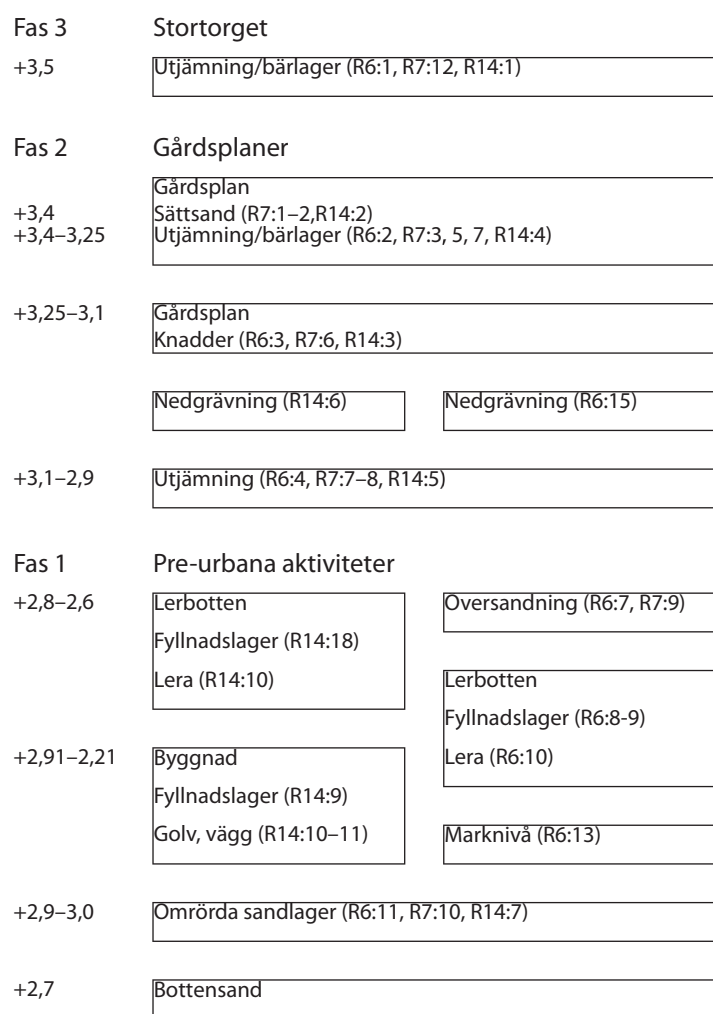
Mot bottensanden fanns samma typ av omtrampade humösa sandlager som framkommit i andra delar av det nuvarande Stortorget, dvs. marknivåer. Vad som sedan kan konstateras är att två nedgrävningar grävs genom dessa lager.

I de östra delarna var denna omfattande (R14: utan K-nr). Dess norra begränsning fanns inom det dokumenterade området, och detta framgick att nedgrävningen varit minst 2,4 m stor i nord-sydlig riktning (avseende dess överyta) och varit 0,7 m djup. Den norra kanten var sluttande i de övre delarna. Därefter fanns ett större parti med gul lera (R14:10) som skapade en 0,4 m bred avsats. Leran fortsatte även en bit ut på bottnen. Även om bevaringsförhållandena var bristfälliga, bör lämningarna varit delar av ett nedsänkt golvparti i en huskonstruktion. Nedgrävningen fylls sedan igen partiellt (R14:9), och i den fortfarande existerande fördjupningen anläggs en lerbotten (R14:10).

I de västra delarna anläggs ytterligare en lerbotten (R6:12). Denna var en ca 1,2 m i diameter stor och 0,3 m djup skålformad nedgrävning som klätts med ett 0,04 m tjockt lager gul lera. Det fanns tydliga spår efter användning i form av ett tunt fett sotlager direkt på leran (R6:10), samt ett kompakt sandlager invid

Figur 35. Sektionsritning av den östra schaktväggen i schakt MK 207:7. Lerbotten (R6:10) är tydligt urskiljbar i ritningens centrala nedre delar. Skala 1:40.

Figur 36. Markanvändningsdiagram avseende de södra delarna av schakt MK 207:7. Referenserna inom parantes anger ritningsnummer åtföljt av lagernummer.

dess södra kant (R6:13). Lerbotten täcktes initialt av lager vars utbredning dels fanns utanför själva kanterna, dels endast partiellt fyllde själva nedgrävningen. Detta ger intrycket av att ytan stått tom under en tid, och att området översandats (möjligen kan detta även ha varit faller gällande den närmast ovan beskrivna lerbotten i den östra delen av schaktet).

I hela den södra delen utjämnas därefter marken (jfr figur 36). I dessa grävs två trågformade nedgrävningar (R6:15, R14:6), vars rumliga utbredning inte har kunnat avgöras. På fyllnadslagren till dessa anläggs i sin tur två nivåer med knadderstensbeläggningar, med mellanliggande bär- och sättsandslager (jfr figur 36). På detta anläggs omfattande bärlager till Stortorget.

Schakt MK 207:5 – gårdsplaner och gatunivåer

Schaktet drogs från befintligt hus på torgets östra sida och vidare rakt västerut. Grundstenar till det befintliga huset kunde konstateras i schaktets östra del (R8). I de västra delarna fanns bevarade lagerföljder i schaktväggarna, samt i begränsade områden i anslutning till dessa. Schaktet grävdes inte i botten. Östra delen schaktades ned till ca 2,5 m ö.h. och den sydvästra ned till ca 2,2 m ö.h. Det moderna bärlagret var ca 0,7 m tjockt.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,7

Kulturlagertjocklek: > 1,4

Bottensand: -

Fynd: Ben (hantverksspill), keramik (BII:4, CII)

Ritning: 8–11, 15–16

Bevarade lämningar fanns fördelade i två områden; dels i de östra delarna av schaktet, i anslutning till kvarteret Claus Mortensen, dels i de västra delarna på det nuvarande Stortorget (i denna del fanns även bevarade områden). I de östra delarna framkom en sekvens med bär- och sättsandsnivåer som varit delar av gatunivåer. I de västra delarna påträffades tre nivåer med gårdsplaner, där rester efter kullerstensläggningar fanns bevarade i två av dessa. Eftersom den äldsta beläggningen endast fanns i delar av detta västra område, kan denna även ha varit ett partiellt nedsänkt golv i en byggnad som legat ut mot Södergatan.

De västra delarna av schaktet – gårdsplaner

Invid botten på hela den nord-sydligt orienterade västra utlöparen av schaktet fanns ett kompakt gödsellager, som i vissa områden även innehöll träffis, och som fungerat som bärlager (R11:13, R15:4, R16:6). I norr och söder var detta lager omfattande, mer än 0,4 m tjockt (jfr R15–16). I den västra schaktväggen var lagret dock tunnare. På relativt låga nivåer, i förhållande till de övriga delarna av schaktet, överlagrades detta av sättsand (R11:12) och en kullerstensläggning (R11:11). Därpå fanns ytterligare en sekvens med bärlager (R11:10), sättsand (R11:9) och kullersten (endast bevarade i de norra delarna av den östra schaktväggen; R11:15). I de övriga delarna av schaktet fanns endast en bevarad nivå med kullersten (även bevarad i plan i de norra delarna av schaktet; jfr R9–10), men vars nivåer överensstämde med den yngre i den östra schaktväggen. Dessa bör därför motsvara en och samma gårdsplan.

Detta innebär att den äldre beläggningen inte funnits i de västra delarna av schaktet och att det här funnits ett annat markanvändande. Den äldre beläggningen, med sättsandslager, kan också ha blivit avröjd. En alternativ förklaring kan även vara att kullerstenen inte representerar någon gårdsplan, utan varit en del av ett något försänkt golv i en byggnad som funnits närmast Södergatan i öster.

I de södra delarna framkom färgningar efter- och faktiskt bevarade pålar, som hade slagits ner genom stenläggningen (R16:4–5, 7). I denna del var även kullerstenen större i de västra delarna (0,2–0,3 m i diameter), medan beläggningen i öster bestod av småsten (0,1–0,05 m). Utan vidare sammanhang går det inte att avgöra vad detta har inneburit eller vad förändringarna i stenläggningen och pålarna haft för funktion. Men detta sammanfaller rumsligt med de dubbla nivåerna av stenläggning i den östra schaktväggen, och att detta samfällt tyder på att det funnits någon typ av gräns i markanvändandet i detta område.

I den östra schaktväggen fanns ytterligare bär- och sättsandslager (R11, 5, 6–8) bevarade över den tidigare omtalade yngsta stenläggningen.

+3,0	Gårdsplan Sättsand (R11:5) Bärlager (R11:6–8, R16:1) Fynd: CII
+2,8	Gårdsplan Kullerstensläggning (R9-10, R11:15, R15:5, R16:10–11) Pinnar (R16:4–5, 7) Sättsand (R11:9, R15:3, R16:3)
+2,7	Bärlager (R11:10, R15:4, R16:6)
+2,5	Gårdsplan/byggnad Kullerstensläggning (R11:11) Sättsand (R11:12)
+2,8–2,2	Bärlager (R11:13)

Figur 37. Markanvändningsdiagram avseende de södra delarna av schakt MK 207:5. Referenserna inom parentes anger ritningsnummer åtföljt av lagernummer.

De östra delarna av schaktet – gatunivåer

I de östra delarna av schaktet fanns bevarade lämningar i schaktväggen. Dels framkom grunden till det befintliga huset på hörnet mellan Stortorget och Kompanigatan (R8), dels en sekvens med bär- och sättsandslager.

Sekvensen med gatunivåer bestod nederst av tre sandlager (R8:3:8–10). I beskrivningarna anges att dessa saknat kulturinnehåll (tyvärr har inga nivåer inte heller noterats). De bör möjligen uppfattas som sättsand till borttagna gatubeläggningar. Därefter följde ytterligare tre lager (R8:3:5–7), som innehöll gul lera, slagg, sot, etc. och som bör varit bärlager. På detta fanns ytterligare ett sandlager, förmodligen sättsand (R8:3:4). Övriga delar bör ha bestått av moderna fyllnadsmassor.

Schakt MK 207:9 – bebyggelse

Schaktet var beläget i de sydöstra delarna av torget, i anslutning till Södergatans mynning. Det hade en huvudsakligen nord-sydlig orientering. De moderna fyllningarna dominerade schaktets östra sidas profil, dock fanns kulturlager längst ned med raseringslager och byggnadsrester. Den västra sidan hade något fler ostörda kulturlager, även där med raseringslager och bebyggelserester. Schaktet grävdes inte ned till botten sanden. Schaktdjupet uppgick till 2,3 m ö.h. De moderna fyllnadslagren var ca 1,8 m tjocka i de östra delarna (rörnedgrävning), och ca 1 m tjocka i väster. Eftersom de södra delarna av schaktet undersökts inom ramen för ett tidigare projekt (jfr Heimer, m.fl. 2007), har resultaten från detta integrerats i analysen av innevarande dokumentationsmaterial. Inga fynd tillvaratogs.

Djup moderna fyllnadsmassor: 1–1,8

Kulturlagertjocklek: > 0,–0,9

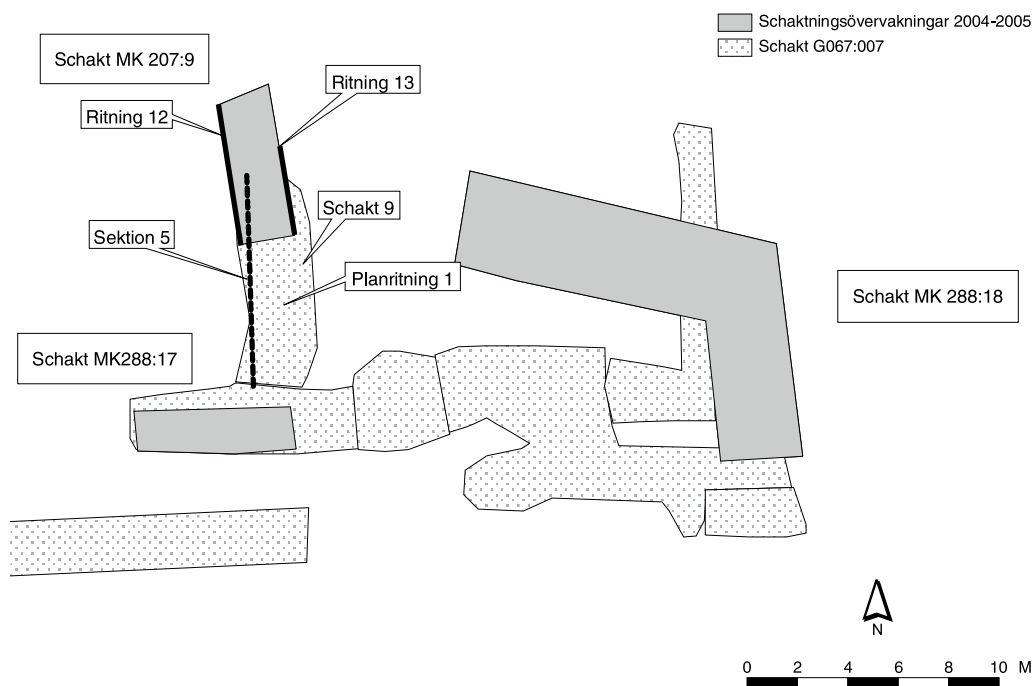
Bottensand: -

Fynd: Keramik (Bl:4)

Ritning: 12–13

Figur 38. Utbredning av schakt MK 207:9 i förhållande till tidigare övervakade ytor (G 067:007). Skala 1:300.

Lämningarna kunde fördelas i två huvudsakliga faser; först bebyggelse sedan de förändringar som utfördes i samband med att Stortorget anlades. Vad gäller bebyggelsen, kunde denna i sin tur indelas i fem olika skeden. Det äldsta huset hade kallmurad grundmurad vägg i syd, samt ler- och trägol. Efter detta uppförs en

ny byggnad, vars väggar var konstruerade på syllsten, samt därefter ytterligare en byggnad med tegelgolv. Därefter är det svårt att avgöra om de skiften som kunde konstateras innebar förändringar av befintliga byggnader eller konstruktion av nya. Utifrån dessa förutsättningar iakttogs ytterligare två golvnivåer.

Fas 1: Bebyggelse

I botten konstaterades ett 0,5 m tjockt brungrått sandlager, som hade inslag av träflis och träkol (SG R7:17). I beskrivningen av lagret anges även att det haft inslag av sjösand. Innehåll och tjocklek torde betyda att lagret påförts, att det inte varit fråga om en omtrampad markyta. Möjligen skall detta lager betraktas som rester efter beredningen av markytan till tomtmark.

På detta läggs ett gödsellager (R12:13, R13:25; SG R7:16), samt sandlager (R13:24, SG R7:14–15), vilka fungerat som bärlager och utjämnning inför anläggandet av en byggnad. I de södra delarna konstrueras därefter byggnadens södra mur, bestående av 0,4–0,6 m i diameter stora naturstenar i kallmur (R13:29). Ett skift fanns bevarat, men en av stenarna från ett övre skift hade förflyttats ner på det som varit ett av byggandens golv (R13:26). Muren hade minst varit 1,5 m bred. Ett fragmentariskt bevarat lerlager var den äldsta bevarade golvnivån (R12:9, R13:22), som någon tid därefter ersattes med ett trägolv (R13:19, SG R7:12) anlagt på ett mellanliggande bärlager (R13:21, 23).

Figur 39. Markanvändningsdiagram avseende de södra delarna av schakt MK 207:9. Referenserna inom parentes anger ritningsnummer åtföljt av lagernummer. Förkortningen SG betyder Södergatan och refererar till ritning nr 7 i rapporten från denna undersökning (jfr bilagor i Heimer, m.fl. 2007).

Fas 2	Stortorget	
3,36–3,1	Avröjning/rasering (R13:2–3, SG R7:1–3)	Vattenrör (R13:2, 15, SG R7: planritn 1)
Fas 1	Bebyggelse	
	Nytt golv/ny byggnad Bärlager (R13:5)	
	Nytt golv/ny byggnad Golvnivå, sättsand (R13:7–8) Bärlager (R13:11, SG R7:4–6)	
+ 2,9	Ny byggnad Tegelgolv med bärlager (R13:12, SG R7:5, 7) Mellanvägg (SG R7:18 & stock) Rasering/beredning (R13:13–16, SG R7:9, 19–20)	
	Ny byggnad Syllsten (R12:7, R13: 28) Sättsand (R13:17, SG R7:utan nr)	
+2,6	Rasering/beredning (R12:5–8, R13:18, 20, 26, SG R7:10–11)	
+ 2,5	Byggnad Trägolv (R13:19, SG R7:12)	Mur (R13:29)
	Bärlager till golv (R13:21, 23) Lergolv (R12:9, R13: 22)	
+2,25	Bärlager till golv (R13:24, SG R7:14–15) Bärlager till bebyggelse (R12:13, R13:25, SG R7:16)	
+2,4–1,8	Markberedning/fyllnadsmassor (SG R7:17)	
+1,8	Bottensand	

Lämningar efter raseringen av den närmast ovan beskrivna byggnaden, men på samma gång beredningen av marken för ny bebyggelse, var omfattande (jfr figur 39). Dessa arbeten omfattar inte bara raseringen av grundmuren, men även påförandet av tämligen omfattande volymer av jordmassor (jfr figur 39).

Den nya byggnad som uppfördes hade väggar som vilade på syllsten (R12:7, R13:28) och golv som var lagt på sättsand (R13:17, SG R7: utan nr; jfr även SG R7: planritning 1). Själva golvbeläggningsen var inte bevarad. I anslutning till en av syllstenarna fanns dels förmultnat trä (möjligen rester efter en träsyll) samt tegelskrot (möjligen rester efter väggarnas fyllnadsmaterial).

Återigen görs omändringsarbeten av sådan omfattning att det bör ha rört sig om uppförande av en ny byggnad (R13:13–16, SG R7:9, 19–20). Ett nytt bärlager till ett tegelgolv anläggs på dessa lager (R13:12, SG R7:5, 7, 18). Direkt på ett mindre bärlager i anslutning till dessa, påträffades en stock (SG R7:18, utan K-nr). Möjligen kan denna varit delar av en raserad mellanvägg, eller en syll till en sådan.

Efter detta har två ytterligare golvnivåer konstaterats. Mot bakgrund av de bristfälliga bevaringsförhållandena och den begränsade undersökningsytan går det inte att avgöra huruvida dessa är delar av förändringsarbeten inom existerande byggnader eller nybyggnationer (jfr figur 39).

Fas 2: Stortorget

På resterna efter det raserade huset anlades omfattande bärlager, innehållande raseringsmaterial (R13:2–3, SG R7:1–3). En bit av en trävattenledning fanns i de södra delarna av schaktet (R13:2, 15, SG R7: planritn. 1), direkt under moderna fyllnadsmassor. Ledningen var lagd i lerig grå humus med småsten, och bör ha lagts ner när vattenkonsten anlades på Stortorget.

Schakt MK 288:18 – trävattenledning

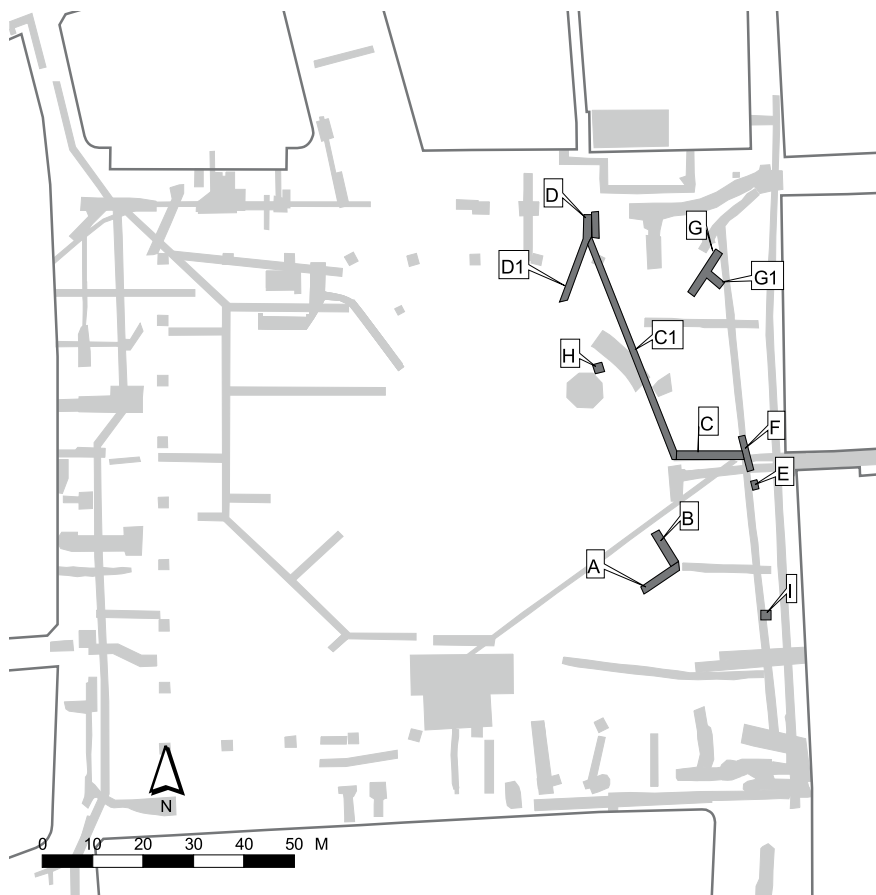
Schaktet grävdes i två etapper. Först en del om ca 11 x 3,5 m och sedan en om ca 7 x 3 m. Den arkeologiska övervakningen försvårades av omständigheter som stort schaktdjup, åtminstone 3 m på vissa ställen och läckande rör som delvis vattenfylld schaktet. Så vitt det gick att bedöma upptogs dock hela schaktet av moderna fyllningar. Den enda arkeologiska observationen var ett stycke vattenledning i trä på ca 2 m djup. Sannolikt låg den inte i ursprungligt läge. Bottensanden kunde inte observeras.

Övriga schakt i Södergatans förlängning på Stortorget

Sammanlagt upptogs ytterligare tre schakt i de östra delarna av Stortorget Schakt MK 207:6, 8; MK 288:17). Schaktbottnarna fanns på nivåer mellan 2,5 till 2,7 m ö.h. Bottensanden framkom inte.

KOMPANIGATAN

Fyra schakt grävdes i Kompanigatan (schakt MK 207:2–4, 10). Endast i ett av dessa framkom äldre lämningar (schakt MK 207:4). I dess östra schaktvägg fanns ett 0,5 m brett parti med en bevarad lagersekvens. Av dokumentationsmaterialet (R8: profil 1) framgår att den mot schaktbotten fanns ett tunt lerlager. På detta fanns först ett sandlager, åtföljt av mörk humus samt ett omfattande lager med mörkare sandig humus (0,7 m tjockt). Därefter noterades tre nivåer med lager som i sektionsritningen är skrafferade som sand. Sannolikt bör lämningarna ha varit delar av olika gatukonstruktioner. Inga fynd tillvaratogs.

Schaktningsövervakning år 1978

Schaktningsövervakningarna genomfördes till följd av byten och renoveringar av vatten- och avloppsledningar i Stortorget's östra delar. Sammanlagt grävdes elva schakt. Framförallt dokumenterades lämningar som fanns bevarade i schaktväggarna, i enstaka fall även sådana som framkommit i plan (med tillhörande beskrivningar i dagboksformat). Föreliggande rapport är en redovisning av det upprättade dokumentationsmaterialet (som finns arkiverat på Malmö Museer), samt en bearbetning och redovisning av de huvudsakliga undersökningsresultaten. Särskild uppmärksamhet har ägnats iakttagelser av vikt för de problemställningar som formulerades inför 2005-års undersökning.

Figur 40. Schakten på Stortorget 1978. Skala 1:1 500.

DOKUMENTATIONSMATERIALET

Undersökningsområdet var uppdelat på flera olika schakt (A–I), och varje schakt tilldelades separata inventarie- och arkivnummer. I arkivet förvaras delarna under sina respektive nummer, utom schaktbeskrivningarna som förvaras under G

Tabell 8. Förteckning över schakten och deras numrering.

Schakt	Inventarienummer	Arkivnummer	Dokumentationsmaterial
A	MHM 06173	G 065:09	1 sektionsritning, 1 planritning
B	MHM 06173	G 065:09	-
C, C1	MHM 06174	G 065:10	2 sektionsritningar, 2 planritningar
D, D1	MHM 06177	G 065:13	1 sektionsritning, 1 planritning
E	MHM 06176	G 065:12	1 sektionsritning
F	MHM 06175	G 065:11	1 sektionsritning
G, G1	MHM 06178	G 065:14	2 sektionsritningar, 1 planritning
H	MHM 06179	G 065:15	1 sektionsritning
I	MHM 06180	G 065:16	2 sektionsritningar

065:09. De stratigrafiska objekten som dokumenterades vid undersökningen har inte registrerats, utan finns endast avbildade och beskrivna i ritningsmaterialet.

UNDERSÖKNINGSRESULTAT

Den sammanlagda ytan på de elva schakten var 174,5 m², vilket uppgår till ca 0,9 % av det 19 530 m² stora torget. Bevarade äldre lämningar framkom i alla utom ett av schakten. I de områden där det fanns bevarade lämningar uppgick djupet på de moderna fyllnadslagren till 0,2 till 1,1 m. Till största del var lämningarna bevarade i schaktväggarna. Ofta är det endast i delar av dessa som det funnits äldre lämningar. I fyra av schakten framkom dock områden med kulturlager, men dess omfattning har inte kunnat fastläggas. Av beskrivningarna att döma upprättades inte heller planritningar konsekvent varje gång kulturlagerområden påträffades. Med undantag för två schakt konstaterades även att äldre lämningar fanns bevarade under schaktbotten. Kulturlagrens omfattning har därför endast kunnat bedömas utifrån dessa förutsättningar; att de är mer än en meter tjocka. I de två fall där bottensanden konstaterats uppgick kulturlagerdjupet till 0,8 till 2,1 m.

Rostockergården: Fem schakt (schakt C, D, D1, G1, H) berörde platsen för Rostockerköpmännens laghus. I dessa framkom mestadels diffusa byggnads lämningar i form av bärlager och fragment av lergolv; det har endast varit möjligt att definiera att schakten varit belägna i kvartersmark (till skillnad från gatumark). I de norra delarna, i och i anslutning till Helligesthus kirkestrede, fanns kraftiga raseringslager med tegelskrot och annat byggnadsavfall. Lagren har med all säkerhet tillkommit i samband med att Stortorget anlades, men innehållet bör ha kommit från intilliggande byggnader, bl.a. den tegelbyggnad som påträffades i det nordöstra hörnet av tomten (vid 2004-års undersökning). I de södra delarna av tomten fanns de mest välbevarade lämningarna. Här påträffades bl.a. rester efter en kullerstensbelagd gårdsplan, samt syllstenar, golv och ugnsfundament till en byggnad som legat ut mot Södergatan. Såväl gårdsplanen som byggnaden dokumenterades även vid 2004-år undersökning (jfr ovan).

Kvartersbebyggelse: I två schakt framkom byggnads lämningar (schakt A och B; tomt 9). Det fanns rester efter en nord-sydligt löpande ränna, möjligen en gränsmarkering, samt intilliggande rester efter lergolv, bärlager och syllstenar. I de västra delarna fanns tydliga sättningar, vilket betyder att det funnits en större nedgrävning, möjligen en källare, under schaktbotten

Gatunivåer: I fyra schakt påträffades lämningar efter olika gatunivåer (schakt D, D1, E och G). Lämningarna bestod av sekvenser med bär- och sättsanslager. Bär-lagren innehöll, i högre utsträckning än vid 2004 och 2005 års undersökningar,

Tabell 9. Schakt med bevarade äldre lämningar. Observera att storleken på schakt I endast är ungefärlig.

Schakt	Area (m ²)	Bottensand (m ö.h.)	Kulturlager tjocklek (m)	Moderna fyllnads-massor (m)	Kommentarer
A	13,6	-	> 0,7	0,2–0,5	Byggnads lämningar
B	13	-	-	-	Endast en sten dokumenterad
C	22,1	-	> 1	0,6–0,7	Gårdsplaner, byggnads lämningar
C1	62,6	-	-	-	Inga bevarade lämningar
D	7,3	-	> 1	0,7–0,9	Raseringslager
D1	17,7	-	> 0,9	0,9	Raseringslager
E	2,3	-	> 1,1	0,9–1,1	Gatunivåer
F	9,3	-	> 1,2	0,7–0,9	Gatunivåer
G	16,4	-	> 0,8–1	0,5–0,6	Gatunivåer
G1	5,6	2,8	0,8–1	0,6–0,7	Pre-urbana lämningar, byggnadsrester
H	3,6	-	> 0,7	0,7–0,9	Kvartersmark
I	1	1,5	2,1	0,6–0,7	Gatunivåer

organiskt material som främst bestod av gödsel. Det framkom endast sättsand, gatu- beläggningar var inte bevarade, vilket bör indikera att dessa varit belagda med kullersten.

Pre-urbant: I ett schakt (schakt G1) framkom lämningar som tillkommit och brukats före det att området stadsplanläggs. Det rör sig om omtrampade marklager och en lerbotten.

Bottensanden: Nivån på bottensanden fanns på 2,8 m ö.h. i de nordöstra delarna av torget, på 1,5 m ö.h. i de sydöstra.

Fyndmaterialet

Det tillvaratagna fyndmaterialet består av 18 föremål, varav merparten utgörs av lösfynd. I den mån fynden har varit till hjälp med datering av lämningar har de nämnts i beskrivningen av respektive schakt.

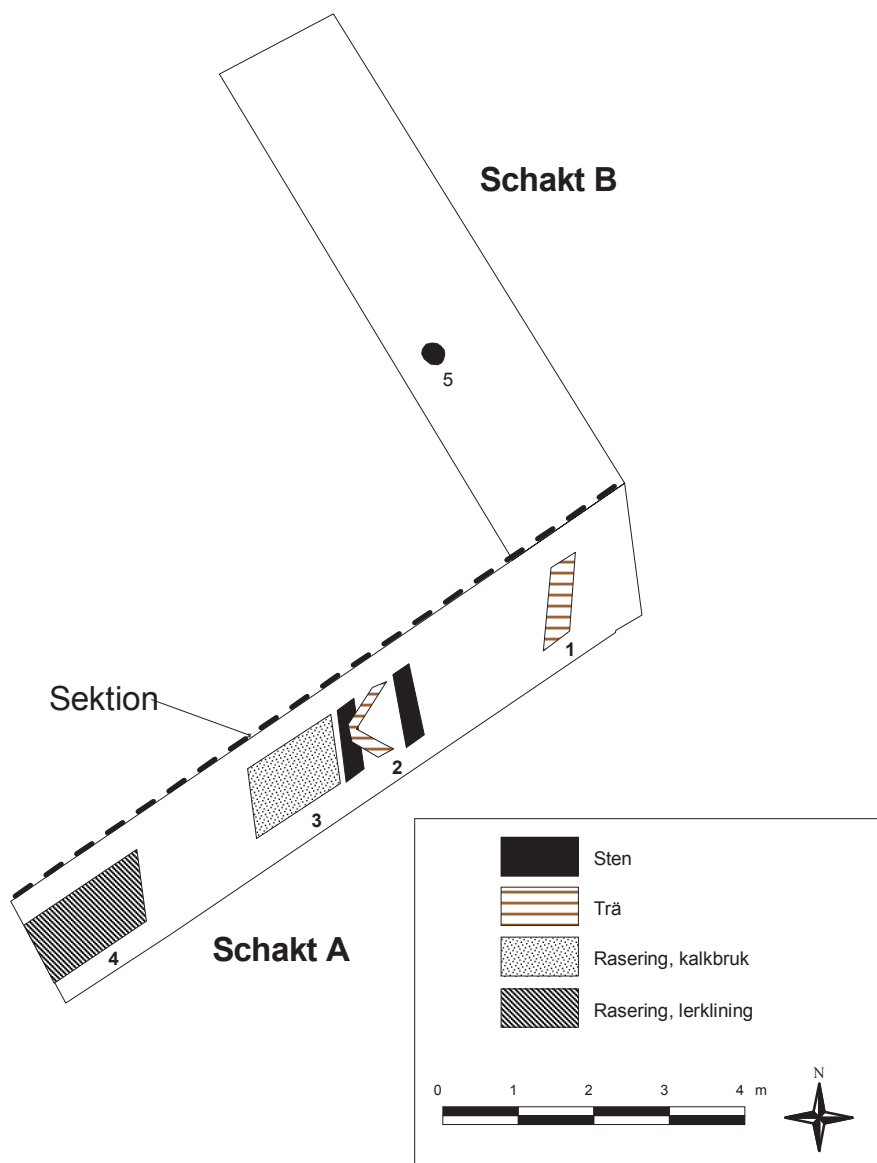
Schakt A – byggnadslämningar

Schaktet mätte ca 9 x 1,5 m i plan. Schaktdjupet var mellan 0,8 m och 1,1 m, d.v.s. bottennivån låg på 3,15–3,45 m ö.h. De moderna bärlagens tjocklek var 0,2–0,5 m. Kulturlager till en tjocklek av upp till 0,7 m genomgrävdes och dessa fortsatte längre ned. Bottensanden framkom inte. Schaktväggen i nordväst do-

Material	Typ	Antal
Keramik	Bl:4	12
Keramik	Cl:2	1
Keramik	Kakel	3
Glas	Kärl	1
Bergart	Bryne	1
Summa		18

Tabell 10. Registerade och magasinerade fynd från undersökningarna år 1978.

Figur 41. Arkeologiska lämningar i schakt A och B. Skala 1:100. Siffran 1 markerar platsen för plank från klinkbyggd båt; 2, ränna; 3, utbredningen av raseringslager med kalkbruk; 4, utbredning av raseringslager med bränd lera och tegelkross; 5 (schakt B), sten som möjligen är en del av den tidigare omnämnda rännan.

kumenterades i sektion längs en sträcka av 9 m. Vissa lämningar dokumenterades även med planritning (jfr figur 41).

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,2–0,5

Kulturlagertjocklek: > 0,7

Bottensand: -

Fynd: Keramik (Bl:4), inte tillvarataget

I de östra delarna av schaktet framkom öst-västligt orienterade plankor (jfr 1 i figur 41). Dessa var sekundäranvända, och hade ursprungligen varit delar av en klinkbyggd båt. De (+3,5 m ö.h.) fanns på en nivå som enligt den upprättade sektionen skulle motsvara kontaktytan mellan ett sättsandslager (vit sand; L7) och ett bärlager (lager 6). Dessa båda lager bör funktionellt höra samman, dvs. vara del av fundamentet till Stortorget. Under sådana förutsättningar bör plankorna inte varit någon broläggning, utan ha varit delar av de raseringsmaterial som fanns i bärlagret.

I schaktet och i de undersökta delarna av kulturlagren, framkom med undantag av Stortorgslämningarna, minst två olika mark- och byggnadsnivåer.

Äldsta nivån, belägen i de centrala delarna, bestod av rester efter en byggnad; ett lager med gul lera, som förmodligen varit golv (L9) samt ett gödselbemängt bärlager (L10).

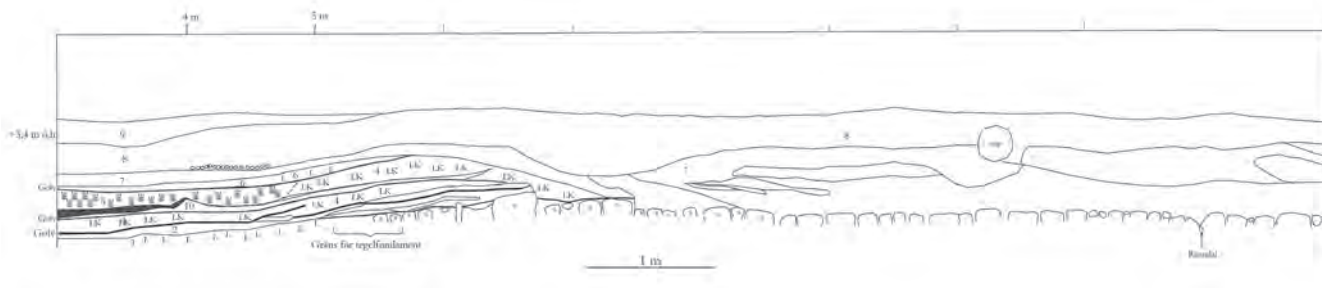
Därefter konstrueras ett nytt bärlager (L8). Från denna nivå grävdes en närmast nord-sydligt orienterad ränna (jfr figur 41). Fyllnadslagren, som var gödselbemängda, var äldre än bär- och sättsandslagren till Stortorget. Botten av rännan grävdes inte fram men provstickning avslöjade att botten varit klädd med flätverk. Fyllningen i rännan daterades till 1500-tal genom fynd av keramik, yngre rödgods. På ömse sidor om denna fanns två parallella rader med stenar (0,05–0,3 m i diameter). Den västra av dessa kan, enligt sektionen, ha varit i bruk samtidigt som rännan. Den östra var både belägen på en lägre nivå och i ett äldre lager (onummerat), vilket innebär att denna inte hört samman med rännan. Om rännan däremot varit en gränsmarkering, mellan olika tomter eller mellan olika typer av markanvändande, kan den östra stenraden indikera att en sådan funnits under fler än ett skede.

I de östra delarna fanns tydliga sättningar; lagren sluttade nedåt i östlig riktning. Detta bör betyda att det under schaktbotten, bör finnas en äldre och större nedgrävning. I de västra delarna framkom lager som innehöll rikligt med raseringsmaterial (jfr figur 41). Lagren var skilt från området med bevarade lämningar, i de centralare delarna av schaktet, av en modern nedgrävning. Att döma av de avröjningar som gjordes vid Stortorgsanläggningsarbetena i de centrala delarna, där det fanns en nedgrävningsliknande urschaktning mot väster, bör dessa raseringsmassor ha påförts under samma tid.

Schakt B – sten

Schakt B mätte ca 7,5 x 1,5 m i plan och hängde ihop med schakt A. Det upptogs till största delen av moderna fyllnadsmassor i nedgrävningar för ledningar och kablar. I de små orörda partierna var lagerföljden så lik den i schakt A att sektionen bedömdes som onödig. Uppgifter om schaktdjupet saknas men det kan antas vara ungefär detsamma som i schakt A.

En arkeologisk iakttagelse gjordes. En sten (storlek: 0,20 x 0,18 m) som ansågs kunna höra till rännan i schakt A påträffades i sydvästra schaktväggen och dess läge mättes in. Den låg (liksom de västra stenarna i schakt A) packad i gul lera som fortsatte åt nordväst. Rännan har, om detta stämmer, alltså böjt av österut norr om schakt A.

Schakt C – byggnadslämningar och gårdsplaner

Ett 13 m långt och 1,35 m brett öst-västligt schakt grävdes utanför Rådhusets sydvästra hörn. Schaktdjupet var 1,4–1,7 m (djupast i öster) och schaktbottens nivå låg på 2,6–3,0 m ö.h. Den översta biten om 0,6–0,7 m bestod av moderna fyllnadsmassor. Kulturlagren genomgrävdes inte helt och bottensanden framkom inte.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,6–0,7

Kulturlagertjocklek: > 1

Bottensand: -

Fynd: Keramik (Bl:4, Cl), ej tillvarataget

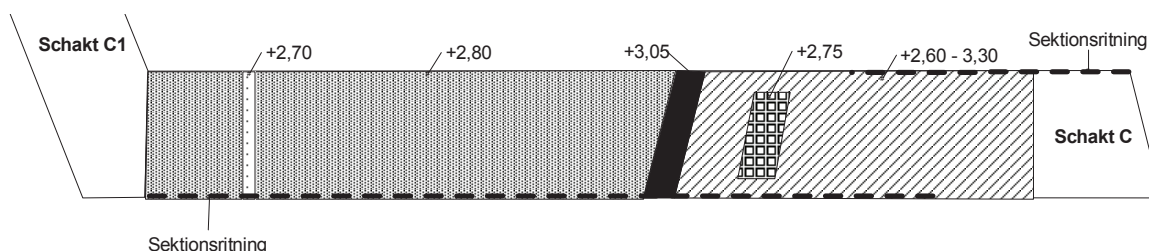
Den östligaste delen av schaktet upptogs av moderna fyllnadsmassor i nedgrävningar för tidigare rör och en brunn, men till största delen var lämningarna intakta. Tio meter av den södra schaktväggen dokumenterades i sektion samt tre meter av den norra, vilken i övrigt var störd av en modern rörnedgrävning.

Lämningarna i schaktet skilde ut sig i två delar med olika karaktär (jfr figur 43). I västra delen av schaktet fanns tjocka gödsellager över en stenläggning som åt öster begränsades av en syllstensrad. I anslutning till denna och vidare österut, fanns bebyggelselager med sammanlagt tre golvnivåer. Den västra delen av schaktet handgrävdes delvis och stenläggningens yta rensades fram, varefter schaktet inte grävdes djupare.

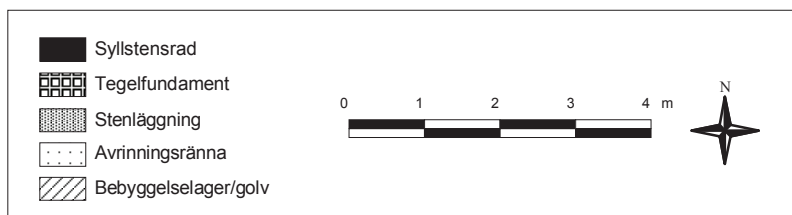
Stenläggningen, som har varit en del av en gårdsplan, bestod av stenar med storleken 0,1–0,2 m satta i grå lera. De bildade en plan yta på 2,80 m ö.h. vars begränsningar åt norr, söder och väster inte framkom. I västra delen bildade några försänkta stenar en rännadal som löpte i nord-sydlig riktning. Kullerstensläggningen var belägen på samma nivå och hade samma utformning som den som framkom vid 2005-års undersökningar (schakt MK 205:5).

Syllstensraden i öster bestod av större stenar (ca 0,3 m) som stack upp till en något högre nivå (3,00–3,05 m ö.h.). På de lodfoton som togs av hela stenläggningen framgår att syllstensradens riktning inte varit rakt nord-sydlig utan

Figur 42. Sektionsritning över den södra schaktväggen i schakt C. Observera att ritningen inte är skalenlig.

Figur 43. Lämningar i schakt C. Skala 1:100.

Figur 44. Stenläggningen i schakt C, från öster. Foto Sven Rosborn.

snarare nno-ssv. I ett gödsellager omedelbart ovanför stenläggningen hittades två keramikskärivor, en tillverkad i stengods (CII) och en i yngre rödgods (BII:4), vilket indikerar att stenläggningen tagits ur bruk tidigast under senmedeltid. Gödsellagret har fungerat som bärlager till ytterligare en gårdsplan. Det enda som fanns kvar av denna var rester efter ett sättsandslager (+3,3 m ö.h.).

I den östra delen av schaktet har tre golvnivåer konstaterats. Den nedersta fanns i schaktets botten vid 2,60 m ö.h. och sluttade något uppåt i väster där den låg upp mot syllstenarna vid 2,95 m ö.h. Golvlageret bestod av gulgrå lera och dess tjocklek är inte känd. I anslutning till detta golv påträffades också ett fyrkantigt tegelfundament strax öster om syllstenarna, vilket bör ha varit ett ugnsfundament.

Ett tunt lager av gulgrå och brun lera samt en del förmultnade trärester överlagrade det första golvet varpå en ny golvnivå följde, även den av stampad lera. Höjden varierade mellan 2,65 i öster och 3,20 m ö.h. ovanpå syllstenarna.

Flera lager sot och raseringsmassor skilde de två nedre golvnivåerna från den översta. Raseringslagren innehöll ansevärliga mängder bränd lerklining, hade en sammanlagd tjocklek av ca 0,4 m och sträckte sig även över och utanför syllstensraden. Den översta golvnivån av stampad lera låg på 3,10–3,40 m ö.h. och var även delvis belagd med knaddersten.

Schakt C1 – inga bevarade lämningar

Sammanhängande med schakt C upptogs ett schakt på ca 45 x 1,3 m. Schaktdjupet var endast ca 0,7 m och orörda kulturlager berördes endast i ringa utsträckning. Vad som påträffades var ett smetigt gödsellager, på sina ställen så grunt som 0,2 m under markytan. De moderna bärlagren var alltså anmärkningsvärt tunna. Höjden på markytan var ca 4,3 m ö.h. De översta bevarade kulturlagren har alltså legat på ca 4,1 m ö.h. och schaktets botten på 3,6 m ö.h.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,2

Kulturlagertjocklek: > 0,5

Bottensand: -

Fynd: -

Schakt D – raseringsmassor

Tvårs över Kyrkogatan vid Stortorgetets norra sida upptogs ett ca 7 m långt och 1,4 m brett schakt. Då busstrafiken inte fick störas skedde grävning och dokumentation nattetid. Schaktdjupet var 1,7 m längs en sträcka av 2 m i södra delen och ca 1,2 m i resten av schaktet. Bottennivån var alltså 2,70 m ö.h. i söder respektive 3,20 m ö.h. i norr. Ned till ett djup av 0,7–0,9 m fanns bara recenta fyllningar, därunder kulturlager som fortsatte längre ned än schaktets botten. Bottensanden framkom inte.

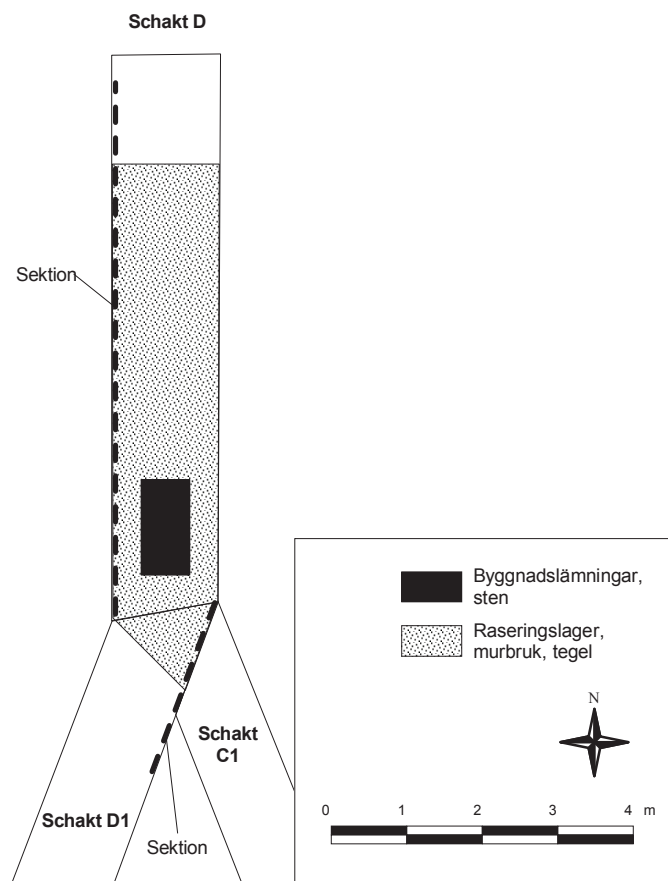
Djup moderna fyllnadsmassor: 0,7–0,9

Kulturlagertjocklek: > 1

Bottensand: -

Fynd: -

Den västra schaktväggen dokumenterades i sektion. Med undantag för någon meter längst i norr där kulturlagren var förstörda av recenta nedgrävningar bestod de av raseringslager med storstenstegel och kalkbruk. I söder, där schaktet var något djupare påträffades även några stenar (storlek 0,2–0,3 m) vid 3,0–3,2 m ö.h. i raseringslagren. I schaktbotten låg två större stenar i kalkbruk, vid en höjd av ca 2,75 m ö.h. De mätte ca 0,5 x 0,35 m, hade nord-sydlig orientering och tolkades som grundstenar till en byggnad.

Schakt D1 – raseringsmassor

I förlängningen av schakt D söderut och något vinklat åt väster schaktades ytterligare en sträcka om ca 13 m, grundare än schakt D. Längst i norr var djupet ca 1,2 m men redan två meter söderut hade schaktdjupet minskat till 1,0 m. Schaktbotten har alltså legat på 3,2–3,4 m ö.h.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,9

Kulturlagertjocklek: > 0,9

Bottensand: -

Fynd: -

Den östra schaktväggen dokumenterades i sektion längs en sträcka av 2,6 m i anslutning till schakt D (se figur 5). I norra delen av denna sektion fortsatte de kraftiga raseringslagren ca 1,3 m söderut. Söder därom fanns sandblandad humus med inslag av gul lera, tegelkross och kalkbruk. En planritning av området där schakt D övergår i D1 visar hur raseringslagren smalnar av när schakt D1 viker av västerut. Detta tolkades som att den byggnad som grundstenarna har tillhört, och från vilken raseringslagren har kommit, har legat österut.

Schakt E – gatunivåer

Schaktet grävdes för en avloppsbrunn och mätte ca 1,5 x 1,5 m i plan. Djupet var ca 2 m och schaktets botten låg på 2,2 m ö.h. Bottensanden påträffades inte. Ned till ett djup av 1,0–1,2 m (d.v.s. 3,1–3,3 m ö.h.) upptogs schaktet av recent fyllning i en nedgrävning för gasledning.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,9–1,1

Kulturlagertjocklek: > 1,1

Bottensand: -

Fynd: -

Figur 45. Arkeologiska lämningar i schakt D och D1. Skala 1:100.

En sektionsritning över östra schaktväggen upprättades. Det understa påträffade lagret bestod av brunt grus. Därpå följde ett lager sandig gödsel med en del träflis och småsten, ett lager sand samt ännu ett gödsellager med trärester. Det bör med andra ord varit fråga om en sekvens med bärlager, sättsand (gatunivå) samt bärlager.

Schakt F – gatunivåer

Schaktet grävdes för en avloppsbrunn och anslutande rör. Det mätte ca 7 x 1 m och löpte i nnv-sso riktning. I norra delen, längs en sträcka av 2 m grävdes det till ett djup av ca 1,9 m, med bottennivå på 2,3 m ö.h. Resten av schaktet grävdes 1,1–1,2 m djupt och bottennivån var 3,0–3,1 m ö.h. Bottensanden påträffades inte, trots att provstick gjordes ned till ca 2,0 m ö.h. De översta 0,7–0,9 m bestod av recenta fyllnadsmassor. Den östra schaktväggen ritades i sektion. Kulturlagren bestod mestadels av gödselblandad sand, varvat med renare sand- eller gödsel-lager.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,7–0,9

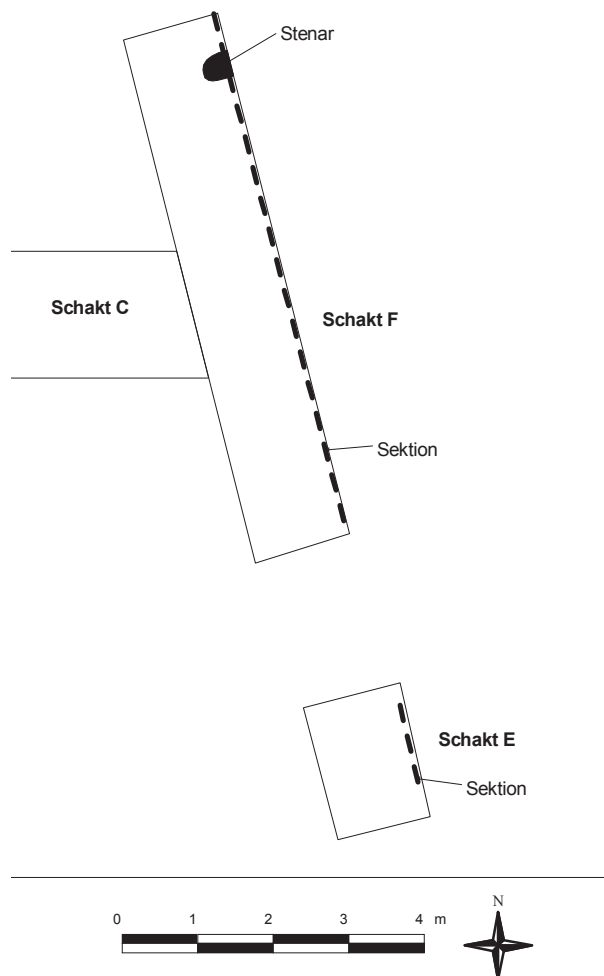
Kulturlagertjocklek: > 1,2

Bottensand: -

Fynd: -

Endast en meter från den norra schaktkanten påträffades några stenar på ca 2,6 m ö.h. Stenarna var lagda på ett vitbrunt sättsandslager, vars utbredning fanns på ömse sidor av stenarna. Lagren över denna nivå var olika. Norrut fanns ett lager med humös sand, söderut fanns ett gödsellager. Därefter påförs ytterligare ett sättsandslager över hela det aktuella området, som i sin tur skars av en nedgräv-

Figur 46. Lämningar i schakten E och F. Skala 1:100.

ning med åtföljande, gödliga fyllnadslager. Dessa skillnader bör kunna förklaras av att området varit beläget i närheten en kvartersgräns, där sekvenserna med sand- och gödsellager varit delar av gatunivåer.

Schakt G – gatunivåer

Måttuppgifterna i dokumentationsmaterialet vad gäller placeringen av schakten G och G1 är något motstridiga. De har placerats i ungefärlig position och riktning men felmarginalen är större än för de andra schakten, kanske upp till ett par meter. Schakt G var ca 10 m långt och 1 m brett och löpte i nordöstlig-sydvästlig riktning. Schaktdjupet var 1,0–1,5 m med den djupaste delen i nordöst. Schaktets botten låg på 2,70–3,20 m ö.h. och bottensanden påträffades inte. Översta delen av schaktet upptogs av recenta fyllnadsmassor med en tjocklek av 0,5–0,6 m.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,5–0,6

Kulturlagertjocklek: > 0,8–1

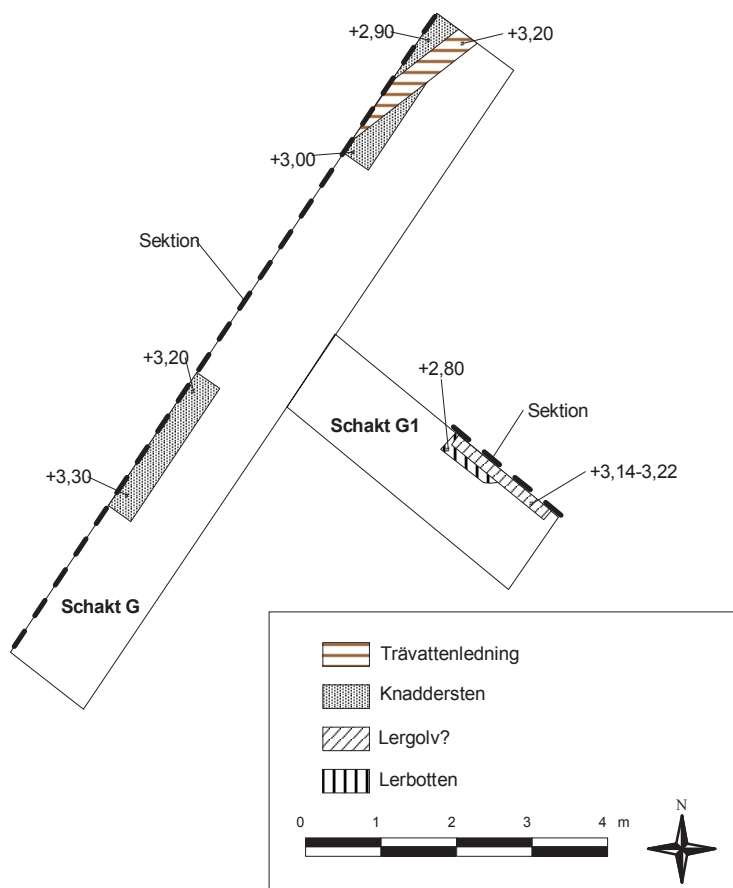
Bottensand: -

Fynd: -

Den nordvästra schaktväggen ritades i sektion. En trävattenledning som skar snett genom schaktet dokumenterades även i plan för att dess riktning skulle framgå. En betydande del av schaktväggen upptogs av fyllning i nedgrävningen för denna trävattenledning. De övre kulturlagren bestod mest av sandig humus och renare sand.

Längre ner, vid ca 3,0–3,4 m ö.h. påträffades gödsellager och strax därunder, vid 2,90–3,30 m ö.h. ett knadderstenslager som sluttar nedåt åt nordöst. Det saknades i ett parti där schaktet var grundare men har troligen hängt samman hela sträckan om ca 8 m. Vid knadderstenslagrets slut åt sydväst befann det sig precis i schaktets bottennivå och kan möjligen ha fortsatt längre. Det var bara längst i

Figur 47. Arkeologiska lämningar i schakten G och G1. Skala 1:100.

nordöst som knadderstenslagret genomgrävdes. Där fanns ytterligare ett gödselager, som till en del låg direkt under stenarna men längre åt nordöst skildes från dem av ett lager ljusbrun sand.

Över knadderstensbeläggningen fanns minst två ytterligare gatunivåer, be- lagda av sekvenser med bärlager och sättsand.

Schakt G1 – pre-urbana lämningar och byggnadsrester

Schaktet mätte ca 3,5 x 1 m i plan och gick i rät vinkel från schakt G i riktning sydöst. Schaktdjupet var 1,7 m och botten låg på 2,60 m ö.h. Bottensanden påträffades vid 2,80 m ö.h. Kulturlagren var ca 0,8–1,0 m tjocka och de recenta fyllnadsmassorna omfattade ca 0,6–0,7 m.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,6–0,7

Kulturlagertjocklek: 0,8–1

Bottensand: 2,8 m ö.h.

Fynd: -

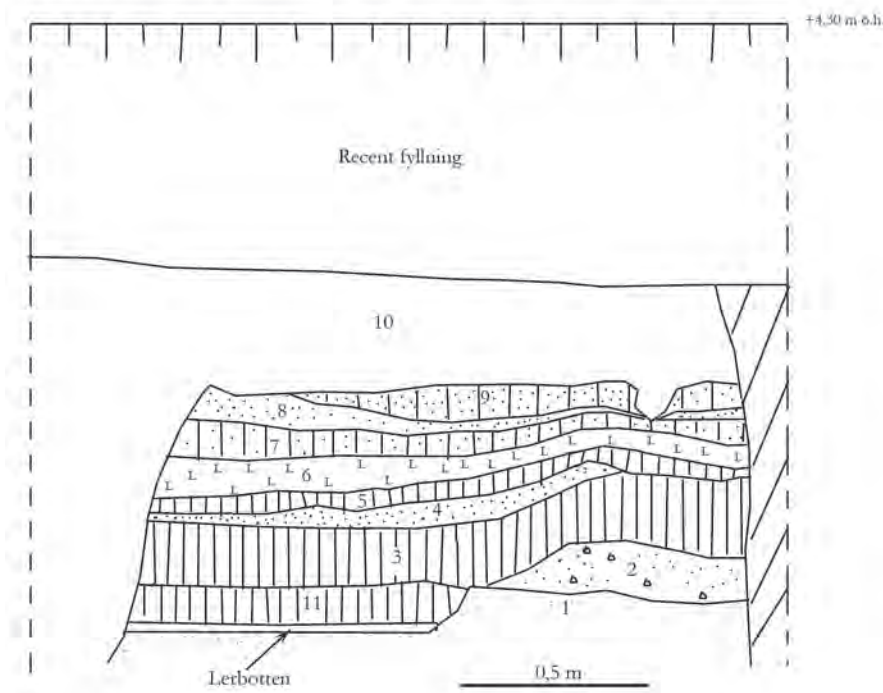
Nordöstra schaktväggen dokumenterades i sektion längs en sträcka av två meter (jfr figur 8). Längst ned i bottensanden påträffades en nedgrävning med plan lerklädd botten och smetig gödsel- fyllning (jfr figur 7). Dess nedgrävningskant syntes i bottensanden vid 2,80 m ö.h. och botten låg på 2,68 m ö.h. Ovanför nedgrävningen låg ett ca 0,2 m tjockt lager mörkgrå humus med inslag av sand och lera, därpå ett lager brungul sand samt ett gödsellager. Med en överyta på 3,14–3,22 m ö.h. följde sedan ett påfört lager gulgrön lera (0,05–0,10 m tjockt), vilket möjligen har varit ett golv. Ovan leran fanns några lager sand och sand- blandad humus.

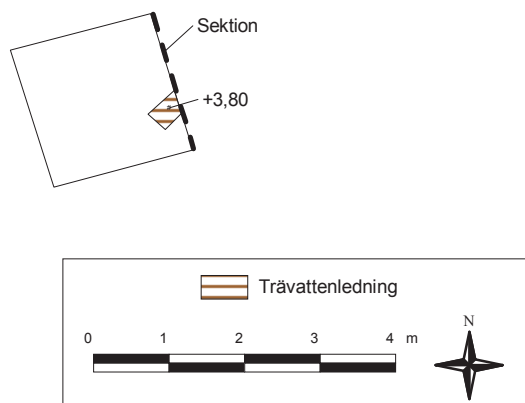
Den äldsta nedgrävningen representerar en lerbotten, som användes för fisk- beredning under marknadstiden, och som varit i bruk före det att området stads- planeläggs. De yngre lagren, fyllnadslagret undantaget, bör ha fungerat som bär- lager till bebyggelse (de gödliga lagren), som sättsand till borttagna golvbeläg- ningar. Lerlagret bör dock kunna ha fungerat som golv.

Schakt H – kvartersmark

Ett kvadratisk 1,9 x 1,9 m stort schakt togs upp några meter sydöst om fontänen. Det grävdes till ett djup av 1,6 m och schaktbotten låg på 2,7 m ö.h. Bottensan-

Figur 48. Sektionsritning schakt G1. Skala 1:20.

den påträffades inte. Endast de översta 0,2 m har tolkats som recent fyllning men allt ned till ett djup av 0,7–1,0 m beskrivs som omrörda fyllnadsmassor.

Figur 49. Schakt H. Skala 1:100.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,7–0,9

Kulturlagertjocklek: > 0,7

Bottensand: -

Fynd: -

Den östra schaktväggen dokumenterades. Kulturlagren bestod till stor del av ett och samma smetiga gödsellager, gulbrunt med fläckar av grå lera, trärester, träkol, ben och småsten. I detta minst 0,9 m tjocka lager som fortsatte ned under schaktbottens nivå fanns insprängda linser och partier av sand och lera. En trävattenledning påträffades på en höjd av 3,80 m ö.h. i vad som beskrevs som omrörda fyllnadsmassor. Sannolikt är sand- och lerpartierna inte beståndsdelar i ett sammanhållet gödselbemängt lager. Snarare har detta bestått av flera stratigrafiska objekt, vars innehåll varit så likartat att det inte observerats vid dokumentationstillfället. Om så varit fallet, bör inslagen av gul lera indikera att schaktet var beläget i ett område som fungerat som kvartersmark snarare än som gata.

Schakt I – gatunivåer

Schaktets position har kunnat fastställas, men inte dess storlek eller orientering. På kartan har det markerats schematiskt som 2 x 2 m. Schaktdjupet var 2,8 m och botten låg på 1,4 m ö.h. Bottensanden påträffades vid 1,50 m ö.h. De översta 0,6–0,7 m bestod av recenta fyllnadsmassor.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,6–0,7

Kulturlagertjocklek: 2,1

Bottensand: 1,5 m ö.h.

Fynd: -

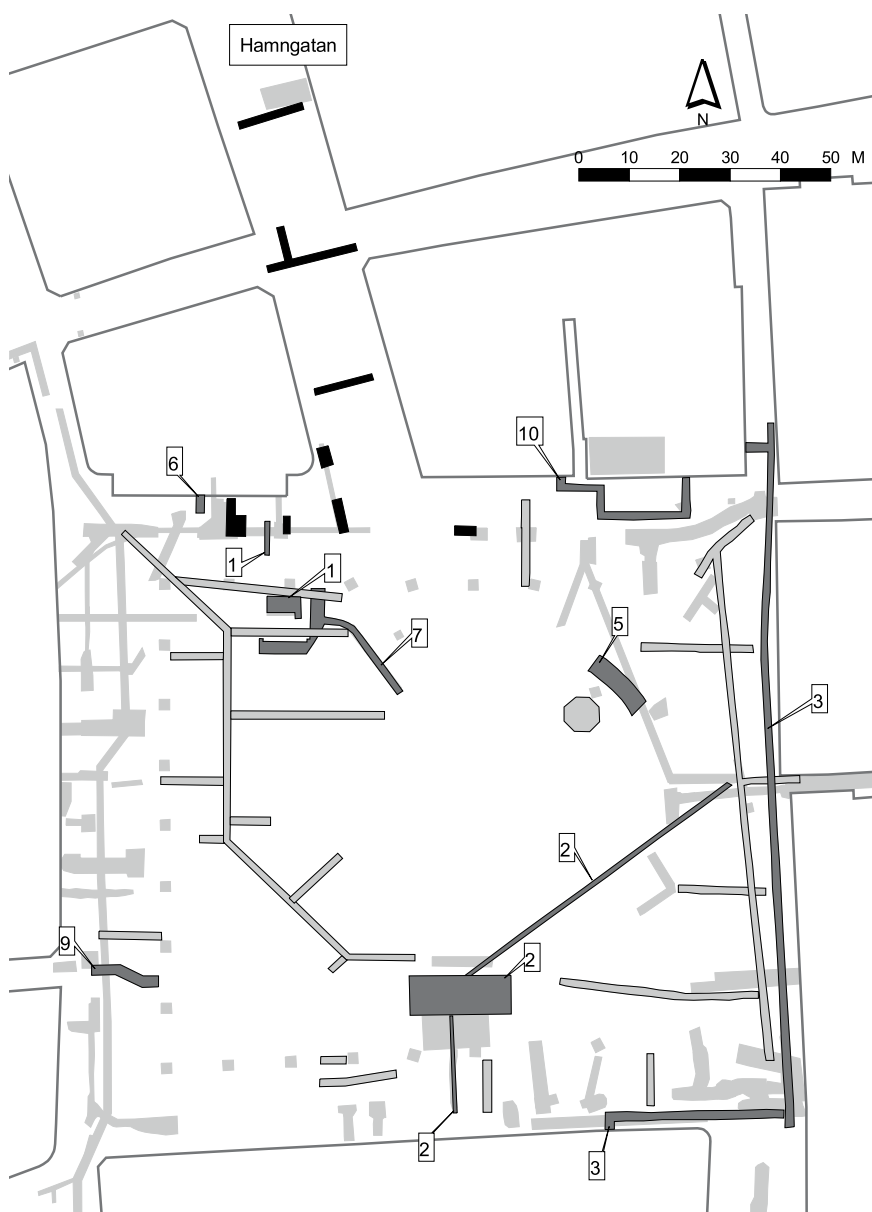
En sektionsritning över 1 m av den norra schaktväggen upprättades. Från botten-sanden och uppåt fanns flera tjocka gödsellager (bärlager) med tunnare sandlager emellan (sättsand) till en total tjocklek av 1,5–1,7 m. Denna sekvens representerar minst tre gatunivåer (detsamma som antalet sättsandslager). Därpå följde några lager sand och sandblandad humus, vilka sannolikt tillhörde stortorgstiden.

Tio schaktningsövervakningar åren 1937 till 2001

Schaktningsövervakningarna genomfördes främst till följd av nedläggande av olika typer av ledningar, toalettfaciliteter samt nätverks- och transformatorstationer. Föreliggande avsnitt innehåller rapporteringar av tio äldre projekt, utförda under en 64-årsperiod från år 1937 till 2001. Sammanlagt upptogs 41 schakt med en yta av 1 729,3 m², vilket motsvarar 8,2 % av det 19 530 m² stora torget (några av schakten grävdes i Hamngatan vilket inte finns medräknat i undersökningsytan).

Dokumentation och projektens ambitionsnivåer är skiftande. Till stor del beror detta på den långa period inom vilken övervakningarna genomförts. Under denna tid har dels dokumentationspraktikerna, dels lagstiftningen förändrats. Vid de övervakningar som genomförts fram till 1980-talet (undersökningarna 1–4 i föreliggande rapport, men detta karakteriserar även flera av de övervakningar som utförts senare där det ha varit fråga om outtalade/underförstådda prioriteringar) finns endast dokumentation av mer substantiella lämningar som stengrunder, grundmurar, stensättningar, brunnar, etc. (dvs. vad som rubriceras som fornlämningar i lagstiftningen). Det finns sällan beskrivningar om bevaringsförhållanden, och mindre iögonfallande lämningar som kulturlager

Figur 50. Utbredning av de övervakade schakten på Stortorget och anslutande gator. Sifferbeteckningar korresponderar med numreringen av de olika projekten i tabell 11. Fjärrvärmeschaktningarna år 1962 (nr 4) har ljusgrå fyllning, samt vattenledningsarbetena år 1995 (nr 8) svart. Skala 1:1 500.

och mindre nedgrävningar (dvs. sådana som inte innehållit sten- eller träkonstruktioner). Detta medför att det saknas uppgifter om kulturlagrens mäktighet, nivå på bottenänden och omfattningen av moderna fyllnadsmassor. Sådana fornlämningstyper är dels mindre iögonfallande, dels omfattades dessa inte av lagskydd (och museets dokumentationsskyldigheter). Sammantaget bör detta kunna förklara frånvaron av beskrivningar i dokumentationsmaterialen. Frånvaro av notiser om äldre lämningar skall *inte* uppfattas som att det varit (eller fortfarande är) dåliga bevaringsförhållanden.

Det har även varit komplicerat att utröna uppgifter om schaktdjup, vilket innebär att det inte har gått att bedöma om det finns bevarade lämningar under de respektive schaktens botten. Även att rekonstruera schaktens rumsliga utbredning har varit problematisk. Måttangivelserna är i bästa fall ungefärliga, vilket innebär att schaktplaner inte har den precision som skulle ha varit önskvärd. Flera gånger har VA-verkets ledningskartor fått användas som underlag.

Eftersom såväl projekt- som arkivnummertilldelningen har skiftat över tid, bl.a. har flera projekt gemensamma arkivnummer medan andra har olika, har de respektive projekten i det föreliggande betecknats med löpande numrering (1–10) i kronologisk ordning. I beskrivningen av dokumentationsmaterialen anges arkivnummer, vilket möjliggör att direkt ta del av detta (förvaras i Malmö Museers antikvariskt-topografiska arkiv). Genom de tekniska och administrativa uppgifterna i rapportens sista kapitel är det möjligt att få uppgifter om projektnummer (MHM och MK), eventuella diarienummer (Länsstyrelsen i Skåne, respektive Malmö stad), samt när övervakningarna genomfördes.

Utifrån dessa förutsättningar finns det notiser om äldre lämningar i 26 schakt. Schakt utan observationer härrör främst från dagvattensarbetena som genomfördes under åren 1962 (nr 4) 1995 (nr 8). I de övriga kan det konstateras att det många gånger är mycket glest mellan de dokumenterade iakttagelserna. Vid fjärrvärmegrävningarna år 1959 (nr 3) finns exempelvis notiser om lämningar allra längst ned i sydöst. I hela det schakt som upptogs längs med torgets östra sida, beskrivs endast ett fynd av en trævattenledning vid Kompanigatans mynning. Från de övriga delarna saknas dokumenterade iakttagelser. Fjärrvärmeledningar grävs ned på frostfritt djup (dvs. djupare än 1,5 m), vilket bör ha inneburit att äldre lämningar ha berörts av arbetena. Även vid övervakningarna i samband med anläggandet en nätstation år 1995 (nr 7), är observationerna knutna till ett mindre område i sydvästra delarna av schaktet.

Kulturlagerdjup har dokumenterats vid tre av övervakningarna (nr 5, 7–8). Lagrens omfattning var mellan 1,7 och 2,5 m. I ytterligare tre fall fanns minst mellan 0,4 till 1,6 m djupa lager (nr 6, 9–10). Anmärkningsvärt lite fyndmaterial har tillvaratagits; endast vid två av projekten har material samlats in (nr 5, 9). Värt att notera är att det i samband med grävningarna vid fontänen år 1988 (nr 5), förutom det gängse keramik-, metall och glaskategorierna, även tillvaratogs fragment av föremål tillverkade i organiska material som trä och läder (vilket är unikt för samtliga arkeologiska observationer på Stortorget). Vid dagvattenschaktningarna år 1962 (nr 4) gjordes också notiser av kranier och skelettdelar från Helgeandsklosterkyrkogården. De uppgifter som finns om omfattningen på de moderna fyllnadslagren (där det påträffats äldre lämningar) är varierande och med ett undantag (nr 4) från övervakningar utförda från 1980-talet och framåt (nr 6–10). Vid fontänschaktet (nr 5) fanns de mest gynnsamma bevaringsomständigheterna, där fyllnadslagrens tjocklek endast var mellan 0,2 till 0,5 m. På den andra sidan skalan, var förhållandena som minst gynnsamma i ett av vattenledningsschakten (nr 8, schakt 5), där fyllnadslagren uppgick till mellan 1 och 1,7 m.

Projektbenämning	Arkivnummer	Area (m ²)	Bottensand (m ö.h.)	Kulturlagerdjup(m)	Kommentar
1: Transformator	G 065:002	29,7	1,7–2,5*	-	Halvkällarhus, brunn. Lämningar i ett av två schakt.
2: Toalett år 1958	G 065:003–4	234	0,8–1,4*	-	Golv (tegel, kullersten), grundmur, syllstenar, kulturlager, brunnar (tunnor) & trävattenledningar.
3: Fjärrvärme år 1959	G 065:004, 06–07	273,9	-	-	Golv (lera), syllstenar, ränna (träskodd) & trävattenledning.
4: Dagvatten år 1962	G 065:004–5	835	-	-	Grundmurar, tegelmur, syllstenar, kullerstensläggning (gård eller golv), tegelgolv, gravar & vattenreservoar.
5: Vid fontänen år 1988	G 065:033	49,5	2–2,35	1,7–2,1	Byggnadslämningar (fyllnadslager), lerbottnar, brunnar (tunnor) & trävattenledning. Rikt fyndmaterial.
6: Nordvästra delarna av torget år 1994	G 065:034	6,1	-	> 1,6	Grundmur.
7: Nätstation år 1995	G 065:037	80,7	1,42	2,4–2,5	Grundmur, byggnadslämningar. Inga notiser om bevarade lämningar i östlig utlöpare av schaktet.
8: Vattenledning år 1995	G 065:035, G 021:002	130,8	1,6*	1,7	Grund- och tegelmur. Endast notiser om bevarade lämningar i ett av åtta schakt.
9: Toalett år 1996	G 065:036, G 042:005	29,5	-	> 0,9	Halvkällarhus (grundmurat), lämningar efter gårdsplaner och bebyggelse.
10: Fjärrvärme år 2001	G 065:040	60,1	-	> 0,4	Grund- och tegelmur. Endast bevarade lämningar i den östra delen av schaktet.
Totalt		1729,3			

Tabell 11. Bevaringsförhållandena vid de sammanlagt tio här rapporterade schaktningsövervakningar som utförts på Stortorget och angränsande gatusträckningar. Asterisk avser nivåer på bottensanden som uppmäts i botten av halvkällare.

Klosterområdet: Från tio schakt (nr 1:A; nr 2:A; nr 4:väster A, F, G, J, P, O; nr 7; nr 8:5) finns dokumenterade lämningar belägna inom klosterområdet. I de norra delarna, gentemot Helligesthus kirkestræde, finns observationer av bebyggelse och gravar (som ansluter till lämningarna som påträffades vid schaktningsövervakningen år 2005). Bebyggelselämningarna skiljer sig från de som observerats i övriga delar av klosterområdet (i de föreliggande rapporterade övervakningarna), genom att det här påträffats dagermurar uppförda i tegel. Längst i nordväst (nr 4) har Lekholm noterat förekomst av tegelmur, lagd i kryssförband (vendiskt förband) på grundmur. Invid fasaden till hotell Kramer framkom delar av en halvkällarbyggnad med väggar av murad natursten (nr 6). På dess insida (i söder) fanns delar av en pelare till ett sekundärt tillfogat valv. Något längre österut framkom möjligen delar av samma byggnad (nr 8). Väggarna till halvkällarhuset hade en murad naturstensgrund på vilken det fanns en tegelmurad dagermur. I denna konstaterades en sekundär öppning, som i sin tur murats igen. Dessa förändringar i murverket bör betyda att huset i fråga nyttjats under lång tid. Något förskjutet söderut påträffades det sydöstra hörnet av en halvkällarbyggnad vars väggar varit konstruerade i korsvirke (på syllsten) samt haft kullerstensgolv (nr 1). I anslutning till denna fanns även en brunn. Tyvärr saknas observationer av fyndmaterial, vilket gör att det inte finns underlag för datering av lämningarna. Men den profana karaktären hos korsvirkeskällaren och den intilliggande brunnen i områden där det vid andra undersökningar framkommit gravar (på högre nivåer), bör åtminstone innebära att dessa lämningar tillkommit och använts före det att klostret anlades.

I nordväst framkom även sex kranier samt skelettdelar (från människa; nr 4). Det framgår inte av dokumentationsmaterialet huruvida dessa varit delar av intakta gravar, eller om de var lösfunna. Men lägesangivelserna överensstämmer med andra observationer av gravar i detta område, vilket bör betyda att kvarlevorna varit belägna inom klosterkyrkogården.

Något mer söderut, i de centrala västra delarna av klosterområdet, finns ett flertal observationer av det som i dokumentationsmaterialen ömsom betecknas som stengrunder (syllsten?) och grundstenar (grundmur). Dessa har huvudsak-

ligen varit belägna inne på kvartersmarken, närmare tjugo meter från såväl Heligesthus kirkestrede som Helligest strede. En av grundmurarna konstituerade det sydöstra hörnet av en byggnad (nr 7). Murlämningen bestod av flera skift natursten i kallmur, som lagts ned i en djup nedgrävning (1,4 m). I anslutning till denna låg även sekundärt deponerade delar av byggnadens dagermurar i tegel. Det fanns även spår efter själva byggnadsarbetena i form av avröjning av marken. Lämningarna efter äldre markutnyttjande avtecknades genom flera generationer med (delvis svåragnosticerad) bebyggelse. Dessa bestod av bär- och sättsandslager, till antingen golv eller gårdsplaner. Men det fanns även mer konkreta byggnadsrester i form av lergolv, samt syllsten med intilliggande kullerstenbeläggning. Längre söderut kan möjligen en likartad murkonstruktion skönjas utifrån Lekholms dokumentationsmaterial (nr 4). Han beskriver en nord-sydligt orienterad kallmur, där det i intilliggande lager noterades förekomst av tegelstenar (jfr nr 4: H1–3). Intill denna fanns rester efter en stenläggning, men det framgår varken om denna varit delar av en gårdsplan eller golv, inte heller om den funnits under samma tid som murarna. Även längre norrut finns notiser om lämningar som bör ha varit kallmurade grundmurar (nr 4: D1–2). Notiserna om stengrunder finns dels i väster (G), dels i öster (I). Om höjdmåttén stämmer (på samma nivå som gravarna; $\geq + 3$ m ö.h.), bör dessa ha varit delar av korsvirkesbyggnader av mer profan karaktär som tillhört klostret.

Längst ned i söder (mot byns vandlöv) framkom dels det som betecknas som en stengrund (syllsten), dels rester efter ett tegelgolv (nr 4: P–O). Tegelgolvet var endast beläget ca 0,45 m under markytan, vilket bör betyda att detta varit en del av Högvakten, en byggnad som uppfördes på de västra delarna av Stortorget år 1708 (Bager 1971:373 ff.).

Rostockergården: I tre schakt (nr 2:A; nr 4: nordost; nr 5) finns dokumentationer av lämningar belägna inom området för Rostockerköpmännens gård. Längst uppe i norr framkom delar av tegelmurar (nr 4) från den gavelvända halvkällarbyggnad som även dokumenterades vid undersökningarna år 2004 (jfr MK207:1, 7). De respektive mursträckningarna stämmer inte överens, vilket sannolikt beror på bristande precision på de äldre observationerna, men den södra muren bör ha varit delar av byggnadens västra långsida. De övriga observationerna härrör från tomtens västra och södra inre delar. I de södra delarna, som tangerade ett av schakten upptagna vid 2004-års övervakning (MK207:5), noterades grundstenar och en kullerstensläggning (nr 2A:F). Troligen har dessa varit delar av de byggnader och gårdsplaner som noterades vid den senare undersökningen. I de västra delarna bestod lämningarna företrädesvis av gödselbemängda fyllnadslager samt brunnar (nr 5). Bland lagren fanns emellertid även rester efter byggnader och/eller gårdsplaner i form av lerlager och sättsand.

Kvartersbebyggelse: I tio schakt framkom byggnadslämningar (nr 2:A–C; nr 3; nr 4 väster Q, V, X, Y; nr 9). Dessa iakttagelser har gjorts inom sex av de nio tomter som Rosborn rekonstruerat för kvarteret strax före att dessa exproprierades av rådet och fick lämna plats till torget.

I nordväst (söder om vandlöbet; tomt nr 2), finns notiser om en nord-sydligt orienterad stengrund (nr 4:Y). Inom den söderut angränsande tomt (tomt 3) är dokumentationen av de påträffades byggnadslämningarna mer substantiell (nr 9). Här framkom (nr 9) vad som förmodligen varit den sydöstra delen av ett gavelvänt hus, samt en mellanvägg. Ytterväggarna var murade i natursten, vars insidor haft tegelfodring (på den västra sidan). Eftersom det saknades tegel mot öster, bör det betyda att huset haft källare. Mellanväggen, vars översida fanns på en högre nivå, bestod av tegel i fullmur. Om Rosborns tomtrekonstruktion

för Stortorgskvarteret stämmer, bör byggnaden ha varit ca fem meter bred (yttermått).

I de södra delarna gentemot Kindheste strede (tomt 6) framkom grundstenar till murar orienterade i nord-sydlig riktning, i två olika schakt ca åtta meter från gatan (nr 4:V, X). Utifrån deras respektive sträckningar och de nivåer vilka de observerades på, bör det vara fråga om rester efter två olika byggnader. Den norra, som utifrån nivån bör ha varit den äldsta, har haft den västra ytterväggen längs med tomtgränsen. Från den i öster angränsande tomten dokumenterades syllstenarna (nr 2:C) till samma nord-sydligt orienterade vägg som observerades år 2005 (MK 288:12). Denna bör ha varit delar av en gavelvänd byggnad, men det är oklart om denna sträckt sig ända till Kindheste strede. Längre in på tomten fanns sekvenser med bär- och sättsandslager. Dessa bör vara nivåer med gårdsplaner (som antyds av notiser av sten i lagerbeskrivningarna), eftersom de varit belägna bakom bebyggelsen på insidan av tomten. I dokumentationsmaterialet finns inga beskrivningar av förekomst av tydliga byggnadsindikerade lämningar som exempelvis gul lera.

I det sydöstra hörnet (tomt 8) finns notiser om lerlager (golv) och grundstenar (väggar; nr 3) på ytor som enligt Rosborns rekonstruktion skulle ha varit gatumark. Eftersom iakttagelserna överensstämmer med byggnadslämningarna som framkom vid 2005 års övervakningar (något längre västerut; jfr MK 288:8–10), bör dessa ha varit delar av den bebyggelse som funnits i Stortorgskvarteret. Följaktligen bör Kindheste strede i dessa delar ha haft en sydligare sträckning. Denna äldre sträckning bör ha funnits före 1546, då en stenbyggnad, vars norra gavel var belägen längs med kvarteret Oscars nuvarande norra gräns, omnämns (jfr Rosborn 1984:36; byggnaden är möjligen samtida med anläggandet av torget). Byggnadslämningarna visar även på att Stortorgskvarteret haft en något mer östlig utbredning än vad som tidigare antagits. Dess östra begränsning sammanföll med det söderut belägna kvarteret Oscar.

Slutligen påträffades även byggnadslämningar söder om den östra ingången till klosterområdet och norr om vandlöbet (tomt 9). I tomtens norra delar framkom lämningar efter två samtida (efter nivåer) byggnader (nr 2), varav den västra haft tegelgolv (B) och den östra haft väggar som vilat på syllsten (C). Invid det som varit gången till klostret påträffades en brunn (E). Placeringen antyder att den anlagts före klostret, på det som varit innegård till den till Södergatan anslutande tomten.

Gatunivåer: Inte i några av schakten finns notiser om äldre gatunivåer. Detta bör dock inte bero på att bär- och sättsandslager inte fanns bevarade vid schaktningarna, snarare att sådana av olika anledningar inte identifierats (lagstiftning, intresseinriktningar). En annan förklaring kan vara att tydliga lämningar som kullerstens- och broläggningar inte varit bevarade. I två områden framkom emellertid byggnadslämningar i det som borde ha utgjorts av gatumark. I de nordvästra delarna av Helligesthus kirkestrede fanns rester efter stenhus i direkt anslutning till den södra fasaden av hotell Kramer, vilket visar att gatan i detta område haft en nordligare sträckning (som bör ha funnits i det som idag är kvarteret Gripen). Det andra exemplet är i de sydöstra delarna av Kindheste strede, vars östra mynning i Södergatan bör ha funnits i det som idag är kvarteret Oscar.

Pre-urbant: I ett schakt (nr 5) framkom två lerbottnar. Utifrån dokumentationsmaterialet har det inte gått att identifiera stolphål, äldre marklager, fynd eller andra spår efter detta skede.

Stortorget: Förutom spår efter de raseringar som gjordes i anslutning till torgets anläggande framkom även rester efter stadens vattenreservoar (nr 4) i de västra delarna av torget. Runt om på torgmarken observerades även några av de trä-

vattenledningar av fur som löpt fram till denna från fördämningen vid Pildammarna (nr 2:A; nr 3; nr 5). I de västra delarna påträffades ett tegelgolv till den år 1708 uppförda Högvaktsbyggnaden (nr 4:A). Slutligen framkom en tegelmur som löpte parallellt med och ca två meter utanför den södra fasaden på det Gyllenpalmska palatset (uppfört under 1590-talet; nr 10). Denna bör ha varit delar av en bodkonstruktion ut mot torget.

Bottensanden: Nivån på bottensanden dokumenterades på tre platser. I de nordvästra delarna fanns denna på 2,5 m ö.h.(nr 1), i norr på 1,42 (nr 7) och i öster noterades nivåer på mellan 2 till 2,35 m ö.h. Det avvikande värdet i norr kan möjligen förklaras av att detta representerar botten av en större nedgrävning eller en sänka i ursprungstopografin.

1: TORGETS NORRA DEL – TRANSFORMATORSTATION ÅR 1937

Två schakt benämnda A och B upptogs i Stortorget norra del i juli år 1937, i samband med anläggandet av en transformatorstation. Arbetet övervakades av museets intendent Sten Kalling. Det södra schaktet (schakt A) mätte 6,6 x 4,2 m, det norra (schakt B) mätte ca 7 x 1 m. Schakt A grävdes till ett djup av ca 3 m och schaktbotten befann sig på ca 1,5 m ö.h. Bottensanden i form av ”strandgrus” påträffades på höjder mellan 1,7 och 2,5 m ö.h. För det norra schaktet finns inga uppgifter om schaktdjup. Arkeologiska iakttagelser gjordes endast i det södra schaktet. Dokumentationsmaterialet består av sex ritningar med kommentarer samt foton. Materialet är arkiverat under nr G 065:002.

Djup moderna fyllnadsmassor: -

Kulturlagertjocklek: -

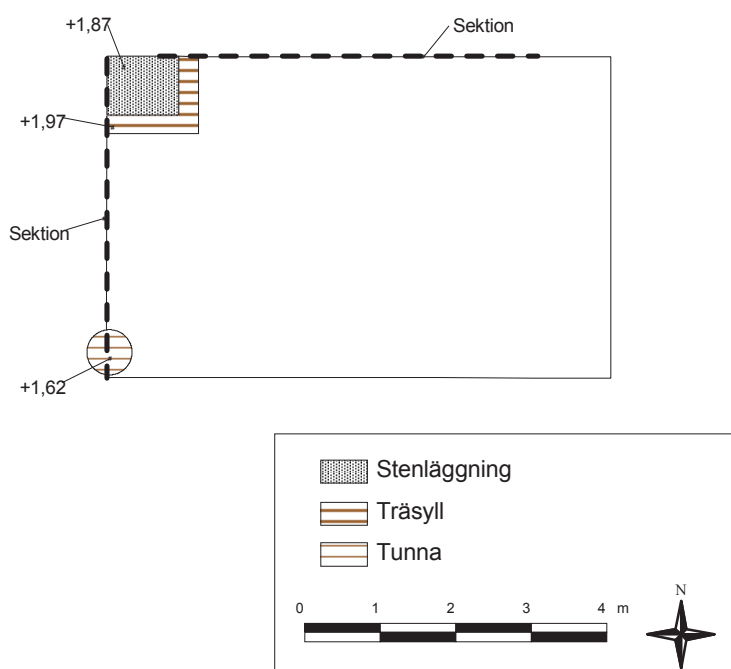
Bottensand: 1,7–2,5 m ö.h.

Fynd: -

Halvkällarhus

Schaktväggarna i norr och väster dokumenterades i sektion, om än något skissartat. I det nordvästra hörnet påträffades en konstruktion av sten och trä. En yta belagd med stenar av storleken ca 0,1 m och med en plan överyta vid 1,87 m ö.h.

Figur 51. Arkeologiska lämningar i schakt A vid undersökningen år 1937 (G 065:002). Skala 1:100.

inramades av två välbevarade trästockar. Stockarna hade kvadriskt tvärsnitt om ca 0,2 x 0,2 m och urtag i ändarna för sammanfogning. Deras överkant låg ca 0,1 m högre än stenläggningen. Åt norr och väster stack de in i schaktväggen och i hörnet vilade de på en sten på en mätte ca 0,6 x 0,4 m. Stenen låg direkt på bottensanden på en höjd av 1,67 m ö.h.

En meter söder om träsyllen i västra sektionen låg bottensanden på 2,17 m ö.h. och en meter österut i norra sektionen låg den så högt som 2,50 m ö.h. Konstruktionen var alltså nedgrävd i bottensanden och varför stenläggningen bör ha varit en del av ett källargolv.

Brunn

Nedgrävd till ett ännu större djup var en trätunna som påträffades nära schaktets sydvästra hörn. Dess överkant befann sig på 1,62 m ö.h. och underkanten framkom inte. Cirka 3 m öster om träsyllan iaktogs ännu en nedgrävning. Bottnen sluttade ganska flackt nedåt till en nivå av 2,10 m ö.h. och fortsatte längs hela schaktet österut. Fyllningen i denna nedgrävning beskrevs som "dynga, mylla, fiskfjäll".

2: SYDÖSTRA DELARNA – TOALETT ÅR 1958

Vid anläggandet av underjordiska toaletter grävdes det i oktober år 1958 i stor skala på Stortorget. Förutom ett stort rektangulärt schakt mitt på torgets södra sida grävdes två smala schakt för anslutande vatten- och avloppsledningar, ett rakt söderut och ett åt nordöst diagonalt över torget i riktning mot Kompanigatans mynning. Intendent Carl Gustaf Lekholm från Malmö Museer var närvarande under arbetena och dokumenterade arkeologiskt intressanta lämningar.

Djup moderna fyllnadsmassor:-

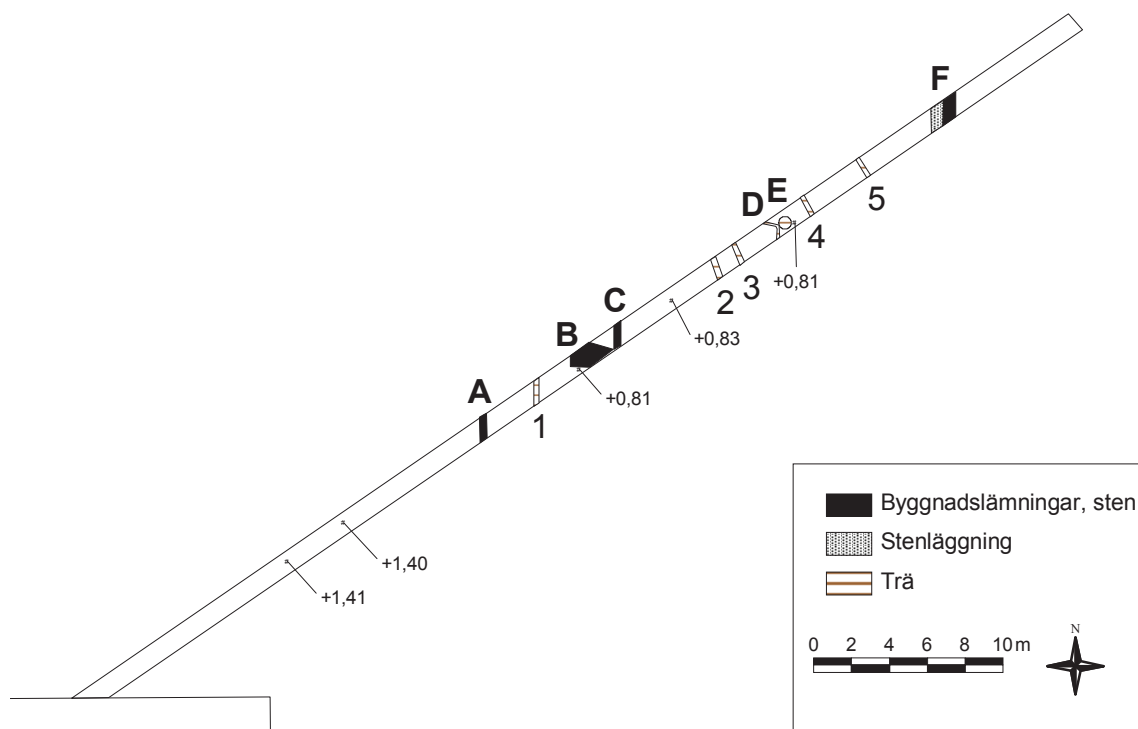
Kulturlagertjocklek:-

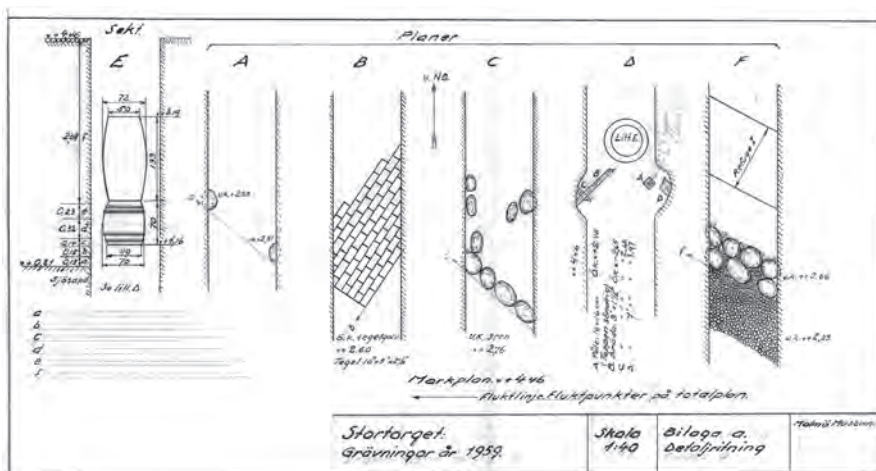
Bottensand: 0,8–1,4 m ö.h.

Fynd:-

Dokumentationsmaterialet finns arkiverade under numren G 065:03 och G 065:04. Den del av materialet som är relevant för övervakningarna år 1958 består

Figur 52 Arkeologiska lämningar i schakt A (G 065:003–4). De små siffrorna avser bottensandens nivå i m ö.h., de övriga markerar sträckningen för trävattenledningar. Bokstäverna refererar till de av Lekholm dokumenterade lämningarna. Skala 1:400.

av en översiktsplan, en planritning i utkast och en i renritad version, tre sektioner-ritningar, 25 foton, en tidningsartikel och en mängd anteckningar och skisser på lössblad. Dessutom finns fyra sammanställande ritningar upprättade av Sven Rosborn år 1980.

Grundstenar, brunnar och trävattensledningar (schakt A)

Det diagonala schaktet (58a) för avloppsledningen grävdes till stort djup, ända ned i bottensanden. Schaktdjupet anges på ett ställe till 3,75 m från markytan, vilket betyder att bottennivån har varit ca 0,70 m ö.h. Uppgifter om bottensandens nivå finns på några ställen längs schaktet, se figur 2. Schaktet var 1,1 m brett och ca 63 m långt.

Ett antal lämningar har dokumenterats och benämnts A–F. De har ursprungligen läsesbestämts i schaktet med hjälp av fluktlinjer men har sedan ritats in på en översiktsplan, vilken har kunnat digitaliseras. Lämningarna har även plandokumenterats var för sig i skala 1:40 (jfr figur 53).

Figur 53 Planritning av lämningarna A–F samt sektioner-ritning av en av brunnarna (E). Upprättad av Lekholm (G 065:004). Skalan ändrad till 1:125.

Tabel 12. Beskrivning av de dokumenterade lämningarna från schakt A (G 065:004). Texten är baserad på Lekholms anteckningar.

Lämning	Beskrivning
A	Grundstenar. Två naturstenar med diameter ca 0,3 m. Orientering N–S. Höjder: norra stenen ÖK +2,54 m ö.h. UK +2,28 m ö.h., södra stenen ÖK +2,71 m ö.h. UK +2,51 m ö.h.
B	Tegelgol. Tegelstenarnas mått var 0,26 x 0,13 x 0,08 m. De vilade på ett 0,1 m tjockt lager lerblandad jord, därunder låg brun kulturgyttja vars tjocklek ej noterats. På golvet inga daterande fynd. Orientering N–S eller Ö–V. I sydväst ett hörn med rät vinkel. Höjd: ÖK +2,60 m ö.h.
C	Grundstenar. Några naturstenar med diameter mellan 0,2–0,4 m. Orientering N–S i en tydlig rad på västra sidan. Höjder: ÖK +3,06 m ö.h. UK + 2,76 m ö.h.
D	Rester av en träkonstruktion i närheten av tunnorna (E). Tre liggande brädor som stack in i schaktväggarna och en stående påle. Pålen stod liksom tunnorna i brun kulturgyttja som innehöll växtdelar.
E	Två på varandra stående tunnor av ek, den övre var träd över den undre. Den övre tunnorna var fylld av brun dy, den undre tom. Lagren i höjd med tunnornas mötespunkt innehöll en mängd läderrester. Lagren ända ned till mitt på nedre tunnorna var fyllnadslager innehållande tegelflis.
F	Grundstenar. En dubbel rad av stenar med diameter 0,2–0,3 m, nord-sydligt orienterad. Mellan stenarna och väster om dem ett lager småsten med diameter på ca 0,03 m. Höjder: stenrad ÖK +3,06 m ö.h. UK + 2,66 m ö.h., småsten UK +2,75 m ö.h.

Figur 54 (till vänster). Den nedre av de båda tunnorna (E), schakt A (G 065:004).

Figur 55 (till höger). C. G. Lekholm övervakar arbetet.

Vattenledning nr	Höjd (m ö.h.)
1	3,4
2	3,3
3	3,2
4	3,1
5	3,2

Tabell 13. Vattenledningar som framkom i schakt A (G 065:004).

Figur 56. Dokumenterade väggar i schakt B (G 065:004); nr 1–5.

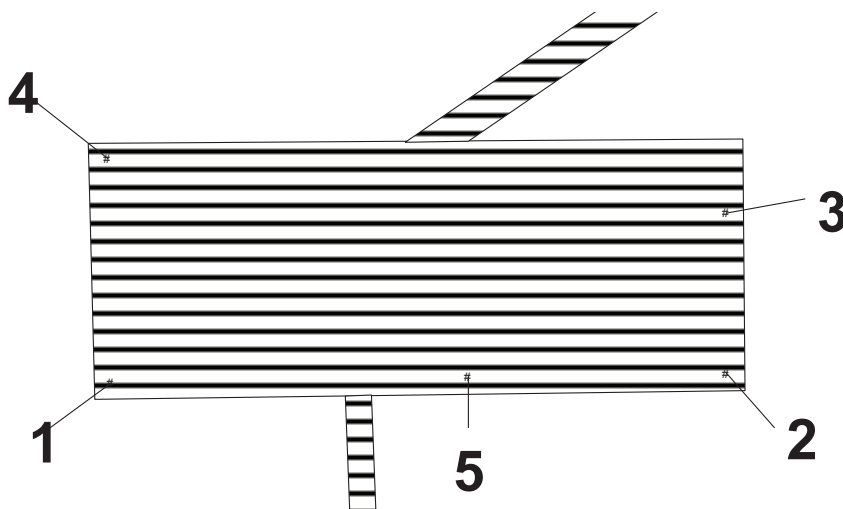
Utöver byggnadslämningarna påträffades också fem vattenledningar av trä, vilka skar tvärs igenom schaktet (jfr figur 52: 1–5). Deras diameter i genomskärning var ca 0,2–0,3 m (höjdvärdena återges i tabell 13).

På en skiss finns en markering av något som i dokumentationsmaterialet benämns gropen, som skulle ha varit belägen nära det stora toaletschaktet (mått saknas). Läderfragment har hittats här på ett djup av ca 3 m, i kulturgyttja. Eventuellt syftar ”gropen” på en nedgrävning eller svacka i kulturlagren.

Kulturlager (schakt B)

Schaktet finns med på en översiktsplan, resten av dokumentationsmaterialet utgörs av ett tiotal lappar med anteckningar och skisser samt foton. Schaktet har mått ca 21 x 8 m i plan och grävts ned i bottensanden över hela ytan. Några mått på schaktdjupet finns inte, men enligt VA-verkets byggritningar skulle avloppsledningen i schakt A ligga på en höjd av 1,25 m ö.h. i sin anslutning till toaletterna. Det kan förmodas att hela schaktet grävts till minst detta djup.

Lagerföljden i schaktväggarna ned till bottensanden har beskrivits i måttsatta skisser på fem ställen (jfr figur 56 och tabell 14). Markytans höjd anges till 4,38 m ö.h. Några mer manifesta lämningar tycks inte ha påträffats.

Sektion nr.	Höjd över yta, m ö.h.	Lagerbeskrivning
1	(+4,38) markyta	Fyllning med lera, tegel och sand.
	+2,10	Uppblandad jord
	+1,89	Matjord?
	+1,79	Sand med vit småsten
	+1,63	Vit sjösand
2	(+4,38) markyta	Fyllning
	+2,60	Jord blandad med tegelskärvt m.m.
	+2,37	Jord
	+2,10	Jordblandad sand (mest jord)
	+1,98	Jord
	+1,79	Gul sand
+1,67	Vit sand	
3	(+4,38) markyta	Jordblandning + fyllnadslager med tegelskärvt
	+2,18	Grövre grus med små tegelskärvt
	+1,95	Strandsand med stenar
	+1,90	Grövre sand (gul) med småsten
	+1,68	Sjösand, vit
4	(+4,38) markyta	Fyllning med lera, sten, tegel, sand
	+2,34	Sten- och sandblandad jord med tegelskärvt
	+1,95	Jord blandad med sten (ej tegel)
	+1,81	Fin grus, gul
	+1,60	Sjösand
5	(+4,38) markyta	Verkar vara ren fyllning
	+3,20	Jord (nedersta tegelflisan vid +2,10 m ö.h.)
	+1,75	Gul sand
	+1,62	Vit sand

Syllstensrad (schakt C)

Den enda dokumentationen för detta schakt är översiktsplanen. Schaktet mäter där ca 20 x 1 m och går i rakt sydlig riktning från toalettschaktet. En 8,5 m lång stenrad längs med schaktet, till hälften dold av västra schaktväggen har ritats in, och stenarnas läge anges till 1,2 m under gatan. Detta motsvarar 3,0 m ö.h. Om schaktets djup finns inte några uppgifter.

Tabell 14. Beskrivning till sektionerna i schakt B (G 065:004), jfr figur 56.

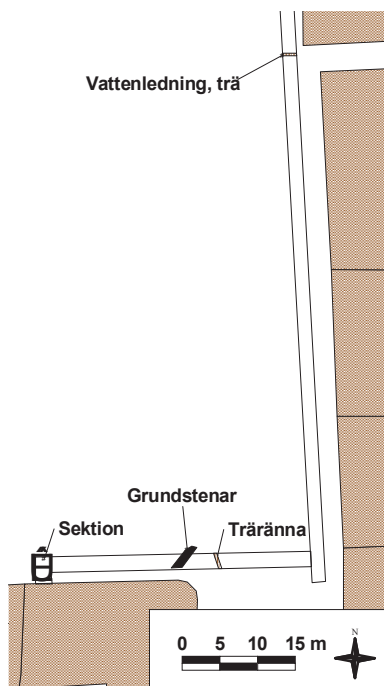
3: SYDÖSTRA DELARNA – FJÄRRVÄRME ÅR1959

Några arkeologiska iakttagelser har gjorts av Carl Gustaf Lekholm i samband med grävning av schakt för fjärrvärme under januari–februari 1959. Dokumentationsmaterialet är inte samlat utan finns under flera olika arkivnummer, G 065:04, G 065:06 och G 065:07. Någon ritning eller uppgifter om schaktets dimensioner finns inte. Schaktet har digitaliserats från en ritning upprättad av Malmö stads vatten- och avloppsverk 1962, vilken visar fjärrvärmeledningens sträckning. Ledningen fortsätter söderut i Södergatan.

Trävattenledningar och träränna

Materialet som sorterar under arkivnummer G 065:004 berör främst ett av schakten som upptogs i samband med toalettgrävningarna år 1958 (schakt A). Men en sammanställande planritning över kända trävattenledningar visar även två stycken som påträffats i fjärrvärmeschakten i de allra sydostligaste delarna av torget (jfr figur 57).

På torgets västra sida, mitt framför Kompanigatans mynning, har en rakt öst-västligt löpande vattenledning observerats på en höjd av 3,57 m ö.h. Den ser ut att kunna fortsätta in på Kompanigatan och har också ritats så på en annan

Figur 57. Arkeologiska iakttagelser i schakten för fjärrvärmeledningar år 1959 (G 065:004). Skala 1:1 000.

ritning av Lekholm. Ifall den har observerats även på Kompanigatan, eller om det rör sig om en tolkning från Lekholms sida är oklart.

I sydöst, vid Södergatan mynning har en träränna observerats. Höjden anges till 3,32 m ö.h. och riktningen var nordnordväst-sydsydöst. Observera att detta varit en ränna, och inte ett rör.

Grundstenar

En arkeologisk observation gjordes den 7/2 år 1959 strax utanför byggnaden i hörnet mellan Stortorget och Södergatan (jfr figur 57). Dokumentationsmaterialet är magert, det består endast av en skiss med handskrivna kommentarer (G 065:006).

Några stenar av storleken 0,5–0,6 m, låg i en rad med riktning ungefär sydväst-nordost på ett djup av ca 0,9 m under den moderna markytan (vilket betyder ca 3,1 m ö.h.). Lekholm uppfattar dessa som grundstenar. De fanns i ett lager av svart sandblandad mylla, som tolkades som äldre markyta. Stenarnas överkant låg i jämnhöjd med denna yta. Hur djupt schaktet har grävts framgår inte av dokumentationsmaterialet.

Lergolv?

Läget för iakttagelsen anges som mitt för porten till fastighet nr. 31, d.v.s. samma hörnbyggnad som vid föregående notis. Det är troligt att även denna iakttagelse har gjorts vid schaktning för fjärrvärmeledningen, alltså någon gång under januari–februari år 1959 (jfr figur 57).

Dokumentationsmaterialet (G 065:007) består av en sektionsritning som visar lagren ned till ett djup av 1,7 m under markytan där bottensanden ligger, d.v.s. på 2,3 m ö.h. Omedelbart ovanpå bottensanden fanns ett 0,3 m tjockt lager "svart kulturgyttja" innehållande en del växtdelar. Därpå följer två lager sand, tillsammans 0,3 m tjocka, ett 0,15 m tjockt lager matjord och ett 0,05 m tjockt lager brungul lera. Nivån på lerlagrets överyta är alltså 3,1 m ö.h. Ovanpå leran följer ett 0,44 m tjockt svartgrått fyllnadslager med en del tegel i och därpå flera lager modernt fyllnadsmaterial i form av grus och makadam upp till den gatstensbelagda markytan.

Om schaktdjupet finns inga uppgifter. Man kan bara konstatera att det har varit minst 1,7 m och gått ned i bottensanden vid platsen för sektionsritningen.

4: HELA STORTORGET – DAGVATTEN ÅR 1962

Omfattande schaktningar för ledningar ägde rum på Stortorget under 1962. Då dokumentationsmaterialet skiljer sig åt redovisas här först schaktningarna på torgets västra del och sedan på dess östra del. Ansvarig för den arkeologiska dokumentationen och av allt att döma ensam om att dessa arbetsuppgifter var, liksom de närmast föregående åren, Carl Gustaf Lekholm.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,6–0,7

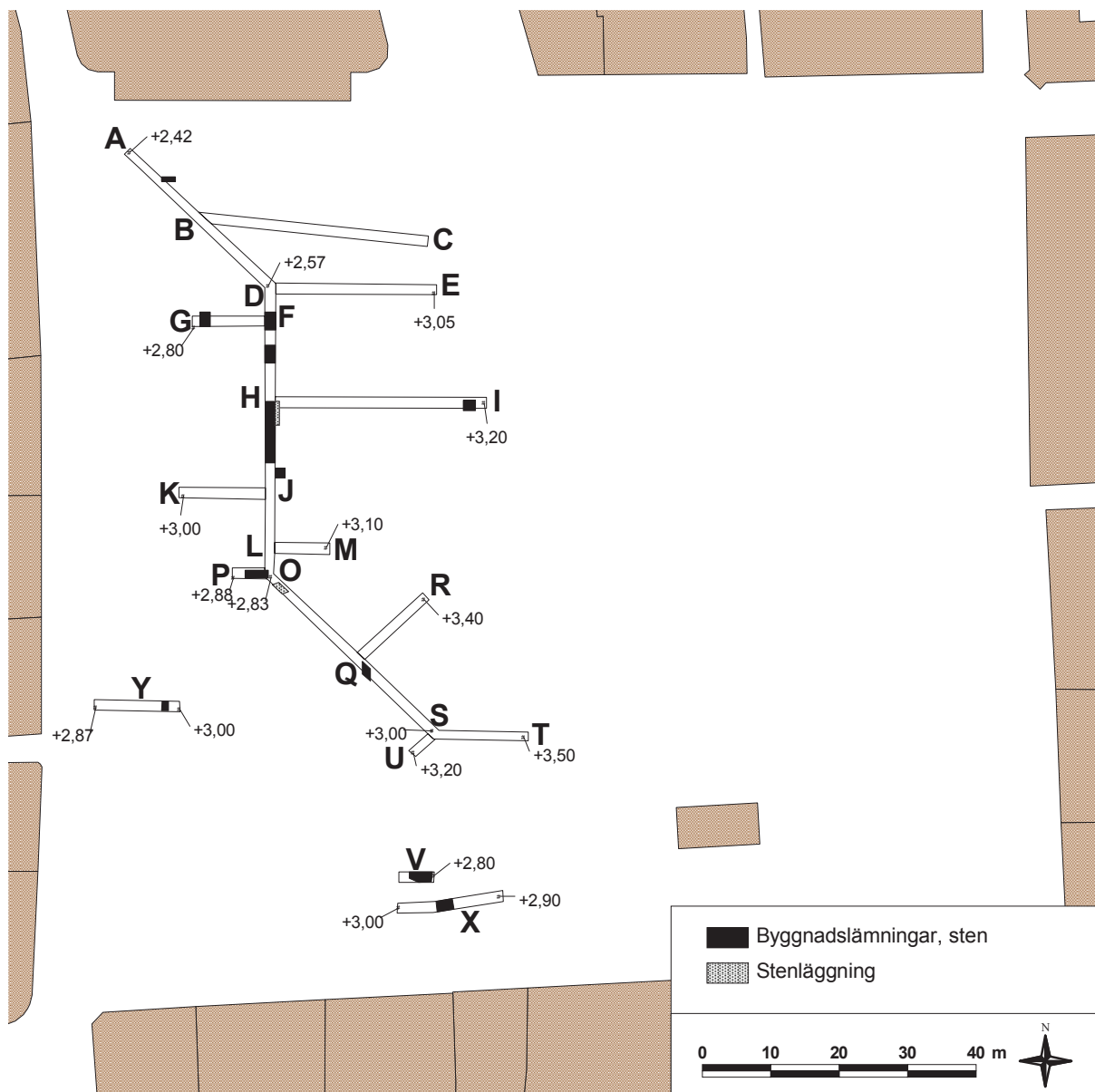
Kulturlagertjocklek: 2,1

Bottensand: 1,5 m ö.h.

Fynd: Kranier och skelettdelar av människa, djurben (kokranium), taktegel.

Västra delarna av torget: tegelmur, grundstenar, stensättningar och gravar

Dokumentationsmaterialet finns huvudsakligen samlat under arkivnummer G 065:05, tillsammans med materialet om Vattenkonsten (jfr nedan). Det består av en planritning över de planerade ledningsdragningarna upprättad av Malmö VA-verk, en planritning över schakten med de arkeologiska iakttagelserna markerade och två handskrivna sidor med beskrivningar av det funna. Därtill finns ett tret-

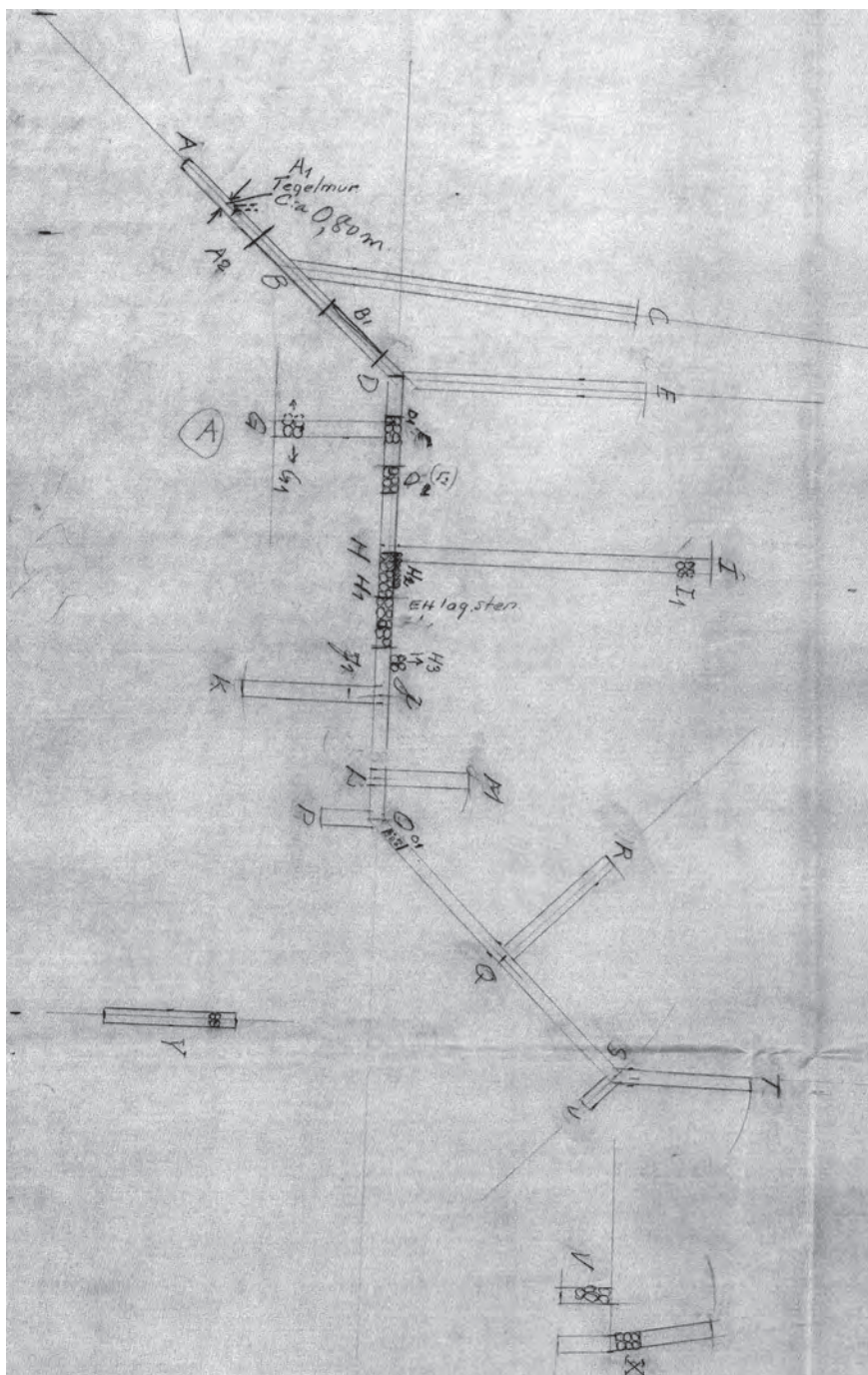

tiotal små lappar ur anteckningsblock som endast delvis är tydbara. Lekholms schaktriting saknar helt mått och lägesangivelser.

Det långa sicksackformade schaktet hade ungefärlig nord-sydlig riktning, och överensstämmer med huvudledningen för dagvatten i den moderna kartan från VA-verket över existerande ledningar (vilket har möjliggjort digitala överlägg där Lekholms planritningar har kunnat georefereras). De övriga schakten ansluter till denna eller någon annan dagvattenledning. Eftersom inga mått för schaktens bottennivå angivits på annat håll kan VA-verkets uppgifter om ledningarnas nivåer i skärningspunkter och slutpunkter vara av intresse. De bör användas med försiktighet men indikerar åtminstone det minsta tänkbara schaktdjupet. Vid jämförelse med de höjder som Lekholm har angivit för de arkeologiska lämningarna i schakten, visar sig ledningsnivåerna (med lite tillägg) kunna ge rimliga mått på schaktbotten i de anslutande schakten. Huvudschaktet måste däremot ha grävts till ett större djup, åtminstone i norr.

På planritningen (figur 59) har Lekholm ritat in de arkeologiska lämningar som framkommit, främst byggnadsrester men även vissa fynd. En del anteckningar om lämningarna har också förts, bl.a. höjden över havet för byggnadsresterna, i regel både för överkant (ÖK) och underkant (UK; jfr tabell 15).

Figur 58. Schakten på västra delen av Stortorget år 1962 med de bokstavs-beteckningar som har använts av Lekholm, samt VA-verkets uppgifter om ledningarnas nivåer (m ö.h.). Skala 1:1 000.

Figur 59 Schakten på västra delen av Stortorget år 1962, med arkeologiska iakttagelser markerade. Upprättad av C. G. Lekholm. Skala 1:1 000.

Ur anteckningarna på lösblad kan uppgifter om ytterligare några byggnads lämningar som saknas på ritningen utläsas:

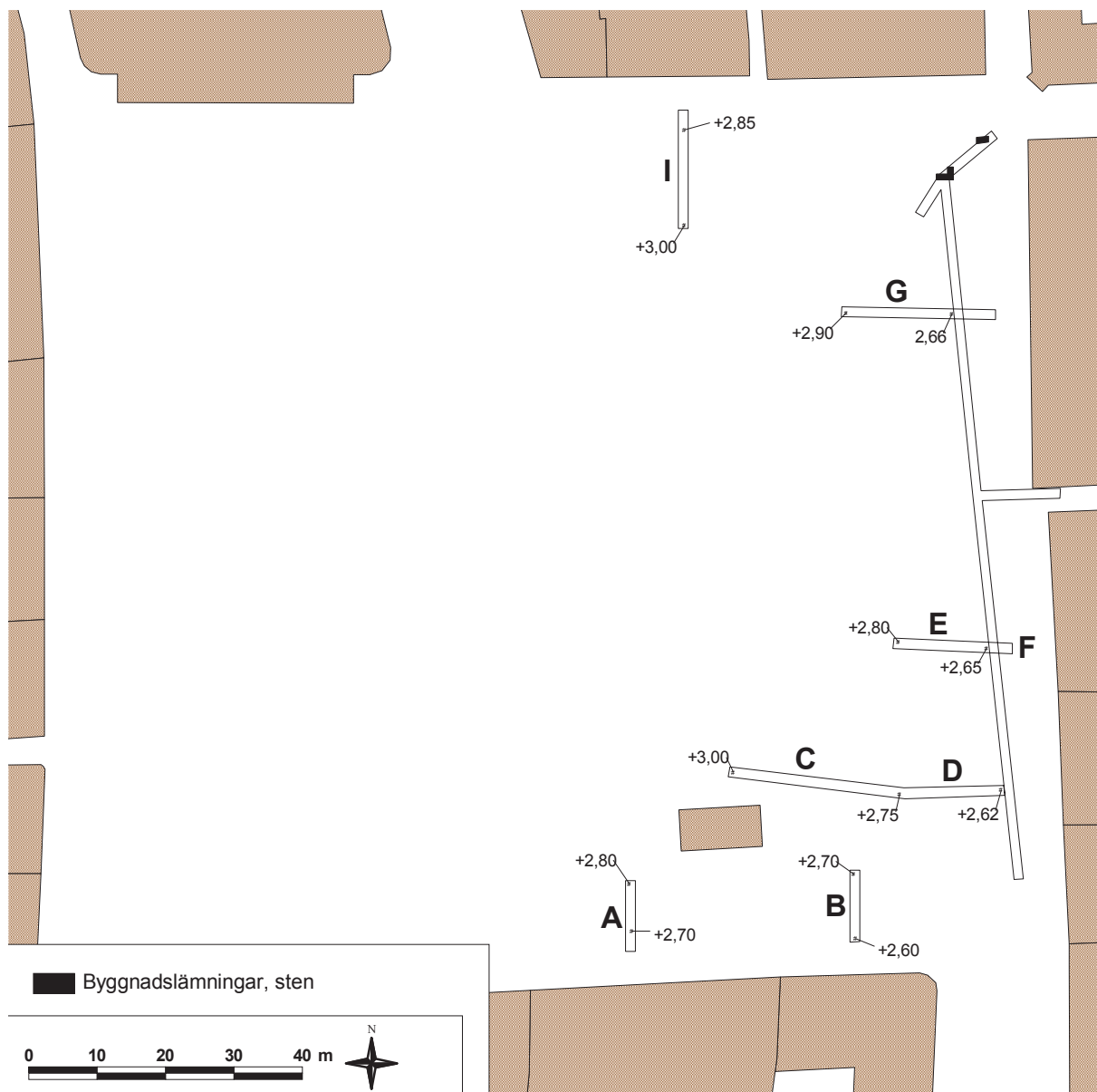
Den första är en nord-sydlig grundmur av natursten med tegelbitar på sidorna och med en bredd av 1,2 m. Dess läge i schaktet indikeras med hjälp av en fluktklinje från Hamngatan till ett hus längs torgets södra sida och motsvarar strax sydöst om "Q". Höjden går inte att utläsa.

De andra lämningarna är mer oklart beskrivna men deras läge går att bestämma ungefärligen till schaktet P–O. Här påträffades ett tegelgolv vars höjd angivits till 0,45 m under stensättningen, vilket torde motsvara 3,8–4,0 m ö.h. Lekholm har tolkat det som rester av den så kallade högvaktsbyggnaden med utgångspunkt från A.U. Isbergs karta av år 1875. Som belägen i schakt P nämns också en sten grund med överkanten på ett djup av 1,25 till 1,50 m under gatan (motsvarar 2,65–2,90 m ö.h.). Ifall även detta ansetts höra till högvaktsbyggnaden är oklart.

Observation	Beskrivning
A1	Murrest + grundstenar. Rester av tegelmur, ca 0,80 m (tjock?). Höjder: Stengrund ÖK +2,35 m ö.h. UK +1,80 m ö.h. Tegelmur ÖK +3,70 m ö.h. Belägen 6.3 m från A. Synliga ändan slätmurad. Sträckning mot öster. Sten: röttegel, handslaget, mått 250 x 115 x 75 mm. Kryssförband.
A2	Taktegel.
A3-7	6st. skallar + diverse kroppsben.
B1	Lager (0,05-0,15 m tjockt) med "tegelmjöl". Rasering. Höjd ÖK +3,75 m ö.h.
D1, D2	Grundstenar Höjder: ÖK +2,87-3,00 m ö.h. (2 rader), UK +1,52-1,70 m ö.h. (2 i höjd)
G1	Stengrund Höjder: ÖK +3,04 m ö.h. (Två rader fr. ö. h. ?), UK + 2,74 m ö.h. "Sten tyckes fortsätta mot Kramer, ty en sten synes."
H1	Grundstenar. Största: 1,10 x 0,70 x 0,80 m. Minsta: 0,90 x 0,60 x 0,40 m. Kallmur. Några lösa tegelstenar. Röttegel 270 x 150 x 90 mm. Höjder grundsten: ÖK + 2,50 m ö.h. UK +1,70 m ö.h.
H2	Plan stensättning. Höjd: + 3,80 m ö.h. Diameter sten ca 0,10-0,15 m. Ett lag. Längd (N-S) 3,20 m.
H3	Två rader ö. två lag grundstenar. Bredd 1,10 m. Riktning mot öster. Blottlagt 1,40 m inåt (österut). Höjder: ÖK +3,67 m ö.h. UK +2,85 m ö.h.
I1	Stengrund. Höjd: ÖK +3,55 m ö.h. UK ?
J1	Skalle av ko. I sandblandat jordlager, fyllning.
O1	Stensättning. Höjd: ÖK +3,73 m ö.h. Diameter sten 0,15-0,25 m. Under stenarna 0,15 m sjösand, sedan jordlager.
V	Största sten: 1,20 x 0,90 x 0,85 m. Höjd: ÖK +1,50 m ö.h. UK +2,35 m ö.h. (tvärtom?)
X	Grundstenar. Höjder: ÖK + 3,57 m ö.h. (0,60 m under gatstenens ÖK +4,17 m ö.h.), UK +2,67 m ö.h. (1,50 m under gatan).
Y	Stengrund. Höjd: ÖK + 3,0 m ö.h. (ca 1,40 m under markytan.) [svårläst] "Uppgifterna har lämnats av arbetarna som ombads härom."

Några säkra uppgifter om bottensandens nivå, eller ifall schakten har nått ned till den finns inte. Ganska säkert kan man dock anta att de anslutande schakten inte har gjort det. Ledningarna i anslutningsschakten ska ligga på höjder mellan 2,6 och 3,5 m ö.h. och de påträffade lämningarna i dem anges som lägst till 2,74 m ö.h. (underkanten av G1). En så hög nivå för bottensanden har inte iakttagits någonstans på Stortorget. Huvudschaktet däremot kan eventuellt i sin norra del och kanske så långt söderut som till lämningarna vid H1 ha grävts ned i bottensanden. Höjden för underkanten av grundstenarna H1 anges till 1,7 m ö.h. vilket kan jämföras med närbelägna undersökningar. I schakt MK 288:1 (ca 20 m västerut) fanns bottensanden på ca 2,4 m ö.h., medan den i ett schakt ca 17

Tabell 15. Beskrivning till lämningarna i figur 59.

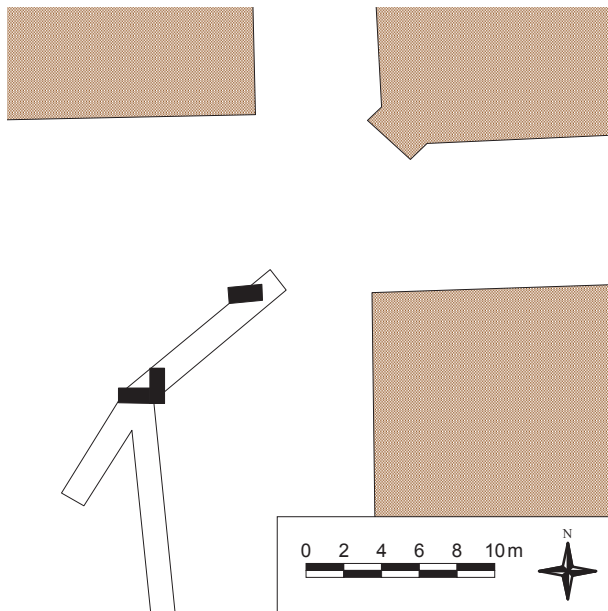
Figur 60. Schakten på östra delen av Stortorget år 1962 med VA-verkets uppgifter om ledningarnas nivåer (m ö.h.). Skala 1:1000.

m åt nordost (G 065:37) fanns så lågt som 1,47 m ö.h. (vilket möjligen indikerar att denna fanns i botten av en nedgrävning vars utbredning inte fanns inom den undersökta ytan).

Östra delen av torget: tegelmurar

Inom samma projekt upptogs under år 1962 även ett flertal schakt på östra delen av torget. Det är oklart i vilken utsträckning Lekholm har övervakat schaktningen, dokumentationsmaterialet är väldigt knapphändigt och ostrukturerat. Planritningar över planerade ledningsdragningar existerar i ett par olika versioner men det är inte helt säkert att alla verkligen har genomförts. Handritade ändringar, både tillägg och strykningar förekommer (G 065:004). Schakten har digitaliserats utifrån ledningsritningarna, och med en uppskattad bredd av ca 1,5 m.

Den långa nord sydliga ledningen överensstämmer med huvudledningen för dagvatten i den moderna kartan från VA-verket över existerande ledningar. Att denna ledning faktiskt har grävts ned råder det alltså inget tvivel om. De mindre schakten har benämnts A–I, se figur 10. Schakt H har strukits av Lekholm och har därför inte tagits med i figuren, resten har däremot ritats som de ser ut på planeringsritningarna. Helt säkert är det alltså inte att de stämmer med verkligheten. Vissa kan ha fått en annan sträckning eller helt fallit bort.

På VA-verkets gamla planritningar finns måttuppgifter på ledningarnas höjd över havet i skärningspunkterna. Detta ger en viss uppfattning om hur djupa schakten har varit (dessa redovisas i figur 60).

Arkeologiska iakttagelser har gjorts i huvudschaktets nordligaste del. Dokumentationsmaterialet består av skisser och anteckningar på lösblad som sorterar under arkivnummer G 065:004. De påträffade murresternas utsträckning och läge har bestämts så noggrant som möjligt utifrån existerande måttuppgifter (jfr figur 61).

Den öst-västliga muren i norr har lägesbestämts med en siktlinje från Rådhusets nordvästra hörn till ett hus på andra sidan torget samt uppgiften att den börjar i rak linje med Residensets östra vägg. Den beskrivs som ”*Storsten 2 1/2 sten. Kryssmur.*” Det bör betyda att den varit ca 0,8 m bred. Schaktdjupet anges till 2,9 m och schaktbottens höjd över havet till 1,5 m. En skiss över muren i sektion visar att dess överkant låg 1,5 m över schaktbotten, vilket motsvarar 3,0 m ö.h. Den övre delen av muren bestod av några skift tegel till en tjocklek av 0,85 m medan de nedersta 0,65 m utgjordes av grundstenar vars nedre kant låg i jämnhöjd med schaktbotten (1,5 m ö.h.).

Lämningarna längre söderut beskrivs som en nord-sydlig mur, men ser på vissa skisser ut att bilda ett hörn med en mur i rät vinkel åt väster. Att hörnet existerat är osäkert, men eftersom schaktet har fortsatt i den riktningen bör ett eventuellt hörn ha kunnat uppträckas och en sådan borde då inte ha skissats in helt utan anledning. Muren ska ha befunnit sig 5,6 m väster om residensets sydöstra hörn och löpt rakt söderut. Den har varit 0,8 m bred och bestått av sex skift storstenstegel, dessutom nämns gråstenar med 0,1–0,25 m diameter, troligen avses grundstenar under teglet. Schaktbottens nivå har varit 1,60 m ö.h. Murens överkant anges till 1,7–1,8 m över denna (d.v.s. 3,3–3,4 m ö.h.) medan dess underdel har befunnit sig 0,5 m över bottennivån (d.v.s. 2,1 m ö.h.). I nivå med murens överkant (3,4 m ö.h.) iaktogs ett lager småsten som har tolkats som rester av en gårdsplan eller ett golv. Däröver och uppåt fanns bara ”tegelstensfyllning”, vilket bör betyda att det varit fråga om fyllnadslager som innehållt stora mängder raseringsmaterial.

Vattenkonsten

Vid grävningarna framkom rester av den så kallade Vattenkonsten, en färskvattenbrunn som i sin första version anlades under 1500-talet i nordöstra delen av Stortorget. Lekholm har redogjort för resultaten i artiklar som publicerats i

Figur 61. Murrester som påträffades år 1962 i Stortorget nordöstra hörn. Skala 1:400.

Aktuellt från Malmö Museum nr 7 (1962) och Malmö fornminnesförenings årsbok (1963). Arkivmaterialet har tilldelats nr G 065:005. Lämningarna togs inte bort, utan, med Lekholm ord:

... bäddades in i lera i hopp om att på så sätt kunna bevaras, för att någon gång i framtiden åter få komma till heders som en av Malmö stads märkligaste sevärdheter (Lekholm 1963:101).

Uppgifter om schaktningarnas omfattning saknas. Schaktets (jfr figur 50) omfattning har skattats till ungefär samma storlek som brunnen, vilken frilades helt vid undersökningen.

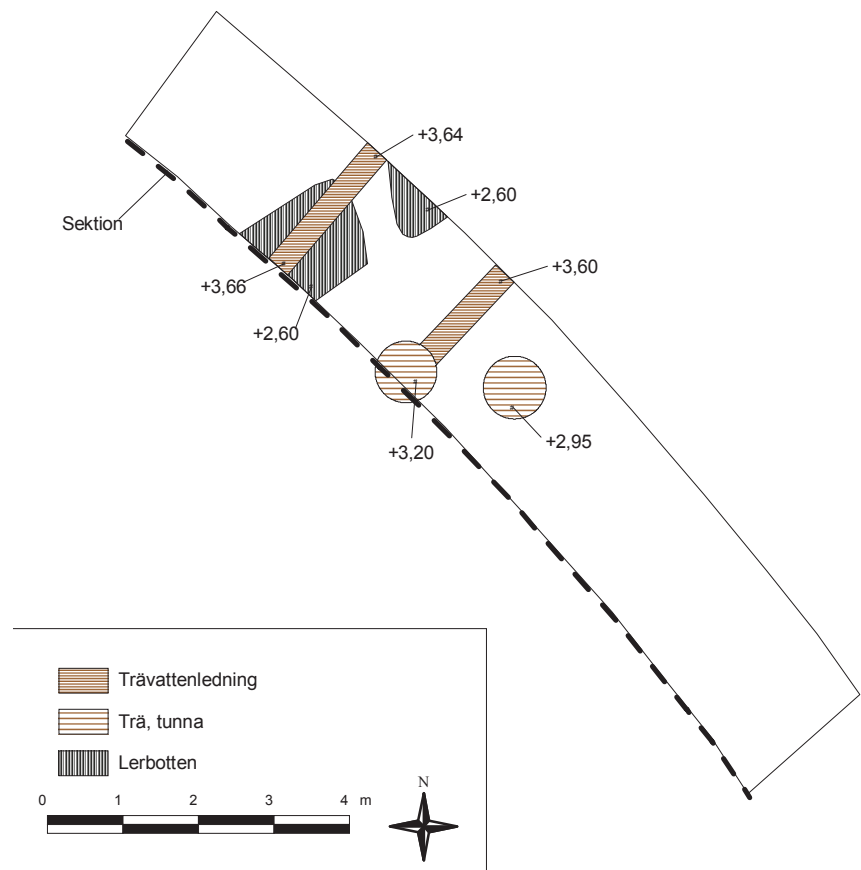
Vid undersökningarna dokumenterades reservoarens träbotten, konstruerad under 1500-talet. Denna bestod av upp till 18 tum breda tretumsplank, lagda på ett kraftigt stocklager. Detta vilade i sin tur på en kraftig stensyll.

Under 1720-talet påtalades att detta var kraftigt rötskadat, att rådet beslöt att denna skulle stenläggas. Resterna efter det 10-hörniga murverket, uppfört i gult tegel av holländsk typ, framkom. På varje sida, vars längd uppgick till 1,8–2 m, hade välvda öppningar för anslutande trävattenrör från fördämningen i Pildammsparken. Reservoarens diameter uppgick till 6,5 m.

5: ÖSTRA DELARNA – VID FONTÄNEN ÅR 1988

VA-verket i Malmö tog i september 1988 upp ett schakt mellan två dagvattenbrunnar strax sydöst om fontänen på Stortorget. Schaktningsarbetet övervakades av Aprilla Thörn. Schaktet sträckte sig i en flack båge från nordväst till sydöst och mätte ca 12 x 2 m. Djupet var 1,8–2,4 m och botten låg på 1,90–2,55 m ö.h. Bottensanden påträffades i delar av schaktet, på höjder mellan 2 och 2,35 m ö.h. De moderna fyllnadsmassorna var ca 0,2–0,5 m i tjocklek medan kulturlagren var 1,7–2,1 m tjocka. Den sydvästra schaktväggen dokumenterades i sektion, och valda delar av schaktet planritades (G 065:033).

Figur 62. Arkeologiska lämningar vid undersökningen vid fontänen (G 065:033). Skala 1:100.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,2–0,5

Kulturlagertjocklek: 1,7–2,1

Bottensand: 2–2,35 m ö.h.

Fynd: Bergart (bryne), glas (kärl, fönsterglas), järn (föremål, kedja, kniv), keramik (Bl:1, Bll:1, Bll:3, Bll:4, Blll, Cll), kopparlegering (ljusstake), läder (avfall, sko), organiskt material (rep), golvtegel, taktegel & trä (bricka, flöte, handtag, laggkärl, skosula, skål, spetsad pinne, svepkärl).

Lagerbilden dominerades av omfattande gödselbemängda lager. Även raseringskomponenter som tegelskrot, kalk, gul lera var vanligt förekommande. Att döma av sektionsdokumentationen hade flera av dessa lager karaktären av fyllnadslager. Flera av dessa har funnits i större nedgrävningar, vars nedgrävningskanter fanns utanför undersökningsområdet. I de norra delarna fanns även gula lerlager, samt lerklining (L5, 7, 9, 11–12). Här framkom även undersökningens enda sandlager (L8). Området bör med andra ord ha fungerat som kvartersmark (i motsättning till gatumark), där nedgrävningarna och lerlagren indikerar bebyggelse.

Två vattenledningar (utan L-nr) av trä löpte tvärs genom schaktet på ganska måttligt djup, vid 3,60–3,66 m ö.h. i riktning nordöst-sydväst.

Längre ned påträffades rester av två tunnor (A1, L14–16; A4), båda nedgrävda i bottensanden. Endast vad gäller en av tunnorna kunde nedgrävningskanten observeras. Denna var grävd från en förhållandevis hög nivå (+ 3,2 m ö.h.) En av tunnorna befann sig mitt i schaktet och hade en väl bevarad botten samt några bitar stående trä. Dess diameter var ca 0,8 m och dess översta bevarade del befann sig på en höjd av 2,95 m ö.h. medan botten låg på 1,85 m ö.h. Fyllningen i tunnorna utgjordes av ljus brun gödsel med tegelkross och innehöll tre skärvor yngre rödgods (Bll:4), varför den torde kunna dateras till senmedeltid eller nyare tid. Den andra tunnorna syntes i sektionen och var skadad av en modern nedgräv-

Tabell 16. Fynden från undersökning MHM 7196.

Material	Typ	Antal
Keramik	Bl:1	1
Keramik	Bll:1	3
Keramik	Bll:3	1
Keramik	Bll:4	240
Keramik	Blll	35
Keramik	Cll:2	14
Keramik	Kakel	18
Bränd lera	Golvtegel	2
Bränd lera	Taktegel	1
Järn	Kniv	3
Järn	Kedja	1
Järn	Odef. föremål	8
Kopparlegering	Ljusstake	1
Bergart	Bryne	1
Glas	Kärl	3
Glas	Fönsterglas	33
Läder	Hantverksspill	38
Läder	Sko	36
Trä	Bricka	1
Trä	Flöte	1
Trä	Handtag	1
Trä	Laggkärl	8
Trä	Skosula	1
Trä	Skål	3
Trä	Spetsad pinne	1
Trä	Svepkärl	1
Organiskt material	Rep	1
Summa		457

ning. Den har mätt åtminstone 0,8 m i diameter, översta bevarade delen låg på 3,20 m ö.h. och botten på 2,20 m ö.h.

Nära schaktets botten iaktogs rester av två lerbottnar (A1. L11–12; A2). Deras form och storlek framgick inte då de dels sträckte sig utanför schaktet, dels var till viss del förstörda av yngre nedgrävningar. De befann sig i nivå med bottensanden med fyllningens överkant vid ca 2,60 m ö.h. och med botten vid ca 2,35 m ö.h. Fyllningen bestod av gödsel.

Viss handgrävning gjordes i nordvästra delen av schaktet i humus- och gödselager och en mängd fynd tillvaratogs (jfr tabell 16). Fynden har registrerats och finns lagrade i en intrasisdatabas. Bevaringsförhållandena för organiskt material var anmärkningsvärt goda och en del föremål av läder och trä påträffades. Bland fynden utmärkte sig en kniv med smedsmärke, en laggkärlsbotten med bomärke samt ett flöte av trä.

Keramikmaterialet dominerades av yngre rödgods, vilket ganska säkert torde kunna datera lagren till senmedeltid, närmare bestämt tiden mellan ca 1350 och tiden för torgets anläggande (1540-tal).

6: NORDVÄSTRA DELARNA ÅR 1994

I juni 1994 upptogs ett schakt i Stortorgetts nordvästra hörn, i trottoaren utanför Hotell Kramers ingång. Anledningen till arbetet är inte känd. Schaktövervakning utfördes av Ulf Almqvist. Schaktet mätte i ytan 3,6 x 1,7 m men smalnade av nedåt. Cirka 2,8 x 1 m grävdes djupt, som mest ned till 2,2 m under markytan, vilket motsvarar 2,2 m ö.h. Bottensanden framkom inte.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,4–1

Kulturlagertjocklek: > 1,6

Bottensand: -

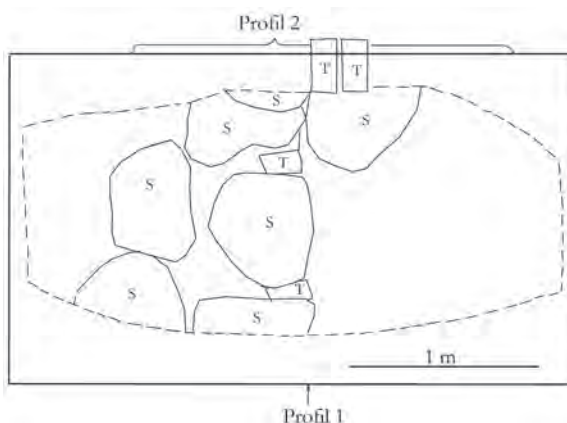
Fynd: -

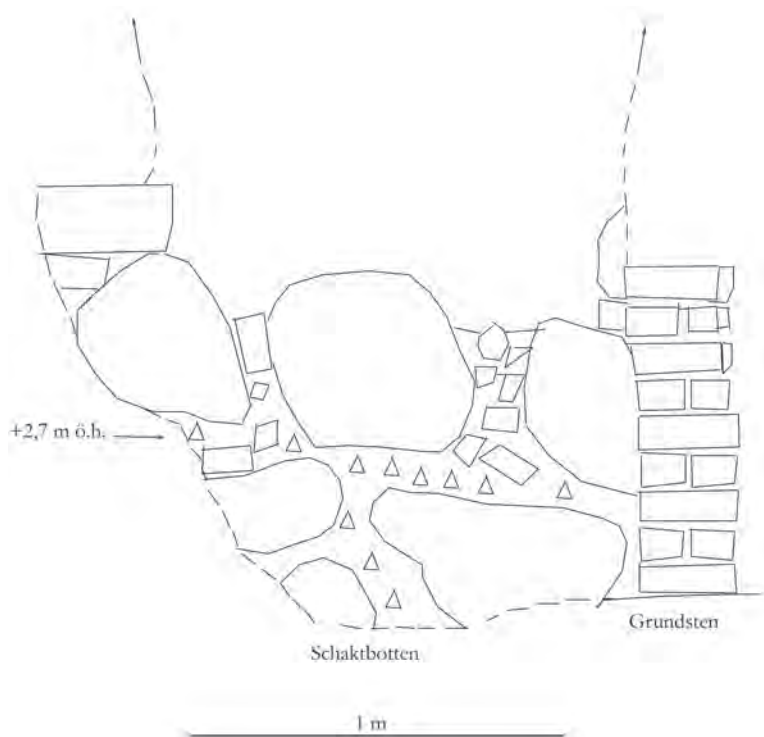
Dokumentationsmaterialet består av en planritning, två sektionsritningar och en översiktsplan (G 065:034). I övrigt saknas skrivna kommentarer. Planritningen visar en grundmur med rak öst-västlig sträckning, och samma mur har sektionsdokumenterats från söder (jfr figur 63–64). På planritningen visas läget för de två sektioner som har ritats.

Grundmur

Grundmuren löpte i öst västlig riktning och var 1,2 m bred. Den bestod av minst två skift natursten och dess höjd var minst 0,9 m. Murens överkant låg på 3,03–3,30 m ö.h. och underkanten lägre än 2,2 m ö.h. I sydöstra delen av det framtagna murpartiet fanns ytterligare en grundsten. Invid grundmurens södra sida fanns en pelarbas av tegel, där nio skift fanns bevarade. Överkanten av grundstenen under teglet låg på 2,29 m ö.h. och teglets överkant befann sig 3,20 m ö.h.

Figur 63. Planritning över mur, G 065:034. Skala 1:40.

Figur 64. Sektionsritning (profil 1) över mur (från söder), G 065:034. Skala 1:40.

Muren bör utifrån dokumentationsmaterialet ha varit murat med kalkbruk hela vägen ned till schaktbotten. Grundstenarna som tegelmuren vilade på låg intill stenväggens botten men var inte sammanfogad med den, vilket kan tyda på att denna konstruktion har tillkommit sekundärt. Murverket var avslutat i söder och väster och verkade inte heller fortsätta in i schaktväggen åt öster. I sektionen av västra schaktväggen syns söder om teglet två stora naturstenar med kalkbruk emellan och på översiktsplanen har Almqvist skissat in en mur löpande en bit söderut längs västra schaktväggen. Slutligen tyder teglets förband på att det inte rör sig om början på en mur utan en pelare, 0,3 x 0,3 m i genomskärning, med varje skift bestående av två tegelstenar. Om det varit början på en mur skulle det ha funnits en förskjutning mellan skiften så att stenarna överlappat varandra. Troligen har pelarens syfte varit att bära upp ett valv som legat högre upp.

7: NORDVÄSTRA DELARNA – NÄTSTATION ÅR 1995

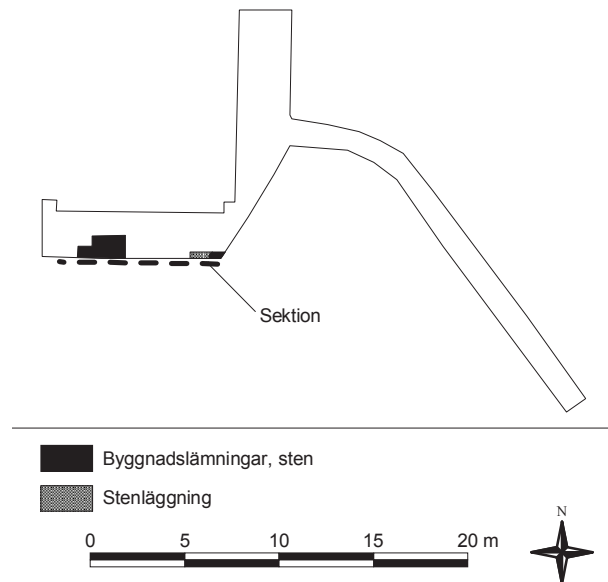
Ett schakt med oregelbunden form togs upp i nordvästra delen av torget i mars-april år 1995. Anledning till arbetet var ombyggnad av en nätstation av Malmö Energi AB. Schaktningen övervakades av Ulf Almqvist. I öster schaktades i en båge mot sydväst en ca 1 m bred och 23 m lång yta (jfr figur 65). Längre västerut upptogs en ca 10 m lång och 2,8 m bred remsa i riktning nord-syd. Schaktdjupet i dessa partier är inte känt. I väster upptogs en öst-västlig remsa om ca 9 x 2,5 m. I östra halvan av denna var schaktdjupet 1,2–1,3 m och botten låg på 3,1–3,2 m ö.h. I västra halvan var schaktdjupet 3,0 m och botten låg på 1,3 m ö.h. Här påträffades bottensanden vid 1,42 m ö.h. Moderna fyllnadsmassor sträckte sig ned till ett djup av 0,35–0,5 m. Kulturlagrens totala tjocklek uppgick till 2,4–2,5 m. En sektionenritning och en planritning upprättades (G 065:037), båda i den västra schaktdelen (jfr figur 65).

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,35–0,5

Kulturlagertjocklek: 2,4–2,5

Bottensand: 1,42 m ö.h.

Fynd: -

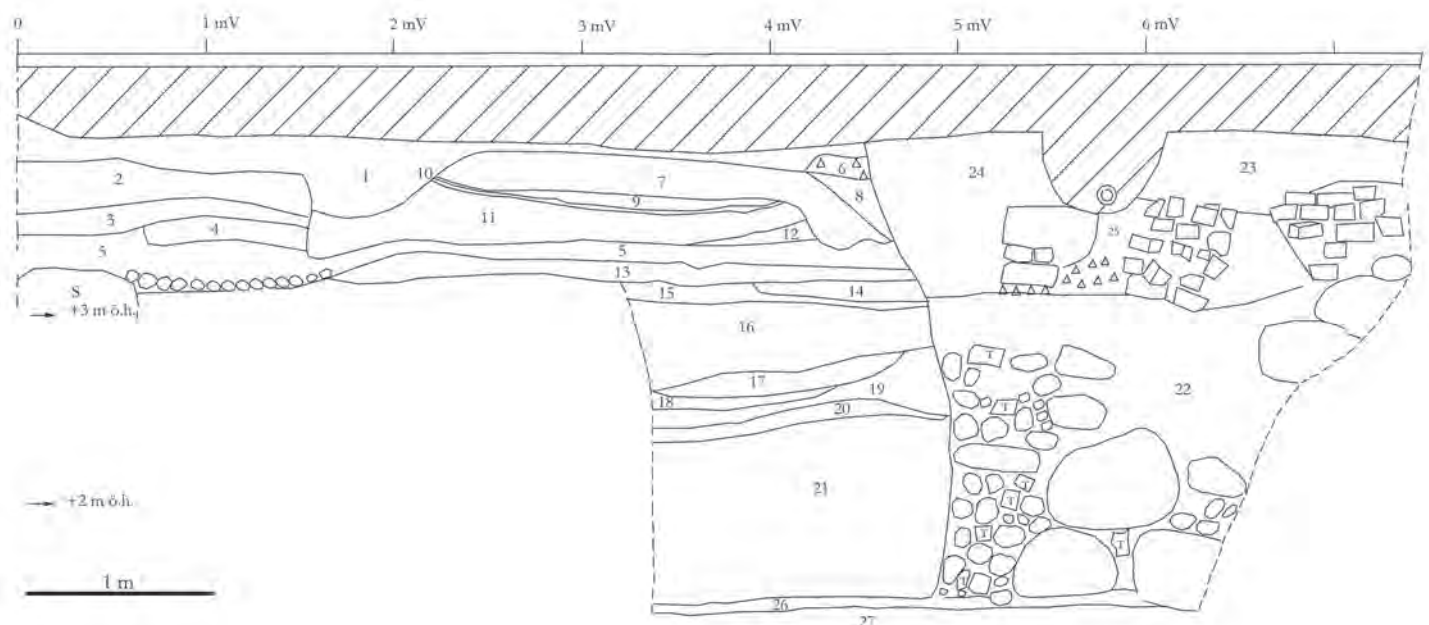

Figur 65. Arkeologiska lämningar framkomna vid schaktningarna i de nordvästra delarna av Stortorget år 1995 (G 065:037). Skala 1:400.

Grundmur

I den västra, djupare delen av schaktet påträffades rester efter en kraftig grundmur (L22). Denna bestod av 0,7 till 0,4 m i diameter stora naturstenar samt mellanliggande tegelskrot och mindre naturstenar. Att döma av dokumentationsmaterialet var det fråga om en kallmur (det finns inga notiser att stenarna var kringgårdade av kalkbruk). Muren löpte i nord-sydlig riktning tvärs genom schaktet, och var minst 1,7 m bred. Stenarna hade lagts i en djup nedgrävning, som grävts ner till bottensanden. Såväl nedgrävningens som grundmurens övre delar verkar ha blivit bortgrävda. Att döma av sektionensritningen fanns sten endast partiellt bevarat. Likaså går det inte att avgöra vad som är ursprungsnedgrävningens övre delar och vad som representerar raseringen och borttagandet av densamma. I fyllnadslagren finns notiser om och avbildningar av rikligt med tegelsten, till dels i form av direkta murpartier (L23–25). Detta bör uppfattas som delar av dagermurar, som vid raseringen sekundärt har dumpats i de då uppgrävda schakten. Nedgrävningen till grundmuren har minst varit 1,4 m djup, vilket innebär att dessa konstruerats för att bära en ansenlig tyngd. I söder, nära

Figur 66. Sektionsritning av grundmuren (G 065:037). Skala 1:40.

schaktväggen syntes ett öst-västligt murparti ansluta till den förra muren och bilda ett inre hörn.

Möjligen kan de otaliga spåren efter avröjningar (öster om grundmuren) representera konstruktionen av grundmuren (L7–11). Dels antyder lagergränserna att något grävts bort, dels innehöll lagren rikligt med kalkbruk, tegel och andra raseringskomponenter. Speciellt tydligt var ett tunt lager som innehöll tegelsmul och kalbruk (L10), vilket var av sådan karaktär att det tillkommit i samband med byggnadsarbeten.

Äldre byggnadslämningar

Österut fanns nederst ett 1 m tjockt lager bestående av ”kompakt organiskt material med fiskben och blålera” (L21). På detta fanns en sekvens med betydligt tunnare (0,1–0,2) sandiga och humösa lager (L17–20). Sekvensen av lager representerar sannolikt ett inledande bärlager till gatu-, gårds- eller golvnivåer (i form av sättsand). Dessa lager bör ha konstruerats före grundmuren.

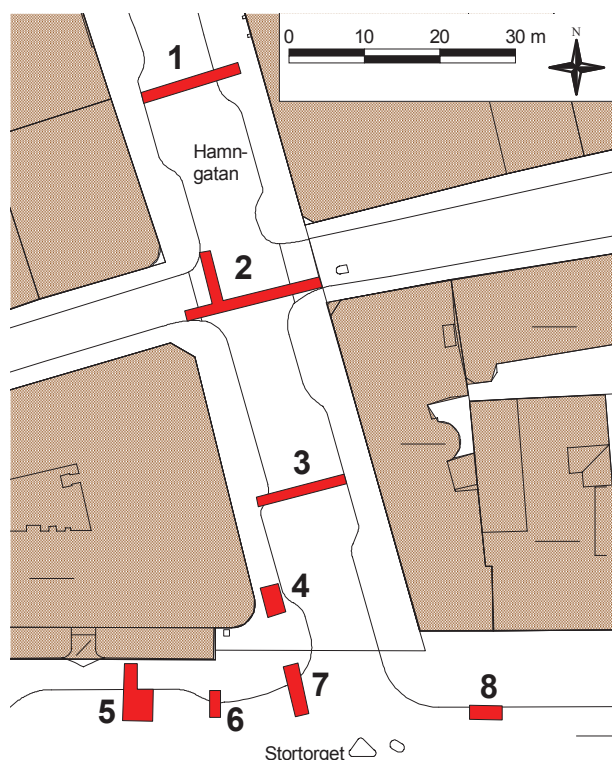
Därpå följde ytterligare ett omfattande bärlager, denna gång huvudsakligen bestående av sand (L16), åtföljt av ett lerlager som bör ha fungerat som golvnivå (L15). Lergolvet täcktes av vad som bör ha varit sättsandslager (L13–14). I väster korresponderade dessa med resterna efter ett golv, i form av en stensättning (i L5), samt en 0,65 m i diameter stor syllsten.

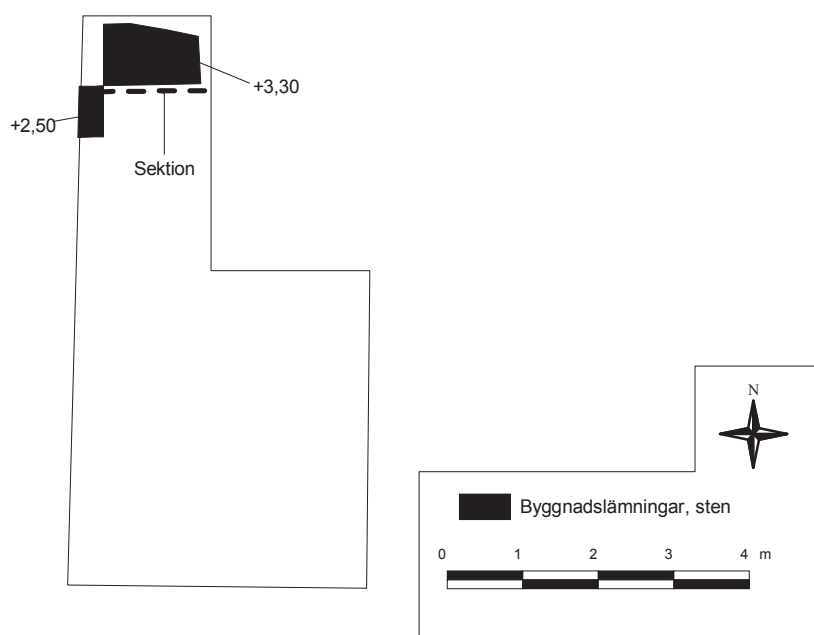
Dessa lämningar täcktes av ytterligare sekvenser med bärlager (L2–5), varav några innehöll smetig lera och andra tegelkross och kalkbruk.

8: NORDVÄSTRA DELARNA AV STORTORGET OCH HAMNGATAN, VATTENLEDNINGAR ÅR 1995

Med anledning av att vattenledningar förnyades under september och oktober månader år 1995 upptogs åtta schakt i Stortorgetets norra del och i Hamngatan (jfr figur 67 och tabell 17). Schaktningsarbetet övervakades av Gert Persson. Uppgifter om schaktdjup saknas och de enda dokumenterade arkeologiska iakttagelserna har gjorts i schakt 5. Dokumentationen består av en planritning och

Figur 67. De övervakade schakten vid 1995 års förnyelse av vattenledningarna i de nordvästra delarna av Stortorget och Hamngatan (G 021:02; G 065:035). Skala 1:1 000.

Figur 68. Arkeologiska lämningar i schakt 5 (G 065:035). Skala 1:100.

en sektionsritning samt foton. Därutöver finns en översiktsplan utifrån vilken schaktplanen har digitaliserats.

Djup moderna fyllnadsmassor: 1–1,7

Kulturlagertjocklek: 1,7

Bottensand: 1,6 m ö.h.

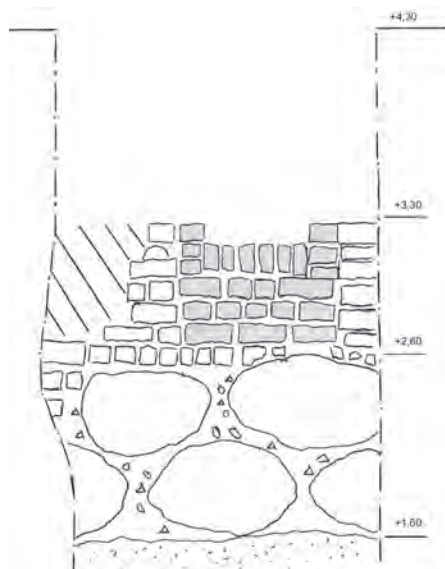
Fynd: -

Strax utanför hotell Kramer (schakt 5) påträffades murrester som dokumenterades i plan och sektion. En mur skar tvärs genom schaktet i öst västlig riktning. Dess nedre del bestod av naturstenar i storleken 0,5 x 0,6–0,8 m murade i kalkbruk. Dess övre del bestod av tegelmurverk, där upp till sju skift fanns bevarade. Underkanten av naturstensmuren vilade direkt på bottensanden och befann sig på en höjd av 1,6 m ö.h. Tegelmurverkets underkant låg på 2,5–2,6 m ö.h. och dess överkant på 3,2–3,3 m ö.h. Något förband kunde inte urskiljas. I västra schaktväggen iaktogs ett stycke tegelmur som löpte i rät vinkel söderut ca 0,7 m från den stora muren innan den avhuggits. Överkanten på denna mur låg på ca 2,50 m ö.h.

I tegelmurverket syns spår av en ca 0,5 m bred öppning för ett fönster eller en nisch där muren är ett skift lägre och ett rullskift har lagts in. Denna öppning är dock inte ursprunglig. Murpartiet kring den är sekundärt uppfört med stötfogar mot resten av muren (jfr figur 69). Den ursprungliga öppningen har alltså varit 0,8 m bred och börjat 0,5 m längre ned. Det kan ha varit en dörr eller ett större fönster.

Tabell 17. Schaktens omfattning. Observera att det endast finns notiser om äldre lämningar i schakt 5, vars area motsvarar ca 17 % av den övervakade ytan.

Schakt nr.	Mått (m)	Area (m ²)
1	13 x 1,5	19,9
2	18 x 1,5 + 7 x 1,5	37,2
3	12 x 1,5	15,7
4	4 x 2,5	9,7
5	4 x 4 + 3,3 x 1,7	22,3
6	3,5 x 1,5	5
7	7 x 2	13
8	4,5 x 2	8
Total area		130,8

9: SYDVÄSTRA DELARNA – TOALETT ÅR 1996

För anläggandet av en pissoar i Stortorget's sydvästra hörn drogs i juni 1996 ett ledningsschakt tvärs över gatan i väster, ungefär i höjd med Isak Slaktares gata. Schaktningen övervakades av Gert Persson. Schaktet mätte ca 14 x 2 m och hade i huvudsak öst-västligt riktning, men med sicksack form (jfr figur 50). Det grävdes till ett djup av 1,3–1,4 m, vilket innebär att schaktets botten låg på 2,9–3,0 m ö.h. Bottensanden påträffades inte. De moderna bärlagrens tjocklek var 0,5–0,7 m. Dokumentationsmaterialet består av en sektionssritning, en planritning och en översiktsplan samt foton och fyndlistor (G 065:036, G 042:005).

Figur 69. Sektionsritning från söder, mur i schakt 5 (G 065:035). Grå markering visar den igensatta öppningen. Skala 1:40.

Djup moderna fyllnadsmassor: 0,6–0,8

Kulturlagertjocklek: > 0,9

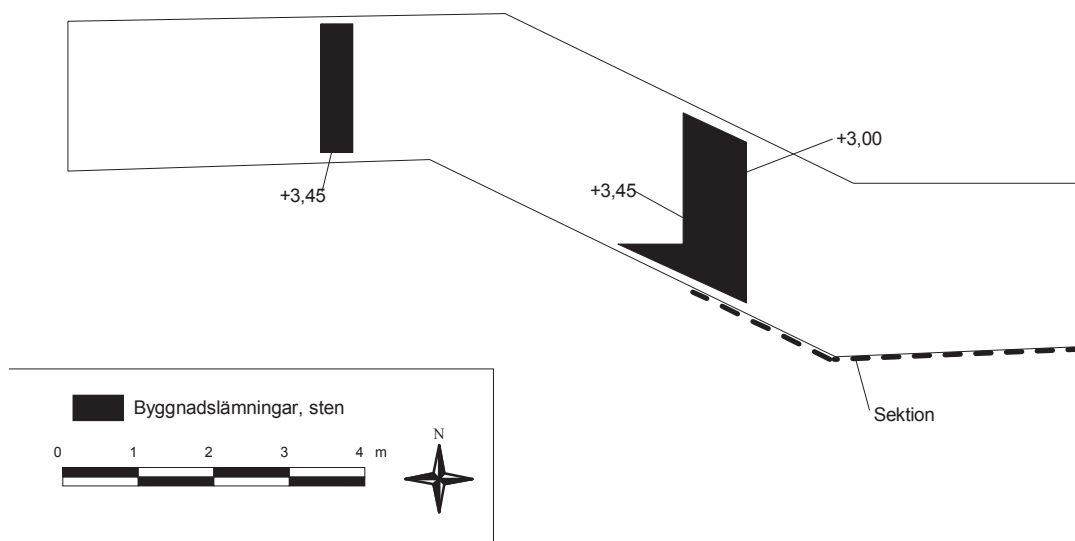
Bottensand: -

Fynd: Kakel (pottkakel), keramik (CII)

Grundmurad halvkällarbyggnad

Rester av två nord-sydligt liggande murar påträffades i schaktet. Den östra muren var ca 0,8 m bred och bestod dels av en kärna av natursten och kalkbruk, dels ett skal av tegel längs den västra sidan, varav 8–9 skift fanns bevarade (L18). På

Figur 70. Arkeologiska lämningar framkomna vid toalettarbetena år 1996 (G 065:36). Skala 1:100.

den östra sidan fanns inga spår efter motsvarande tegelmurning. Tegelmurens överkant låg på 3,45 m ö.h. medan murkärnans överkant varierade i höjd mellan 3,00 och 3,40 m ö.h. Nedåt fortsatte grundmuren djupare än schaktets botten. Intill södra schaktväggen gick muren i rät vinkel västerut och bildade ett inre hörn. Murens övre delar hade medveten grävts bort, vilket bör ha skett i samband med att Stortorget anlades (L17). Dessa arbeten, det fanns även spår efter dessa längre österut i schaktet (L1), försvarar tolkningen av stratigrafin. Någon tydlig nedgrävning för grundmuren finns därför inte noterad i dokumentationsmaterialet. Men mot bakgrund av tegelfordringen av murens västra sida och de bevarade stratigrafiska sekvenserna i öster (som inte berörts av Stortorgsarbetena), bör byggnaden ha haft en halvkällarvåning, där den nu aktuella muren varit dess östra yttervägg. Den västra muren bestod bara av tegel och var ca 0,4 m bred. Någon murkärna påträffades inte här, vilket bör betyda att den fungerat som mellanvägg i byggnadens källarvåning. Överkanten låg på samma höjd som den östra, 3,45 m ö.h. I ett raseringslager påträffades en bit pottkakel och mellan grundstenarna i den östra muren två skärvor stengods (CII), vilket indikerar att byggnaden uppförts någon gång under senmedeltid.

Lämningar efter byggnader och gårdsplaner

Öster om den östra grundmuren fanns bevarade sekvenser med äldre lämningar. Mot schaktbotten fanns ett lager med vit sand (L15), följt av ett lager med lerig humus (L14), som i sin tur täcktes av gulröd sand (L13) och sandig humus (L12). Att döma av denna komposition bör lagren fungerat som sättsand och bärlager till någon typ av gårdsbeläggning (eftersom det var beläget på tomtmark). I de allra östligaste delarna fanns ett mindre område med bevarade kullerstenar (utan L-nr, men enligt ritning i L 13).

Över denna nivå hade lagren en annan karaktär. Här fanns lager innehållande bränd lera (L11, 9) och gul lera (L6–7, 16) avbrutna av mellanliggande sand- och gruslager (L5, 8, 10). Denna förändring i kompositionen bör innebära att markutnyttjandet förändrats från gårdsplan till byggnadsyta. Lergagren bör vara rester efter olika golvnivåer, där inslaget av bränd lera antingen avspeglar bränder eller sekundärdeponerade raseringsmassor (som brunnit). Sand- och gruslagren bör antingen ha varit sättsandslager till lergolven, eller sättsand till borttagna golvbeläggningar. I de övre delarna fanns tydliga spår efter avröjningar, som gjorts vid anläggningen av Stortorget (L1).

10: UTANFÖR RESIDENSET – FJÄRRÄRME ÅR 2001

Med anledning av ledningsdragning för fjärrvärme utanför Residenset vid Stortorget nordöstra hörn genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Undersökningen gjordes under perioden 8–10 januari år 2001 av Olle Heimer. Schaktet hade med en sammanlagd längd av 60 m och en bredd av ca 1,5 m togs upp (jfr figur 50). Schaktdjupet var 0,9–1,1 m och bottennivån var ca 3,4–3,6 m ö.h. Bottensanden påträffades inte. De moderna bärlagens tjocklek var 0,7–0,8 m. Dokumentationsmaterialet består av två sektionsritningar och en planritning, vilka visar området närmast Residenset (G 065:040). Det var endast i dessa delar som arkeologiska lämningar påträffades.

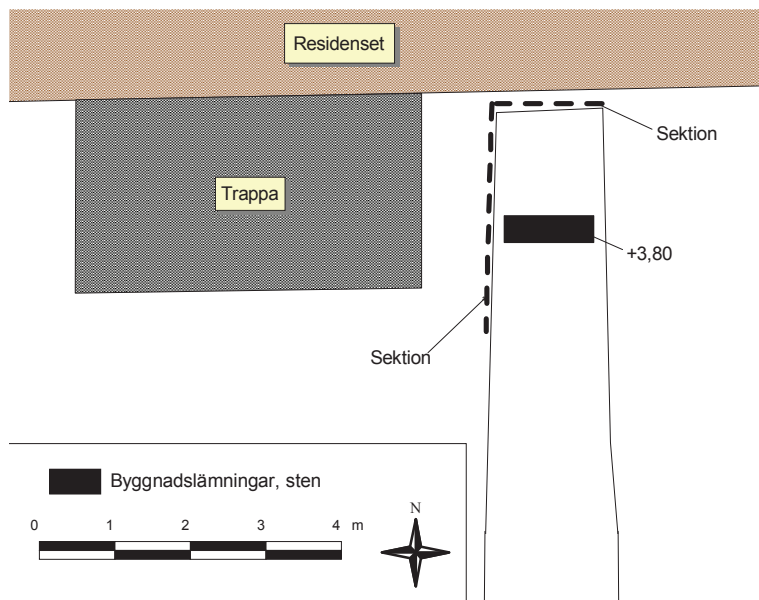
Djup moderna fyllnadsmassor: 0,7–0,8

Kulturlagertjocklek: > 0,4

Bottensand: -

Fynd: -

Cirka två meter från väggen på Residenset påträffades rester av en konstruktion av sten och tegel. En rad av stenar med storlek ca 0,35 x 0,25 m löpte genom schaktet i öst-västlig riktning. Stenarna var satta i sand. Ovanpå stenarna låg ett

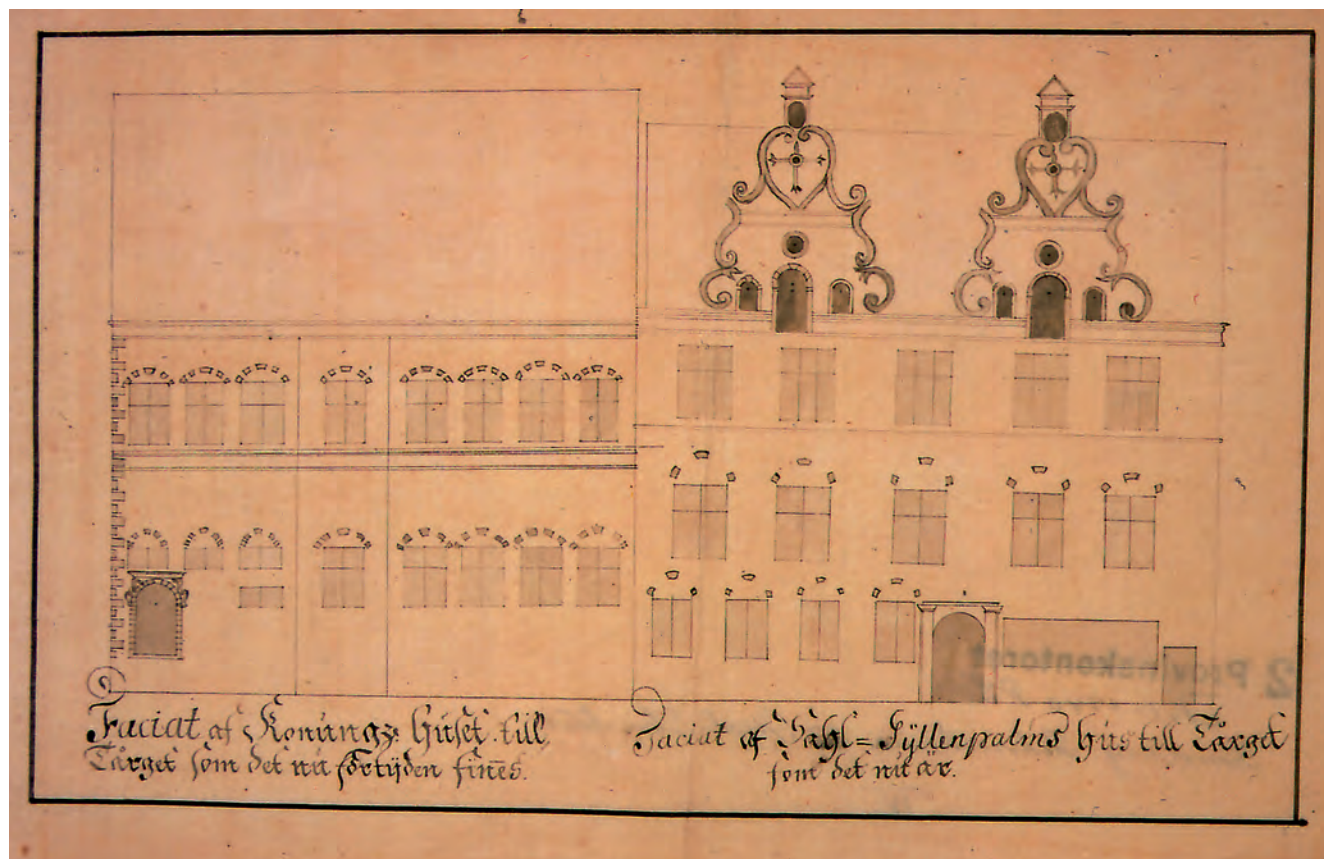

skift murat tegel (med stenstorlek ca 0,24 x 0,11 x 0,07 m). Överkanten av teglet låg på en höjd av ca 3,80 m ö.h., murens grund fanns under schaktets botten. Inga daterande fynd observerades.

Konstruktionen uppfattades i fält som ett fundament till en äldre trappa. Som stöd för denna tolkning kan anföras att stenarna i fundamentet befann sig i jämnhöjd med de övre grundstenarna i Residensets södra vägg och att ett kalkbrukslager sträckte sig norrut mot fasaden i samma nivå. Trappan skulle då varit en del av det s.k. Gyllenpalmska palatset, som uppfördes under slutet av 1500-talet (Sandblad 1931). År 1731 införlivades detta med grannfastigheten Kungshuset, och blev det som i dag är Residenset. Det som talar emot denna

Figur 71. Arkeologiska lämningar utanför Residenset, undersökning MHM 12855. Skala 1:100.

Figur 72. Uppmätning av de två hus (Kungshuset och Gyllenpalmska palatset) som byggdes samman år 1730 och blev Residenset. Ritningen Upprättad under 1700-talets början.

hypotes var att teglet inte hade samma storlek som i murarna till Gyllenpalmska palatset (0,28 x 0,13 x 0,09 m). Att döma av de äldre avbildningar som finns av huset, upprättade under inledningen av 1600-talet (jfr Sandblad 1931), var ingången till huset belägen något längre österut i förhållande till den aktuella delen av schaktet (jfr figur 72). Detta gör det mindre sannolikt att muren skulle ha varit en del av en trappa. Mer sannolikt är därför att muren (som var förhållandevis tunn och löpte parallellt med fasaden) varit en del av en bodkonstruktion som funnits framför huset.

Utvärdering

Syftet med rapporten var att utifrån en sammanställning av tidigare orapporterade schaktningsövervakningar erhålla en samlad bild över fornlämningens utbredning och bevarande inom det område som idag utgörs av Stortorget. Men i det följande är även ambitionen att utvärdera kunskapsläget vad gäller markanvändandet generellt.

Mot bakgrund av detta behandlas inledningsvis bevaringsförhållandena, för att ligga till grund för den fortsatta bedömningen vid framtida exploateringar på torget. Därefter görs en utvärdering av det kulturhistoriska kunskapsläget, med utgångspunkt i ett lokalt perspektiv. Dessa disponeras utifrån markanvändandet före anläggandet av varaktig tätbebyggelse (pre-urbana aktivteter). Sedan följer en redogörelse för lämningar som kan knytas till de olika tomterna i Stortorgskvarteret och gatorna som kringgärdade detta.

BEVARINGSFÖRHÅLLANDEN OCH TOPOGRAFI

Rapporten omfattar övervakningar av 86 schakt med en sammanlagd yta av 2 733 m², vilket motsvarar ca 14 % av Stortorget. Den sammanlagda ytan av tidigare rapporterade undersökningar på torget uppgår till 920 m² (i de fall där schaktens utbredning kunnat rekonstrueras). Sammantaget har såldes ca 19 % av torgets yta omfattats av dokumenterade arkeologiska observationer. I flera fall har det inte schaktats ned till bottenänden, likaså har även grundmurar bevarats. Detta innebär att det finns bevarade lämningar både i och under schakten.

Schaktningarna har främst berört de gatunära områdena av Stortorgskvarteret och själva gatorna. Det finns tydliga koncentrationer till de nordvästra, nordöstra och sydvästra delarna av torget. De sydvästra, centrala östra och kvarterets inre delar har inte i samma omfattning berörts av förändringsarbeten. Detta skulle betyda att det på dessa platser finns sammanhängande kulturlagerområden, som är unikt för fornlämningen som helhet och därför bör uppfattas som bevarandevärdt. Samtidigt bör det påpekas att de gatunära områdena av Stortorgskvarteret fragmenteras av ständiga mindre ingrepp, med de begränsande arkeologiska möjligheter detta innebär för att tillvarata lämningarnas kunskapspotential. För att öka vetskapen om bebyggelsens framväxt, inte minst vad gäller baskunskaper om konstruktionstyper och dateringar, finns ett behov av undersökningar av större sammanhängande ytor. Fortsätter fragmenteringen finns uppenbara risker för att källmaterialet går förlorat.

Vid de olika arkeologiska observationerna har det kunnat konstateras att kulturlagren är upp till 2,5 m djupa. På flera platser uppgår djupet på de moderna fyllnadsmassorna endast till mellan 0,2 till 0,3 m. Bevarandesituationen kompliceras emellertid av de raseringsarbeten som genomfördes i samband med att Stortorget anlades. Det har kunnat konstateras att man många gånger företagit grundliga schaktningar i syfte att ta bort äldre murverk. I andra fall finns det förvånansvärt mycket bevarat. Detta medför att det många gånger är svårt att identifiera byggnadslämningar, kvar finns endast nedgrävningar från det att husen raserats och negativa avtryck efter strukturerna, som är svåra att skilja från moderna ingrepp i kulturlagren. Situationen underlättas inte av att det största flertalet av arkeologiska observationer görs i begränsade schakt och som övervakningar, där det är svårt att identifiera och diagnostisera de stratigrafiska sekvenserna.

Bevaringsförhållandena för organiskt material verkar vara mest gynnsamma i de centrala östra delarna av torget, i anslutning till fontänen. I detta område finns de mest betydande fynden av läder och trä. Möjligen skall notisen från tidigt 1900-tal angående torvlager med fiskrester hänföras till detta område. Även i de sydöstra delarna finns svackor i ursprungsterrängen med goda bevaringsförhål-

landen. I övrigt kan det noteras att trävattenledningar har påträffats under lång tid och på hela torget. Samtidigt är observationerna av gödsel i lagren mer betydande i dokumentationsmaterialet från de undersökningar som genomfördes under 1970- och 1980-talen, än det som upprättats senare. Möjligen kan detta tyda på att lagren successivt har torkat, och att bevaringsförhållandena för organiskt material blivit betydligt sämre under den senaste tjuoårsperioden.

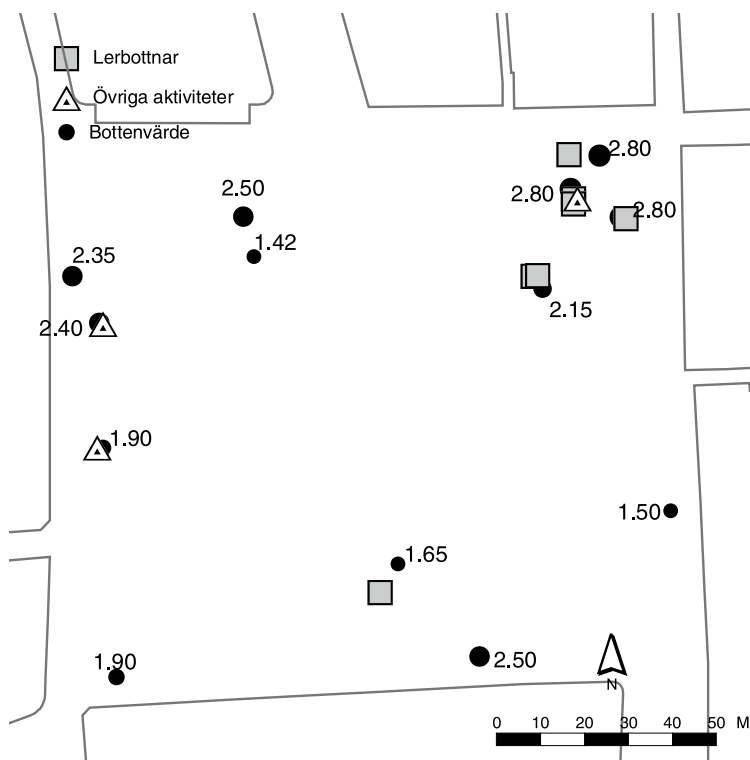
De lämningstyper som dokumenterats präglas av den långa tidsperiod inom vilken den arkeologiska verksamheten har ägt rum. När de mest ytomfattande undersökningarna genomfördes, före skärpningen av kulturminneslagen under 1970-talet, dokumenterades främst vad som bedömdes vara fasta fornlämningar. Detta innebär att det i dokumentationsmaterialen företrädesvis finns iögonfallande lämningar som grundstenar, murar kullerstensläggningar, skelett och brunnar med bevarade kar. Först efter detta, i mindre schakt, finns observationer av mer anonyma lämningar som olika typer av kulturlager.

Anmärkningsvärt är också att det endast finns ett begränsat fyndmaterial från de arkeologiska insatserna. Detta medför att flertalet av lämningarna varken har kunnat dateras eller funktionsbestämmas. Situationen är till största del beroende av att flertalet projekt har bedrivits (och bedrivs) som schaktningsövervakningar. I dessa situationer grävs det vanligen ned till befintliga ledningar, och det som dokumenteras är schaktväggarna. Vanligen planundersöks inga volymer, vilket medför att möjligheterna att tillvarata fyndmaterial är begränsade.

PRE-URBANA AKTIVTETER

Som tidigare har påpekats är lämningar efter verksamheter knutna till nyttjande av marina naturresurser och merkantila aktiviteter, svåridentifierade. Något annat är inte att vänta. På andra platser längs med den skånska kusten karakteriseras lämningar av omtrampade marknivåer med inblandade kulturkomponenter (sot, träkol, keramik, etc.), tillsammans med stolphål och härdar (jfr Thomasson 2008). I brist på bättre och mer precisa begrepp har detta benämnts som pre-urbana aktiviteter. Dessa lämningstyper är dels svåra att skilja från de överliggande resterna efter den varaktiga tätortsbebyggelsen, dels mindre lättare att identifiera

Figur 73. Observationer av lämningar knutna till pre-urbana aktiviteter på Stortorget.

än vid undersökningar av större sammanhängande ytor. Dessutom är lämningarna inte iögonfallande och omfattades därför inte av det fornlämningsbegrepp som fanns före 1970-talet. Arkeologin som bedrivits på Stortorget karakteriseras av det motsatta; huvuddelen utgörs av mindre schakt som dokumenterats före år 1970. Det är därför inte någon händelse att de första observationerna av sådana lämningar är från år 1978.

Den tydligaste indikatorn på pre-urbana aktiviteter är lerklädda gropar (lerbottnar) som använts vid beredning av fisk (jfr Ersgård 2006; Thomasson 2008). Sådana har påträffats i de nordöstra delarna av torget (MK 207:1, 7; 1978 schakt G1; undersökning nr 5). I ett av fallen fanns två nivåer med lerbottnar, och det fanns tydliga spår av översandning (MK 207:1,7). I anslutning till dessa fanns också omtrampade marklager. Men den mest iögonfallande lämningen var resterna efter en partiellt nedgrävd hydda, med en lerklädd avsats (möjligen en sittbänk?). Lämningarna var belägna på det som förefaller ha varit den högst belägna punkten i det område som idag utgör torget, och sammanfaller även med iakttagelser av andra lerbottnar längs med den öst-västligt orienterade sandreveln (jfr Mårald 2006). Iakttagelserna från början av 1900-talet om torvlager med fiskrester (G 065:019), kan möjligen knytas till hanteringen av de marina naturresurserna.

Även i de västra delarna av torget (MK 288:1–2) har flera av dessa diffusa lämningstyper identifierats, dock utan de karakteristiska lerbottnarna. Det rör sig om stolphål och omtrampade marknivåer som stratigrafiskt är äldre än de äldsta spåren efter varaktigt tätbebyggelse. Eftersom dokumentationen genomfördes i samband som övervakning i små schakt är dess källvärde svårt att uppskatta. Dels har det inte gått att bestämma, mer än i grova drag, vad de representerar för typ av markanvändande; de är identifierade i förhållande till de överliggande lämningarna.

Även vad gäller de pre-urbana lämningarna är det ett betydande problem att det endast är mindre ytor som undersökts, och att det därför saknas ett mer substantiellt fyndmaterial. Detta medför både att lämningarna är svåra att datera och, mot bakgrund av deras inneboende anonyma karaktär, än svårare att diagnostisera. Detta är emellertid inte ett problem som är specifikt för stortorgsområdet, utan för fornlämningen generellt.

KVARTERSBEBYGGELSE

Endast i ett fall har en tomtröns inom Stortorgskvarteret kunnat beläggas (jfr G 065:030; MK 288:12). Men i det stora hela har varken Bagern eller Rosborns rekonstruktion kunnat falsifieras. Det finns inte heller någon observation av staden *vandlob*, varför dess närvaro, utbredning och konstruktion endast härrör från notiser i det äldre skriftliga materialet. Mycket återstår därmed att göra för att rekonstruera tomternas utbredning och utveckling.

Arkeologiska observationer har gjorts på sju av de förmodade nio tomterna i kvarteret. Främst är det tomternas gatunära områden som berörts; följaktligen innebär det att det saknas uppgifter om de båda tomter som funnits inne i kvarteret (nr 4 och 5). De mest kvalitativa undersökningarna har företagits i tomt nr 7 och den i väster angränsande nr 6. 2005-års övervakningar berörde delar av dessa båda tomternas södra delar; gentemot Kindhede strede. Kunskapen har genom de senare undersökningarna fördjupats vad gäller tomt nr 1 i de västra delarna av kvarteret (MK 288:2). I övrigt har de här rapporterade undersökningarna endast i mindre utsträckning bidragit till ny kunskap om området.

I flera av undersökningarna har det konstaterats att det varit vanligt med byggnader som uppförts på kallmurade grundmurar närmast gatorna. Ofta har dessa också haft källare, där det mest välundersökta exemplet återfinns på tomt nr 1 (MK 288:2). I samtliga fall har denna typ av byggnader ersatt sådana med mer

beskedlig konstruktion. I söder (tomt nr 6–7) var husen inledningsvis byggda med jordgrävda stolpar för att sedan ersättas med väggar anlagda på syllsten, före det att det närmast gatan uppfördes hus på kallmurad grundmur. Detta behöver inte innebära att husen varit grundmurade ovan mark, utan de kan likväl vara grunder till korsvirkeshus. De grundliga rivningarna som gjordes i samband med att torget anlades innebär att det är sällsynt med bevarade delar av dagemurarna, eller avtryck efter träsyllsbjälkar. Därför är det viktigt att noggrant beakta sådana spår, samt undersöka kringliggande lager efter väggmaterial. I de fall det finns dateringsunderlag, pekar detta på att dessa hus anlagts under senmedeltid. Dateringsunderlagen är med andra ord både fragmentariska och oprecisa, och det är av stor betydelse att bringa klarhet i när denna förändring ägt rum.

Eftersom tomterna i de övriga delarna av Malmö ständigt bebyggs, och att äldre lämningar därmed i hög utsträckning har förstörts, är detta källmaterial unikt. Utifrån det nuvarande kunskapsläget har prestigearkitekturen under medeltid främst funnits längs med stadens huvudgata (nuvarande Öster-, Väster- och Adelgatorna). Men resultaten från Stortorgsundersökningarna visar att denna typ av investeringar i substantiella byggnadskonstruktioner haft en vidare spridning inom stadsområdet. För att gå vidare med problemställningen om vilken social gruppering som kunnat bygga sådana hus, är det nödvändigt med ett större underlag om vilken verksamhet som bedrivits på de olika tomterna. Längs med Kindheste strede indikerar förhållandevis riktig förekomst av slagg, i likhet med namnet (syftande på blåsbälg, jfr Ljungberg 1960), att tomterna bebotts av smeder.

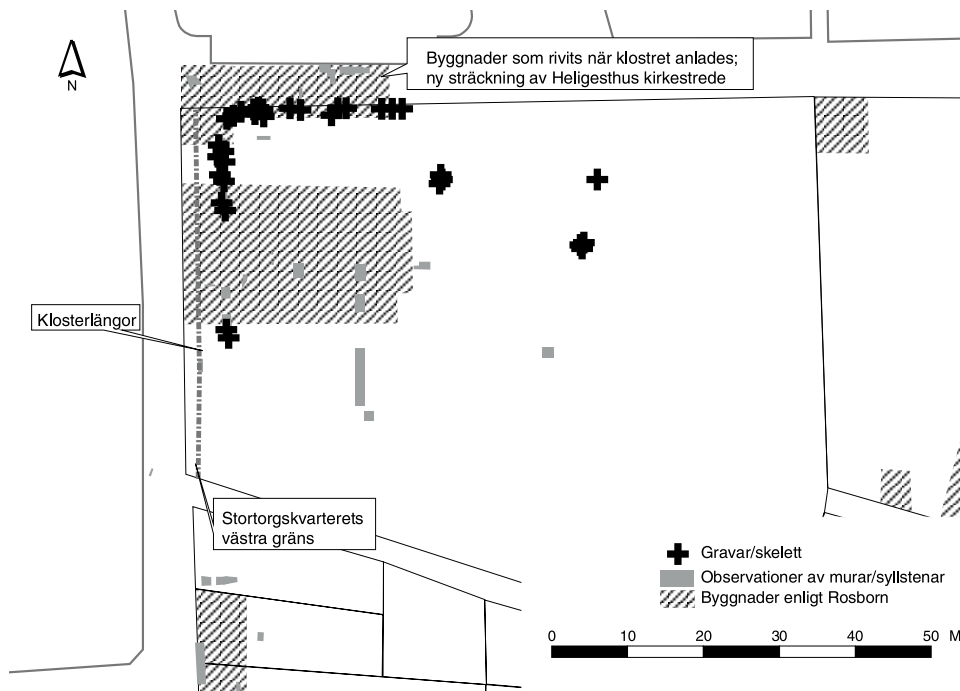
Vad som har kunnat klargöras är att kvarterets utbredning i de nordvästra (jfr klosterområdet) och sydöstra (jfr tomt nr 8) delarna inte överensstämmer med vad som tidigare antagits. I nordväst har Helligesthus kirkestrede sannolikt anlagts i samband med att Helgeandsklostret etablerades i området. I sydost har kvarteret sträckt sig betydligt längre österut, och den östra delen av Kindheste strede har sannolikt mynnat ut i Södergatan en bit längre söderut.

Bevarandesituationen är dock unik såtillvida att det finns, även om lämningarna genom ledningsschaktningar ständigt fragmenteras, arkeologiskt källmaterial för att belysa såväl de inre som gatunära delarna av tomterna. Därför bör vidare arkeologiska insatser generellt ha en hög ambitionsnivå, där planundersökningar förordas framför sektionsdokumentation.

HELGEANDSHUSET OCH HELGEANDSKLOSTRET

De arkeologiska dokumentationerna har kunnat påvisa att de halvkällarförsedda tegelbyggnaderna, uppförda under 1300-tal, i de nordvästra delarna av tomten hade rivits före det att kyrkogården anlades. På flera platser har det även kunnat konstateras att lämningar efter beskedligare hus, uppförda på syllsten och/eller med lergolv, ersatts av kraftigt fundamenterade byggnader. I de västra centrala delarna överlagrade en byggnad med kallmurad grundmur och dagemur i tegel, enklare hus med lergolv (undersökning nr 7). I de norra delarna, indraget på tomten, fanns en källare med ramverksväggar och tillhörande brunn, som utifrån dess nivå bör ha rivits före det att kyrkogården anlades (undersökning nr 1). Slutligen, i anslutning till Helligest strede i väster, kunde ett likartat scenario konstateras (MK 288:1). Hus med väggar på syllsten och lergolv ersattes under senmedeltid av en byggnad vars väggar vilade på kallmurad naturstensgrund.

Placeringen av tegelhusen i de norra delarna av tomten, avviker i förhållande till den förmodade sträckningen av Helligesthus kirkestrede. De skulle enligt Rosborns rekonstruktion ha varit belägna på själva gatan, de förhåller sig inte till Stortorgkvarterets norra begränsning. Det gör däremot utbredningen av gravar på kyrkogården (jfr figur 73), som efter det att husen rivits. Detta bör betyda att kyrkogården anlagts som en del av klostret, och att denna inte funnits i området

under Helgeandshustiden (eftersom gravarna är belägna på samma nivåer; +3 till 3,4 m ö.h.; detta understöds också av att kyrkogården ersatt bebyggelse av mer profan karaktär). Konsekvensen av tolkningen är emellertid att även stadsplanen måste ha förändrats; att sträckningen av Helgesthus kirkestrede fastlagts först under slutet av 1400-talet då klostret stiftades. Utifrån nuvarande underlag är det svårt att fastsätta hur gränserna mellan kvarters- och gatumark sett ut före klosterperioden. Tegelhusen kan ha varit delar av den norr om belägna kvarteret Gripen, och att gatan haft sin sträckning längre söderut i Stortorgskvarteret. Men kvartersgränsen kan även ha funnits något mer norrut, och då skulle gatan ha funnits i kvarteret Gripen och tegelhusen varit delar av bebyggelsen i Stortorgskvarteret. Det är också omöjligt att utifrån nuvarande källmaterial avgöra huruvida dessa varit delar av Helgeandshusstiftelsen.

Grundmurarna i de centrala västra delarna bör ha varit delar av klostret. Muren i de inre delarna av tomten, var så kraftigt fundamenterat att det bör vara rester efter själva kyrkan. Byggnaden som varit belägen längs med Helgest strede, har under dessa förutsättningar sannolikt varit delar av en klosterlänga med tillhörande korsgång och klosterträdgård. Även i detta område fanns tidigare bebyggelse av mer beskedlig karaktär (syllsten, lergolv, etc.), vilket visar på de kraftiga förändringar som etablerandet av klostret innebar.

Virrvaret av notiser om murar, grundstenar, etc. i detta område är svårtolkat. Inte mindre komplicerat blir det mot bakgrund av att det funnits flera faser av bebyggelse och de grävningar som genomfördes i samband med anläggandet av Stortorget. Mot bakgrund av dokumentationsmaterialets brister och att det varit fråga om begränsade ytor som övervakats snarare än undersökts, är det ytterst svårt att bringa ordning i vilka murar som varit delar av profanbebyggelse, Helgeandshuset eller kloster. Vidare undersökningar bör inriktas på att bringa klarhet i stratigrafi, nivåförhållanden och kronologi, samt utgå från tidigare dokumentationer. Ytomfattande arkeologiska undersökningar hade betänkligen underlättat arbetet.

ROSTOCKERGÅRDEN

Företrädelsevis berördes de norra, centrala västra samt sydöstra delarna av Rostockergårdens tomt. I det nordöstra hörnet framkom de norra delarna av ett

Figur 74. Utbredningen av gravar och notiser om lösfunda skelettdelar inom Helgeandshuset klostrets kyrkogård. Skala 1:1 000. Bakgrunden utgörs av Rosborns rekonstruktion av Stortorgskvarterets utbredning.

halvkällarhus (MK 207:1, 7). Huset har varit gavelvänt mot Helligesthus kirkestrede och mynningen till Kansligatan i norr, samt haft sin östra långsida längs med Södergatans förlängning gentemot Stortorgskvarteret. Det fanns en ingång till källaren från gatan, och inuti fanns spår efter sittbänkar. Rester efter ytterligare murar har såväl noterats av Malmöhistorikern Anders Ulrik Isberg s:r (G 065:018), som vid det här rapporterade övervakningen år 1962 (jfr undersökning nr 4). Tyvärr tillvaratogs inget fyndmaterial, varför huset inte har kunnat dateras, utan kan utifrån typologiska analogier mer generellt dateras till perioden 1300-till 1500-tal.

Intressant var att det längs med Helligesthus kirkestrede längre väster funnits två ytterligare halvkällarbyggnader. Tyvärr noterades inga stratigrafiska relationer gentemot det tidigare omnämnda gavelvända tegelhuset. Men av de lämningar som fanns kvar, som lergolv och sättsand, bör dessa ha varit delar av byggnader av mer beskedlig karaktär som föregått tegelhuset. De stratigrafiska relationerna mellan de båda äldre källarna visade emellertid att dessa inte varit bruk samtidigt, utan representerar två olika bebyggelsefaser. Källarnas väggkonstruktion fanns tyvärr inte bevarad, utan hade tagits bort vid raseringen.

Strax bakom de hus som legat ut mot Helligesthus kirkestrede påträffades dels utjämningslager (äldre), dels vad som förmodligen varit två nivåer med gårdsbegränsningar. Den äldre av dessa bestod av knaddersten, medan det endast fanns sättsand bevarat vad gäller den yngre, vilket sannolikt innebär att gården varit kullerstensbelagd.

I de centrala västra delarna (undersökning nr 5), fanns endast fragmentariska spår efter byggnader i form av lerlager (golv) och nedgrävningar, samt brunnar där bottenslösa tunnor fungerat som kar. I övrigt dominerades lämningarna av tjocka fyllnadslager. Keramikmaterialet har sin tyngdpunkt i senmedeltida godstyper, men det framkom även högmedeltida inslag vilket tyder på att lagren anlagts från och med 1300-tal.

I sydväst framkom såväl vid 1962-, 1978- som vid 2004-års övervakningar rester efter en byggnad som legat ut mot Södergatan. Byggnaden hade väggar som uppförts på syllsten. Väster om fanns åtminstone två nivåer med kullerstensbelagda gårdsplaner.

Kunskapsläget kring Rostockergården har i och med dokumentationen vid övervakningarna väsentligen fördjupats. Samtidigt föreligger samma problematik som tidigare diskuterats gällande klosterområdet; det saknas fyndmaterial för att datera och funktionsbestämma lämningarna, de övervakade ytorna är små och har främst sektionsdokumenterats, och bristerna i det äldre dokumentationsmaterialet skapar ett virrvarr av observationer som inte kan jämföras. Det låter sig exempelvis svårt att avgöra när det gavelvända tegelhuset uppfördes; om detta byggdes när Rostockerköpmännen förvärvade tomten. På samma sätt är det otillfredsställande att inte kunna datera och funktionsbestämma byggnaderna längs med Helligesthus kirkestrede.

GATORNA

De arkeologiska observationerna har främst gjorts i Södergatan, men även i Kindheste- och Helligest strede. Dokumentationsmaterialet har främst upprättats vid övervakningar som ägt rum under 1980-talet och framåt. Endast i enstaka fall finns uppgifter i äldre material. Eftersom flera av de äldre schaktningsarbetena just berörde gatemark är det stora delar av källmaterialet som gått förlorat.

Som tidigare omtalats är sträckningen av de östra delarna av Kindheste strede och de västra delarna av Helligesthus kirkestrede inte fastlagda. Helligest strede bör även ha varit smalare än vad som tidigare antagits (jfr G 065:020); kullerstensläggningen bör ha varit delar av byggnader eller en gårdsplan som funnits i kvarteret Lejonet.

I samtliga tre gator framkom knadderstensbeläggning direkt på bottensanden; vilket således utgör den äldsta gatunivån. Vid tidigare undersökningar i Södergatan har denna nivå daterats till sent 1200-tal (G 065:021). Men dateringsunderlaget i de föreliggande undersökningarna är skralt, och kan varken bekräfta eller dementera denna datering. De enstaka fynd som gjort indikerar endast att gatan använts under 1300-tal. I de östra delarna av Kindheste strede fanns rester efter en broläggning direkt på bottensanden, vilket korresponderar med observationer i Södergatan (G 065:021). Men eftersom gatans sträckning i detta område är högst osäker, behöver denna inte vara delar av en broläggning i gatumark. Längre västerut har emellertid rester efter en broläggning, intill gränsen mellan kvarters- och gatumark, påträffats. Denna återfanns dock direkt över den äldsta knadderstensbelägningen.

Kullerstenen bör i stor utsträckning (till skillnad mot knaddersten) ha tagit bort när nya gatunivåer anlades. Därför indikerar sättsandslager nivåer med borttagen kullersten. I Helligest strede, fanns kullerstensläggningar bevarade på nivåer över knadderstenen, och bör uppfattas som en yngre typ av beläggning. Denna iakttagelse understöds av att sättsandslager överlagrar knadderstensnivåer, samt av iakttagelser i Södergatan (G 065:021).

Antalet gatunivåer skiftar i olika delar av undersökningsområdet. Ofta innehåller bärlagren olika beståndsdelar som kan knytas till de anslutande tomterna, vilket skulle tyda på att arbetena med att förbättra gatorna utförts och/eller organiserats av dess innehavare. Knadderstensbeläggning direkt på bottensanden har emellertid framkommit inom flera äldre gatusträckningar i stadsområdet (jfr Heimer, m.fl. 2007; Thomasson 2009). Högre upp i stratigrafierna finns även ett karakteristiskt tämligen tjockt lager med sjösand, som skulle kunna sättas i samband med borgmästaren Hans Mickelsens gatuförbättringsarbeten som gjordes i början av 1500-talet (Bager 1971:291). Omfattningen av dessa båda exempel på gatunivåer antyder och/eller visar på ett kommunalt ansvarstagande i vidmakthållandet av stadens kommunikationsstråk.

Referenser

Litteratur

- Bager, Einar 1971. Malmö byggnadshistoria till 1820. Bjurling, Oskar (red.), *Malmö Stads Historia I*. Malmö.
- Broberg, Birgitta & Hasselmo, Margareta 1981. *Keramik, kammar och skor från 7 medeltida städer*. Medeltidsstaden 30. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer. Stockholm.
- Ersgård, Lars 2006. Lerbottnarna och det tidigmedeltida samhället. *Liljan, om arkeologi i en del av Malmö*. s. 49–63. Stockholm & Malmö.
- Isberg, A. U. 1922. Handbok med uppgifter och förklaringar till A. U. Isbergs s:rs historiska karta över Malmö stad av år 1875. Andra upplagan. Malmö.
- Isberg, Anders Ulrik 1976 [1875]. Karta öfver Malmö stad i forna och nutida dagar. Malmö fornminnesförenings årskrift 1975. Malmö.
- Kalling, Sten 1938. En gatuprofil Norra Vallgatan – Skomakaregatan. Malmö Fornminnesförenings årskrift 1938, Malmö.
- Kieffer-Olsen, Jesper. 1993. Grav og gravskik i det middelalderlige Danmark. 8 kirkegårdsudgravningen. Udgivet af Afd. for Middelalder-arkæologi og Renaissance. Middelalderarkæologisk Nyhedsbrev. Århus.
- Kling, Jörgen & Lindgren-Hertz, Lena 1990. Ett medeltida strandområde. Kvarteret Fisken. Rapport nr. 3. Malmö Museer. Stadsantikvariska avdelningen.
- Lekholm, Carl Gustaf 1963. Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1962. Malmö fornminnesförening. Årsskrift 1963. Malmö.
- Ljungberg, Leif 1960. Gatunamnen i Malmö. Malmö. Malmö fornminnesförenings årskrift (MFÅ) 1914.
- Malmö kartor. Från 1500-talet till idag. 2003. Tykesson, Tyke (red.). Lund/Malmö.
- Mårald, Ingvar 2006. Hållplatser på vägen till köpstad. Liljan – om arkeologi i en del av Malmö. Larsson, Stefan (red.). Stockholm/Malmö.
- Rosborn, Sven 1974. Malmö medeltida topografi. Kring Malmöhus. Årsbok från Malmö Museum 1973–74. Malmö
- Rosborn, Sven 1984. Malmö. Den medeltida staden och dess omland. Medeltidsstaden 67. Stockholm.
- Rosborn, Sven 1988. Helgeandshus och –kloster: spetälskehus och S:t Jörgenshospital. Skånska kloster. Skånes hembygdsförbunds årsbok 1987/88. Lund.
- Sandblad, Nils Gösta 1931. *Malmö residens byggnadshistoria*. Lund.
- Thomasson, Joakim 2008. S’Villanorvm de Malmøghae. Landskap, urbanitet, aktörer och Malmö. *De første 200 årene. Nytt blick på 27 skandinaviske middelalderbyer*. Andersson, Hans, Hansen, Gitte & Øye, Ingvil (red.). UBAS Nordisk. Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter 5. Bergen.
- Tomner, Lennart 1971. Malmö Stads historia före 1500. De spridda dokumentens vittnesbörd. *Malmö Stads Historia I*. Malmö.
- Vetenskapligt program för Malmö Kulturmiljö*, 2001. Den arkeologiska verksamheten. Rudebeck, Elisabeth; Ödman, Chatarina; Samuelsson, Bengt-Åke & Högberg, Anders (red.). Malmö Kulturmiljö. Malmö.

Opublicerat material

- Brorsson, Torbjörn. 2005. Bilaga 2. Keramik från kv. Liljan 2 och 22. Larsson, Stefan & Balic, Ivan (red.). Kv. Liljan 2 och 22, Malmö. *UV Syd, dokumentation av fältarbetsfasen 2005:6. Malmö Kulturmiljö, enheten för arkeologi, rapport 2006:2*.
- Brorsson, Torbjörn 2009. Keramiken från Östergatan. Östergatan – preurbana aktiviteter, gaturkonstruktioner, bod- och kvartersbebyggelse. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Malmö stad, RAÄ 20, Skåne län. *Malmö Museer, Arkeologienheten Rapport 2009:004*.

- Heimer, Olle, Mårald, Ingvar, Sjöstrand, Ulrika & Thomasson, Joakim. 2007. Malmös äldre gatunät. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning i Baltzarsgatan, Skomakaregatan och Södergatan. *Malmö Kulturmiljö. Enheten för arkeologi. Rapport 2007:064.*
- Kling, Jörgen 1986. Rapport antikvarisk kontroll. Stortorget, Malmö kommun. Januari 1986. MHM 6873. Arkivrapport, G 065:025.
- Larsson, Stefan & Balic, Ivan. 2006. UV Syd, Dokumentation av fältarbetsfasen 2005:6. Malmö Kulturmiljö, Enheten för arkeologi, Rapport 2006:2. Arkeologisk slutundersökning 2004. Kv. Liljan 2 och 22, Malmö.
- Persson, Gert. 1988. Rapport. Antikvarisk kontroll. Arkeologisk undersökning. Kv. Liljan Malmö 1988. MHM: 7174. G 039:08. Stadsantikvariska avdelningen. Malmö Museer.
- Persson, Jan 1981. Rapport arkeologisk undersökning fastigheten Frans Suell nr 9. Arkivrapport, G 065:020.
- Persson, Jan 1986. Rapport arkeologisk undersökning fastigheten Frans Suell nr 16. Arkivrapport, G 065:24.
- Rajala, Eva 1983. Arkeologisk undersökning. Stortorget, östra sidan vid Fougstedska gården, Malmö. Oktober 1983. MHM 6692. Arkivrapport, G 065:021.
- Reisnert, Anders 1978. Stortorget 19780224–0227. Arkivrapport, G 065:008.
- Rosborn, Sven. (odaterad). Malmö helgeandskloster, Stortorget. Stadsantikvariska avdelningen, Malmö Museer. Otryckt rapport.
- Thomasson, Joakim 2009. Östergatan. Preurbana aktiviteter, gatukonstruktioner, bod- och kvartersbebyggelse. Arkeologisk förundersökning genom schaktningsövervakning 2007. Malmö Stad, RAÄ 20, Skåne län. Malmö Museer, Arkeologienheten. Rapport 2009:004.
- Thörn, Raimond 1984a. Rapport. Delrapport 1 av 2. Stortorget. MHM 6768. Arkivrapport, G 065:023a.
- Thörn, Raimond 1984b. Rapport. Delrapport 2 av 2. Stortorget. 841009–841122. MHM 6768. Arkivrapport, G 065:023b.
- Thörn, Raimond 1986. Stortorget. 861013–861218. MHM 6941. Arkivrapport, G 065:030.
- Thörn, Raimond 1988. Stortorget. Antikvarisk kontroll. 881114. MHM 7199. Arkivrapport, G 065:032.
- Wilhelmsson, Lena & Rajala, Eva 1983. Arkeologisk undersökning, Stortorget, Malmö. Maj-juni 1983. MHM 6671. Arkivrapport, G 065:022.

Tekniska och administrativa uppgifter

GENERELLA UPPGIFTER FÖR SAMTLIGA UNDERSÖKNINGAR

Län: Skåne
Kommun: Malmö
Socken: Malmö
Fastighet: Stortorget
Kvarter: Stortorget
Fornlämningsnummer: 20

Ekonomiska kartans blad: 2C:23
Koordinatsystem: Malmö lokala koordinatnät
X koordinat: 20880
Y koordinat: 18176
M ö.h.: 4,3–4,45

UNDERSÖKNINGEN ÅR 2005

Länsstyrelsens diarienummer: 431-28271-05
Malmö Museers diarienummer: KN-KFÖ 2005/02864-731
Inventarienummer: MK 288
Arkivnummer: G 065:45

Fältarbetstid: 051003–051206
Antal arbetsdagar: 47
Antal arkeologtimmar: 1033

Exploateringsyta: 532 m²
Övervakad yta: 532 m²

Platschef: Håkan Nilsson & Anna Carlberg Kriig
Personal: Berit Björhem, Åsa Carlsson, Hanna Dahlström, Karin Lövgren,
..... Therese Ohlsson
Uppdragsgivare: VA-verket, Underhållsplanering

UNDERSÖKNINGEN ÅR 2004

Länsstyrelsens diarienummer: 431-16088-04
Malmö Museers diarienummer: KN-KFÖ 2004/1555-731
Inventarienummer: MK 207
Arkivnummer: G 065:45

Fältarbetstid: 2004-05-26–2004-11-03
Antal arbetsdagar: 31
Antal arkeologtimmar: -

Exploateringsyta: 297 m²
Övervakad yta: 297 m²

Platschef: Anna Carlberg Kriig
Personal: Håkan Assarsson, Cathrine Einarsen, Joakim Frejd
Uppdragsgivare: VA-verket, Underhållsplanering

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING ÅR 1978

Länsstyrelsens diarienummer:saknas

Malmö Museers diarienummer:saknas

Inventarienummer:MHM 06173, MHM 06174, MHM 06175, MHM 06176,

.....MHM 06177, MHM 06178, MHM 06179, MHM 06180

Arkivnummer: ..G 065:09, G 065:10, G 065:11, G 065:12, G 065:13, G 065:14, G 065:15, G 065:16

Fältarbetstid: April – Maj 1978

Exploateringsyta:181 m²

Undersökt yta:181 m²

Platschef: Lena Wilhelmsson

Personal: Anders Reisnert

Uppdragsgivare:VA-verket, Malmö stad

TIO SCHAKTNINGSÖVERVAKNINGAR ÅREN 1937 TILL 2001

1: Transformatorstation år 1937

Länsstyrelsens diarienummer:finns ej

Malmö Museers diarienummer:finns ej

Inventarienummer:saknas

Arkivnummer:G 065:02

Fältarbetstid:juli 1937

Exploateringsyta:28 m²

Övervakad yta:28 m²

Platschef: Sten Kalling

2: Toalett år 1958

Länsstyrelsens diarienummer:finns ej

Malmö Museers diarienummer:finns ej

Inventarienummer:saknas

Arkivnummer:G 065:03, G 065:04

Fältarbetstid:1958

Exploateringsyta:ca 234 m²

Övervakad yta:ca 234 m²

Platschef: Carl Gustaf Lekholm

3: Fjärrvärme år1959

Länsstyrelsens diarienummer:finns ej

Malmö Museers diarienummer:finns ej

Inventarienummer:saknas

Arkivnummer:G 065:04, G 065:06, G 065:07

Fältarbetstid:1959

Exploateringsyta:ca 274 m²

Övervakad yta:ca 274 m²

Platschef: Carl Gustaf Lekholm

4: Dagvatten år 1962

Länsstyrelsens diarienummer:finns ej
Malmö Museers diarienummer:finns ej
Inventarienummer:saknas
Arkivnummer: G 065:04, G 065:05

Fältarbetstid:1962

Exploateringsyta:ca 835 m²
Övervakad yta:ca 835 m²

Platschef: Carl Gustaf Lekholm

5: Vid fontänen år 1988

Länsstyrelsens diarienummer:saknas
Malmö Museers diarienummer:saknas
Inventarienummer:MHM 07196
Arkivnummer:G 065:33

Fältarbetstid:September 1988

Exploateringsyta:49,5 m²
Övervakad yta:49,5 m²

Platschef:Aprilla Thörn
Uppdragsgivare:VA-verket, Malmö

6: Nordvästra delarna år 1994

Länsstyrelsens diarienummer:saknas
Malmö Museers diarienummer:saknas
Inventarienummer:MHM 07928
Arkivnummer:G 065:34

Fältarbetstid:juni 1994

Exploateringsyta:6 m²
Övervakad yta:6 m²

Platschef: Ulf Almqvist

7: Nätstation år 1995

Länsstyrelsens diarienummer:220-1232/95
Malmö Kulturmiljös diarienummer:KN-KFÖ 155/95 D1
Inventarienummer:MHM 08222
Arkivnummer:G 065:37

Fältarbetstid:mars – april 1995

Exploateringsyta:80,7 m²
Övervakad yta:80,7 m²

Platschef: Ulf Almqvist
Uppdragsgivare: Malmö Energi AB

8: Vattenledningar år 1995

Länsstyrelsens diarienummer:saknas
Malmö Museers diarienummer:saknas
Inventarienummer:MHM 08279
Arkivnummer:G 021:02, G 065:035

Fältarbetstid:950905–951017
Antal arkeologtimmar:51

Exploateringsyta:130,8 m²
Undersökt yta:130,8 m²

Platschef:Gert Persson

9: Toalett år 1996

Länsstyrelsens diarienummer:saknas
Malmö Museers diarienummer:saknas
Inventarienummer:MHM 08550
Arkivnummer:G 065:36, G 042:05

Fältarbetstid:960605–960610
Antal arkeologtimmar:12

Exploateringsyta:29,5 m²
Övervakad yta:29,5 m²

Platschef:Gert Persson

10: Fjärrvärme år 2001

Länsstyrelsens diarienummer:220-27282-00
Malmö Museers diarienummer:KN-KFÖ 997/2000-733
Inventarienummer:MHM 12855
Arkivnummer:G 065:040

Fältarbetstid:010108–010110
Antal arbetsdagar:3
Antal arkeologtimmar:20

Exploateringsyta:60,1 m²
Övervakad yta:60,1 m²

Platschef:Olle Heimer
Uppdragsgivare:Sydkraft Värme

